

Кк 5-31
285

ОДОРЪ ДРАГАНОВЪ

8

ДУБЛИКАТЪ
ДУБЛИКАТЪ

ЗАВОЯТЪ

РОМАНЪ

НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ
„СЪГЛАШЕ“
ЯМБОЛЪ

Даръ отъ *автора*
Ямболъ, 19..... г.

ЯМБОЛЪ
1939

ОТЪ
БИБЛИОТЕКА
Ямбол

25 лева

ТАЙНА

425919

СЕРБИЯ
БИБЛИОТЕКА
Београд

Съ дни и нощи вали. Като гжсто обтегна-
ти или безредно разхвърлени жици съ-
димяща дия, дъждътъ тъче въ мъгли-
вата ноемврийска вечерь безкрайно було на
сърбь и скука. Глъхне въ тропота на конетъ
по площада неспирната гъгнива пѣсенъ на кап-
цудитъ. Сврѣнитъ на сушина посетители на ка-
фенетата залагатъ съ часове дробоветъ си въ
отровния въздухъ и блъскатъ по мръснитъ ма-
си набѣналитъ отъ мазнина и влага карти. Гра-
дътъ се е превърналъ на блато, презъ което
газятъ навжсени хора съ дъждобрани.

Тъмна ноемврийска ноцъ. Нѣкой върви по
слабо освѣтлявания отъ електрическитъ лампи
тротоаръ. Мжжъ ли е или жена? Изглежда, че
е мжжъ, а е въ рокля. Не, не е въ рокля. Това
сж панталони, но тѣ сж така широки и мокри,
а, при бързането, въздухътъ така ги издува
встраи, че тѣ изглеждатъ на рокля.

Той се спрѣ предъ постовия стражарь до
ягъла на училищния дворъ. Съ мокра и кжса
призовкарска куртка, съ мокри и набрани на
краката, износени вече шаечени панталони, съ
оръфана шапка и скжсани обуца, този младъ
човѣкъ има жалкъ видъ.

— Добъръ вечерь! — поздрави той, като
вдигна по войнишки ржка.

Безъ да отвърне на поздрава, стражарьтъ
загледа измокрения и лошо облѣченъ младежъ.

У него се породи някакво съмнение. Той хвана подъ мушамата револвера си, приближи се до непознатия и запита:

— Кой си ти? Кого търсиш?

— Азъ съмъ Димитъръ Джермовъ, съдебенъ вржчитель. Търся лицето Георги Илиевъ Перфанковъ. Утре той има дѣло, като обвиняемъ, а призовката му още не е вржчена, защото погрѣшно я пратили другаде по пощата. Днесъ ми дадоха другъ, за да му я предамъ.

— Не познавамъ такова лице. Питайте въ кръчмата на другия жгълъ! — рече стражарьтъ, обърна се и затжка пакъ върху калъта.

Когато вржчительтъ влизаше въ кръчмата, кръчмарьтъ дрѣмѣше, свитъ до загасващия мангалъ. Събуденъ, при влизането на новодошлия, той стана отъ стола и заразтрива очи.

— Кажете, моля Ви се, къде живѣе лицето Георги Илиевъ Перфанковъ! На тая улица живѣе ли? — запита влѣзлиятъ.

— Зная. Близко живѣе. Почакайте! Ще пратя момчето да го извика.

Подиръ малко въ кръчмата влѣзе високъ, сърдито свжсенъ човѣкъ, безъ шанка, съ дълга разчорлена коса и коравъ пиянски погледъ.

— Кой вика стария? — извика той високо и дрезгаво.

— Това момче... Призовки носи... Дѣдо Георги ималъ утре дѣло... — заговори смутолевено кръчмарьтъ.

— Абе, въшльо, ти защо днесъ не го потърси? Чакашъ да мръкне... Че и въ кръчмата го

викашъ!... Да те черпи ли, а? Казвай! — изрева новодошлиятъ и съ хъркане, задушаванъ отъ злоба, се хвърли като побѣснѣлъ вълкъ върху вржчителя и започна да го рита и бие съ юмуруци.

Джермовъ се дръпна до тезгяха, преследванъ отъ ритниците и юмуруците на неочаквания нападатель. Кръчмарьтъ се опита да задържи последния, но безуспѣшно.

— Искашъ да лочишъ, кучи сине, та викашъ ноцемъ въ кръчмитѣ дърташитѣ да имъ давашъ призовки. Азъ да те науча сега, гиди козя муцуно! — викаше той и продължаваше да нанася удари.

Въ отстъпване, въ очакване на помощъ отъ кръчмаря, Джермовъ обиколи нѣколко пжти кръчмата, преследванъ отъ пияния.

Набралата болка засѣска у него. Той я чувствуваше много осезателно отъ зори, като огромнъ цирей, който глухо бѣхти, като огромно болно сърдце. Какъвъ злополученъ денъ! Днесъ майка му е болна. А тя, следъ смъртъта на алкохолизирания, умопомраченъ въ пиенето баща и затворения за убийство по-възрастнъ братъ, бѣ единствениятъ му близкъкъ и свиденъ човѣкъ. Днесъ преди обѣдъ секретарьтъ на съда му съобщи, че е разгледано по делегация заведено то отъ него дѣло предъ Пловдивския апелативенъ съдъ и че решението на съда е въ негова вреда, защото се признаватъ за законни всички продажби на баща му. Пакъ днесъ му съобщиха, че трѣбва да търси за себе си и майка си другаде квартира, защото хазаннътъ му

е обещалъ използваната отъ тѣхъ стая на прислужника си и семейството му. Днесъ, като завършекъ на тоя проклетъ, предългъ день, върху него налита като чудовище и безпричинно го бие тоя пиянъ и незнаенъ човѣкъ.

Стана му гадно и непоносимо противно. Разбра, че нито неговитѣ протести, нито намѣсатата на кръчмаря ще вразумятъ и укротятъ пияния и, обхванатъ отъ нова, тъмна, неизмѣрима мъка и гнѣвъ, той започна на свой редъ да нанася удари. Разгорещи се, надигна се въ него непрестанно подтисканото, потъналото подъ призовкарската куртка и незачитано отъ никого чувство за лично достоинство. Съ нѣколко силни удари въ лицето на пияния, при които ржцетѣ му се разкървавиха, Джермовъ свали своя нападател и започна сега той да го рита съ крака — въ гърдитѣ, въ корема и главата, докато падналиятъ нададе високъ плачливъ вой.

Нѣщо се стълписа въ него. Като дете и юноша, че и после, никога до днесъ, той не бѣ упражнявалъ насилие върху никого. Потресе го, като въ тежъкъ кошмаренъ сънъ, плачътъ на пияния, който се надигаше, за да стане, и пакъ падаше съ разкървено и изкаляно лице. Въдушата си чувствуваше нѣкаква безкрайна пустота. Спрѣ се единъ мигъ като вцепененъ и сложи дланъ върху пламналото си чело. Взе следъ това свалената си край мангала шапка, изтърси я, изплю събраната въ устата му кръвъ и излѣзе навънъ.

Дъждътъ продължаваше да вали. Надъ покривитѣ се носѣха разкъсани тъмни облаци, гонени отъ студенъ североизточенъ вѣтъръ. Забързанъ къмъ къщи, Джермовъ газѣше презъ калта, безъ да гледа къде стѣпва. Срещата съ пияния въ кръчмата го бѣ покрусиласилно. На нѣколко пѣти се замисля за последния мигъ, когато взе връхъ и сломи нападателя си. Този мигъ се натрапваше. Той сочеше на Джермова бждния му пѣтъ, въ който трѣбваше да се уповава само на своитѣ собствени сили. Този случай промѣни нѣкои негови разбираня и възгледи. Съ седмици наредъ той мисли върху него и си създаде своеобразна философия върху юмручното право, която се изясняваше въ него, крепяше и се разрастваше.

— Майко, хората сж вълци. Свѣтътъ е пѣленъ съ вълци, — говорѣше понѣкога на майка си, когато тя проклинаше участята си.

— Не сж всички лоши, синко. Нѣколкоина и баща ти сж причина да изгубимъ всичко и да живѣемъ като захвърлени сега.

— Всички сж вълци, мамо. Вълци сж, но ти не ги познавашъ, нито ти се иска така много да ги познавашъ, че да се согласишъ съ ходжата отъ минарето, че хората сж лоши и грѣховни. За тебе нѣма лоши хора. Стоишъ тукъ, като въ клетка, страхувашъ се дори мислено да произнесешъ лоша присѣда срещу човѣка и търсишъ вината винаги тамъ, където тя не е. Ти нѣмашъ представа, колко лошо нѣщо е човѣкътъ, когато не умѣе или не може да скрие

вълчитѣ си прояви. Ние сме срѣдъ звѣрилница. А който е срѣдъ звѣрове, трѣбва рано да привиква да се справя съ тѣхъ. Нито ти, нито азъ сме правили това. Закъснѣли наивници въ свѣта, ние иначе сме гледали на всичко. Баща ми е ималъ, навѣрно, друго схващане за хората и свѣта, каквото имамъ сега азъ, затова така се отнасяше съ другитѣ, затова ги мачкаше и обираше. Най-последе смачкаха и него, но следъ като го изгъни и полуомъртви тѣломъ и духомъ алкохолтъ.

Старата не можеше да се съгласи съ сина си, въпрѣки убедителността и красноречието му. Нейната добра християнска душа, нейното устремено къмъ Бога сърдце, следъ обедняването имъ, виждаха човѣшкия родъ и неговото предопредѣление презъ други очи.

— Виновни ли сж хората за пропадането на Йордана? Кой го прати да убие човѣкъ и да го обере? — запита веднажъ тя.

— Прости ми, мамо, но и братъ ми бѣше вълкъ, зиналъ за зло, като всички вълци. Ако не бѣше въ затвора, ти би се увѣрила по-добре въ това, което ти говоря. Ако не го държатъ затворенъ, той всѣки день би се давилъ съ другитѣ, а не като мене — да се свивамъ навънъ като недоубитъ песъ и да се разпалвамъ вечеръ, като изливамъ предъ тебе възмущенията си срещу тѣхъ. Такъвъ съмъ. Йорданъ е съвсемъ другъ. Когато ходихме преди въ затвора, за да го видимъ, едва го събудиха, за да дойде при насъ. Заспалъ като пнъ и то презъ деня, въ

който затвортъ гъмжи отъ гости на затворницитѣ, а и знаеше, че ще отидемъ. Между хората на нашия родъ нѣма другъ толкова противенъ човѣкъ, така готовъ да си създаде прежеждия и така леко да понесе последицитѣ.

— Стига, Митко! Братъ ти е. Азъ съмъ му майка. Да знаешъ, колко добъръ бѣше по-рано! Отпосле се разхайти. Но ти... когато говоришъ за него, измъчвашъ ме много. За него нѣма въ сърдцето ти мѣсто. Хората дори не говорятъ така лошо за него. Какви надежди възлагахме... какво бждеще му отреди общата ни лоша участъ! — изплака тихо старата.

— Нѣма защо да плачешъ, — обърна се по-мекко Димитъръ къмъ нея. — Той не чувствуваше своя лошъ край. Вѣрно е, че хората не говорятъ така лошо за него. Дори мвюзина го забравиха вече. Може и Кирилъ да го е забравилъ, макаръ че мислѣше да го използва за герой на повестъ.

— Кой Кирилъ? — запита майката презъ сълзи.

— Кирилъ Сандевъ, момчето на съседитѣ отъ стария дворъ.

До късно тая вечеръ старата не можеше да заспи. Нейниятъ първороденъ синъ, първата ѝ най-окрилена радостъ, която полинѣ и се сгърчи, нейниятъ Данчо билъ избиранъ за герой на повестъ. Сандевъ, вече студентъ, печаташе разкази изъ вестницитѣ. Тѣ не сж го виждали вече петъ години, но синътъ ѝ често говорѣше за неговитѣ успѣхи. Каква ли би била тая повестъ,

кждето се разказва за нейния синъ. Дали като убиецъ е тамъ Йорданъ или като добъръ, прилеженъ и уменъ синъ, какъвто бѣ преди да тръгне по сплетенитѣ пѣтица на злото.

На другия день бѣ недѣля. Преди обѣдъ, седналъ на малко столче край прозореца, Димитъръ разлистваше стари книги, оцѣлѣли случайно отъ библиотеката имъ въ стария дворъ. Старата току-що се бѣ върнала отъ църква.

— Пишете ли си съ Кирила? — попита тя сина си, като взе и заразливта една книга.

Димитъръ се загледа въ нея. После се усмихна тѣжно и каза:

— Той ме забрави. Може дори да не знае напълно, какво стана съ насъ. Бихъ намѣрилъ адреса му и бихъ му писалъ, ако зная, че ще му бѣде приятно. Много се съмнявамъ въ това. Скоро той ще завърши университета, а азъ съмъ призовкаръ въ сѣда. Само за него нѣмамъ лошъ споменъ.

— Ами ти... какъ узна, че Кирилъ щѣлъ да пише повесть за братъ ти? — попита пакъ старата, а следъ това додаде: — Той не дружеше съ Йордана. Вие бѣхте малки и братъ ти ви отбѣгваше. Какво може да пише Кирилъ за него?

— Какъ да ти кажа, мамо!... Следъ убийството, Кирилъ ми говорѣше, че си представя, какво е въ душата на моя братъ, следъ като е

отнелъ живота на човѣкъ. Той не познаваше добре Йордана, та ми се стори много неумѣстно говореното за него.

— Какво ти говори?

Старата престана да разлиства книгата. Отправи измъченъ и изпълненъ съ очакване погледъ къмъ сина си.

— Не всичко помня, мамо. Той казваше, че искалъ да напише повесть за единъ рибаръ, който, при споръ съ другъ рибаръ, го убилъ. Това станало на брѣга на морето въ свѣтла лунна нощъ. Никой не видѣлъ нищо. Убиецътъ заровилъ жертвата си дълбоко въ пѣска на брѣга и заличилъ всички следи на убийството. Следъ това завързалъ лодката на убития за своята лодка и я отвлѣкълъ къмъ оная частъ на вълнолома, кждето вълнитѣ биели най-силно. Той оставилъ тамъ чуждата лодка и се върналъ съ своята на брѣга. До сутринята вълнитѣ разбили на кжсове въ вълнолома лодката на другия рибаръ, за когото всички помислили, че се удавилъ. Нали виждашъ, нѣма нищо за Йордана. Той извърши убийство за грабежъ, и убитиятъ не бѣ беденъ рибаръ.

— Мисля, че това не е отъ значение, — каза майката. — Ти казваше, че той щѣлъ да пише за онова, което ставало въ душата на убица. А то е мжно да се разкаже.

Димитъръ затвори книгата. Загледа се презъ прозореца навнъ въ пустия дворъ и продължи:

— Всичко се забравило, но рибарътъ-убиецъ не билъ спокоеенъ. Страхътъ не го напушалъ.

никога. Тревогата въ сърдцето му не стихвала. Непрестанно мислѣлъ, че ще намѣрятъ трупа и ще откриятъ убиецъ. Не можелъ да спи. Викалъ на сънъ. Нощемъ виждалъ призраци въ морето и на брѣга. Понѣкога, следъ усилена работа въ морето, заспивалъ тревоженъ, нездравъ сънъ и виждалъ въ кошмарни форми огроменъ, вастръхналъ предъ него, бухалъ.

— Бу-у-у-у-ху! Бу-у-у-у-ху! — викалъ въ заспалия мракъ бухалтъ.

— Бу-у-у-у-ху! — разнасялъ вѣтъртъ зловещия му викъ.

Треперѣлъ въ кошмарния си сънъ убиецтъ, молѣлъ Бога и светиитѣ за закрила. Често бухалтъ ималъ само черна, като смола, перушина. Слизалъ шумно при убиецъ и, както въ приказитѣ, викалъ съ дрезгавъ гласъ:

— Познавашъ ме, вѣрвамъ. Всѣки трѣбва да знае миналото си. Азъ съмъ бухалтъ на твоего минало. То бѣше твърде черно. Такъвъ съмъ и азъ. Бѣли бухали нѣма, както нѣма безгрѣшни хора, както нѣма хора съ безгрѣшно минало. Азъ съмъ най-черниятъ. Другитѣ сж сиви, сиво-жълти. Бухалтъ на миналото на всѣки човѣкъ знае и бждещето му. И бждещето е негово, защото следъ време и то ще стане минало. Краятъ ти е лошъ. Нѣма вѣчна, нѣма неоткрита тайна. Нѣма кръвъ, насилствено пролѣта, която да не вика за възмездие. Тя вика по убиецъ, по тебе.

Вцепененъ отъ страхъ, рибартъ слушалъ, облѣтъ въ студена потъ и съ разкривено отъ

ужасъ лице. Бухалтъ отлиталъ. Зареждали се за рибаря други сънища, които превръщали остатъка отъ нощта на истински адъ за него. Днитѣ му не били по-добри. Тѣ не носили успокоение и забрава. Всѣки шумъ, всѣки ненадѣневикъ на човѣкъ или животно разгаряли тревогата на убиецъ. Когато прекосявалъ пѣтя между морето и града, той винаги ималъ видъ на човѣкъ, който, сякашъ, току-що се е срещналъ лице съ лице съ самия ужасъ. Прибрѣжниятъ сазъ между пѣтя и морето всѣкога отеквалъ подъ повѣя на вѣтъра като болезненъ стонъ, нееднакво повтарянь, потретванъ на различни мѣста. Сякашъ душата на убития безспирно политала и болезнено въздишала следъ стѣпкитѣ на своя похитителъ. Потъмнѣлъ убиецтъ. Отслабналъ, прегърбилъ се. Предъ него всѣкога се мѣркалъ образътъ на жертвата. Въ една зимна нощъ бухалтъ на миналото...

— Стига, стига! — глухо промълви старата, чиито очи бѣха пълни съ сълзи. — Нѣкога, преди да се сгодимъ съ баща ти, учителствувахъ три години. Единъ отъ учителитѣ ми даде да прочета една книга, въ която имаше нѣщо така страшно... Боже... Боже...

— Е! Азъ ти казахъ, че е за съвсемъ друго убийство и за другъ убиецъ. Не е никакъ интересно. Младежка работа, кждето остава още да се измисли и вмъкне нѣкой таласъмъ, върху който да стрелятъ съ позлатенъ куршумъ, а той да завие жално, като ранена котка, — каза си-нътъ и отвори пакъ книгата си.

* * *

Следъ обедняването на Джермови, само Йончо Салеповъ, вуйчо на Димитъръ, се интересуваше за тия забравени хора, които водѣха съвсемъ затворенъ животъ. Той имаше месарница и добиваше сравнително добри приходи. Бездетенъ, овдовѣлъ рано, той сега нѣмаше другаде сърдечно по-близки хора отъ сестра си и сина ѝ. Щомъ Димитъръ го попита, би ли му услужилъ съ пари за такси и учебници, ако се запише въ Свободния университетъ, Салеповъ обеща своята помощ.

— Като е за учение, съ което сетне да получишъ по-добра служба, готовъ съмъ винаги да ти услужа съ пари, — му заяви той.

Въ безукорна служба, при непрекъснато сновене денемъ изъ улицитѣ съ чанта въ ржка, Димитъръ вржчваше редовно призовкитѣ, а вечеръ четѣше усилено. Въ отпускъ отъ нѣколко дни презъ октомврий и юний, въ продължение на две години, той взе всички изпити отъ двата курса на своя отдѣлъ въ университета. Сега учеше за последния курсъ. Майката, бивша учителка и природно разсъдлива жена, ценѣше успѣхитѣ на сина си. Тя виждаше изходъ къмъ другъ по-честитъ животъ само чрезъ тия успѣхи. Цѣли часове ношемъ, когато Димитъръ четѣше, тя прекарваше съ затворени очи на леглото, осѣнена отъ радостна надежда, че синътъ ѝ ще изгради единъ денъ онова, което животътъ разруши.

Димитъръ издържа изпититѣ и отъ последния курсъ. Вуйчо му отиде да поговори съ сестра си Брашнаровъ, богатъ фабрикантъ и притежателъ на мелници, да ходатайствува нѣкъде да задатъ служба на племеника му.

— Нека дойде при мене въ кантората утре между 10 и 11 часа преди обѣдъ! Трѣбва да го видя, бай Йончо, и да поприказвамъ съ него. Не може току така да ходатайствувамъ безъ да познавамъ човѣка. Ако момъкътъ е добъръ и способенъ, може и при нашата фирма да остане. Нашиятъ счетоводителъ напустна. Момчето на Джермовъ разбира ли отъ счетоводство, отъ чужди езици? — запита Брашнаровъ.

— Разбира, разбира! Момчето е много способно. Ами... това... Какъ при Васъ? Вие ще му плащате ли заплата, каквато отъ държавата ще взема? Той работѣше въ сѣда, но преди седмица напустна. Тамъ...

Нашиятъ счетоводителъ получаваше четири хиляди лева, — каза Брашнаровъ.

— Е, добре, добре! Какво по-хубаво за Митко! Четири хиляди на месецъ! Ще му поржчамъ утре да дойде при Васъ. Добре, добре! Де похубаво! Стига да го харесате, — говорѣше Салеповъ, сбoguва се и забърза назадъ, за да съобщи радостната вестъ на Джермови.

На другия денъ въ 10 часа Димитъръ бързаше къмъ къщата на Брашнарови. Предъ вратата той срещна Брашнаровъ, който се приближаваше къмъ автомобила, спрѣнъ предъ къщата.

— Добъръ день, господинъ Брашнаровъ. Вуйчо ми, Йончо Салеповъ, ми събщи...

— Вие ли сте синътъ на Филипъ Джермовъ?

— Да, господине. Моятъ вуйчо, Йончо Салеповъ, ми събщи, че желаете да ме видите днесъ.

— Елате тогава вжтре, — каза Брашнаровъ, като се върна обратно. — Седнете и ми кажете, владѣете ли счетоводство, какъвъ чуждъ езикъ сте учили и доколко го владѣете?

— Мога да бжда добъръ счетоводителъ. Владѣя счетоводство, владѣя сравнително добре френски и руски езикъ, — отвърна Димитъръ.

Настъпни мълчание. Брашнаровъ наблюдаваше своя посетителъ. Запали цигара и каза:

— Руски езикъ почти не ще ни трѣбва. Обръщатъ ми внимание отговоритѣ Ви. Питамъ Ви, владѣете ли счетоводство, а Вие ми отговаряте на тоя въпросъ, чакъ следъ като ми казвате: „Мога да бжда добъръ счетоводителъ“. Значи, вмѣсто да кажа: „Днесъ пихъ шампанско“, за да излѣзе нѣщо като хвалба или да се подсили и подчертае сжщественото, трѣбва да кажа: „Шампанско днесъ пихъ“. Така... Елате утре да почнете работата. Вашата самонадѣяность ми харесва. Ако бжда доволенъ отъ работата Ви, ще получавате заплата, каквато получаваше бившиятъ ни счетоводителъ — четири хиляди лева месечно. Хайде сега сбогомъ. Трѣбва да отида до гарата.

— Сбогомъ, господинъ Брашнаровъ.

Отъ много години вече такава радостъ не бѣ възсиявала върху челата на старата Джермова и сина ѝ. Отъ радостъ забравиха да вечерятъ. Седнали тази вечеръ единъ срещу другъ въ малката полутъмна стаичка, тѣ не преставаха да говорятъ за бждещето. Късно, когато старата си легна, Димитъръ прелисти нѣкои ржководства по счетоводство и една търговска енциклопедия. Той чувствувахе, че върху всичко има ясенъ погледъ, че съ всичко въ службата ще се справи. Мислѣше върху ученото въ университета по счетоводство, което за първи пътъ щѣше да използвава при изчисления върху действителни покупки и продажби.

Йончо Салеповъ не се лъжеше. Димитъръ се прояви като способенъ счетоводителъ. Брашнаровъ забеляза това и не скжпѣше хвалбитѣ си:

— Имаме новъ счетоводителъ. Отъ калъта изваденъ, ала чудо момъкъ. Билъ по-рано въ сжда нѣщо като прислужникъ, училъ следъ това, но злато, злато човѣкъ. Оправи много объркани стари работи.

Джермови наеха по-удобна кжща; обзаведоха се твърде добре. Докато по-рано не искаше да чуе за излизане, старата сега започна сама да излиза — до църква, до съседитѣ отъ стария дворъ или другаде. Синътъ и майката бѣха канени вече нѣколко пъти у Брашнарови. Канѣха ги на вечеря, а веднажъ ги водиха и на богато уредения си чифликъ долу въ Тракия.

Измина една година откакто Димитъръ бѣ на служба у Брашнарови. Борисъ, по-малкиятъ синъ на Брашнарови, завършилъ инженерство, се бѣ напълно привързалъ къмъ него. Хареса му много прямия характеръ на Джермова. Въ недѣлнитѣ и другитѣ празнични дни двамата често излизаха на излетъ. Борисъ се проявяваше като спортистъ, поетъ и актьоръ на мѣстното читалище. Заради него, често канѣха и Димитра да участвува въ новосъздадени културно-просвѣтни почини отъ организации, кръжоци и дружества.

— Митко, искатъ и отъ тебе нѣщо, — заговори веднажъ Борисъ, като дочиташе нѣкакво писъмце. — Искатъ отъ кръга „Аметистовъ день“ да четешъ рефератъ. Темата по изборъ. Какво ще кажешъ?

— Веднажъ ходихъ на тѣхно четене. Помнишъ ли? Бѣхме двама. Нѣма нѣщо особено тамъ, но ще помисля. Много се дразнятъ, а едва ли изнасятъ изискани работи. Тогава единъ четеше нѣщо за жената въ произведенията на неоромантицитѣ, но никакъ не ми хареса. Ти какво мислишъ? — запита на свой редъ Димитъръ.

— Да отидемъ още единъ пътъ да ги чуемъ, та тогава ще решаваме. И азъ се колебая.

— — — — —

Литературниятъ кръгъ „Аметистовъ день“ уреждаше всѣка сѣбота следъ обѣдъ редовни

четения. Добри Асурбанипалтъ, „литераторъ“, съ незавършено образование по агрономическитѣ науки, тази вечеръ се бѣ развѣнилъ неистово:

— Българитѣ учатъ трудно руски езикъ, а и руситѣ усвояватъ трудно българския езикъ, защото едниѣ и другитѣ се спиратъ на сроднитѣ и близкитѣ по смисълъ думи въ двата езика. Трѣбва да чуешъ...

— Чакайте! Чакайте! — завика госпожица Петричкова, волнонаемна учителка по литература въ мѣстната гимназия и членка на „Аметистовъ день“. — Вие плагиатствувате. Трѣбва да кажете, че цитирате и откъде цитирате! Токущо изказаната мисълъ за спиране само на сроднитѣ думи въ двата езика, не е Ваша, а на покойния професоръ Богаевски.

— Не е важно това. Самата мисълъ не е вѣрна, — обади се домакинятъ Щилияновъ.

— Да, да! Така е! — повтори другъ.

— Че съмъ заимствувалъ отъ професоръ Богаевски, не зная доколко това е вѣрно, но че тая мисълъ не е права, да ме прощавате, но се лъжете. Впрочемъ, вие говорите, само за да не слушате! — наежи се референтътъ.

— Асурбанипалтъ е правъ! — скочи въ негова защита пенсионираниятъ литераторъ Бѣлотемевъ. — Въ часоветѣ по руски езикъ нашитѣ ученици винаги превеждатъ на приумица, като се придържатъ въ познатото, въ близкото само. „Если“ се превежда аслж, „индюкъ“ — индиець, „крестьянинъ“ — християнинъ, „уже“ — ужъ. Единъ пъкъ дори не искаше да пре-

вежда заглавието на легендата за седемтѣ прж-та, защото, споредъ него, нѣмало заглавие. Семь прутевъ е било името на автора, който забравилъ да напише заглавие.

— Може ли такова невежество у българи спрямо руския езикъ, така близъкъ, така сроденъ на нашия! — очуди се домакинътъ.

Намръщенъ, Асурбанипалътъ сгъна ситно написанитѣ 38 листа на реферата си и ги прибра въ обемистата си чанта. Следъ това се обърна къмъ слушателитѣ си и започна:

— Преустановявамъ четенето и се отказвамъ въ бъдеще да участвувамъ въ тия четения съ рефератъ. Невежество ли е да не владѣешъ нѣкакъвъ чуждъ езикъ? Владѣенето на такъвъ езикъ не е признакъ на образование, а — срдство за такова. Невежество е да говоришъ на този езикъ, когато не го владѣешъ и ставашъ за смѣхъ. Невежество е сжщо да говоришъ за нѣща, които не разбирашъ. Господинъ Щилияновъ пита, възможно ли било такова невежество между българи спрямо така близкия на насъ руски езикъ. Ами това не се ли отнася, при подобни случаи, и до руситѣ? Да приемемъ, че всичко това е невежество. Какво тогава ще кажете за следния случай: Преди десетина години въ гимназията ни преподаваше по логика известниятъ руски педагогъ Владимиръ Васильевичъ Неручелвъ. Той не се интересуваше никакъ отъ българския езикъ. Говорѣше само на руски. Ние не го разбирахме и толкова се интересувахме отъ предмета му. Все пакъ той вина-

ги си даваше видъ, че е доволенъ отъ отговоритѣ ни. Веднажъ изпитваше за силогизмитѣ; изпита и Райчо Молиерата. Стои Неручелвъ на стола предъ масата съ подпрѣна глава върху лѣвата си ржка и рисува върху цвѣтния листъ на масата пеперуди и рибки, а Райчо нарежда:

— Силогизмитѣ... Кжде ли ги нѣма тия пусти силогизми, стига, обаче, да знаешъ кжде да ги търсишъ. Но случва се често, кждето най-много ги има, ти да не ги виждашъ. Или обратното: да ги виждашъ и да си въобразявашъ, че ги изваждашъ цѣли цѣлинички отъ тамъ, точно кждето ги нѣма никакви и да дрънкашъ после и да мърморишъ като ограбенъ каракачанинъ: Те ти силогизъмъ, те ти сжждение, те — умозаключение и прочие и прочие. Ямболската градска гора, прочутиятъ Ямболски Кофелски орманъ, въ който има красиви колхидски фазани, запазени въ диво състояние, е далечъ отъ градъ Ямболъ на петъ километра. Нѣкои твърдятъ, че разстоянието е повече, напимѣръ шестъ или седемъ километра, но това не е вѣрно. Тамъ, въ тоя орманъ, два бивола-абраши сж се сбили съ два вола-муруци, и горскитѣ стражари сж се басирали, кои ще надвиятъ...

Разказва Райчо, вперилъ уменъ погледъ въ преподавателя, който започва да ни следи подъ око. Ние се превиваме върху чиноветѣ отъ смѣхъ. Неручелвъ се заозърта, заозърта — напрегнато и подозрително—и най-последно изпухтѣ:

— Пажалустил... Не аткланяйте се отъ въпросъ!

А Райчо продължава нататъкъ:

— Горскиятъ стражаръ Дачо Самодивата спечелилъ баса и почерпилъ по една цигара противниците си и овчаря Коста, тая глава проста. Като се мръкнало и излѣзли самодивитѣ и комаритѣ...

— Прекрасно! — вика Неручелвъ. Поканва следъ това съ ржка Райча да си седне и, съ колебание, му пише четворка — две по-горе или по-долу, поради съмнение. 4

— 1?

Бѣ настъпило мълчание. Димитъръ и Борисъ се спогледаха.

Домакинътъ пръвъ наруши мълчанието:

— Това е вариантъ на стара пѣсенъ. Въ сжщия духъ има нѣколко други. Измислици, съчинявани, за да се петни Министерството на народното просвѣщение, защото назначава руси въ нашитѣ училища. Рекълъ и Добри да измисли нѣщо. Защо не, защо не! Нѣщо като вицѣ...

Литературниятъ кръгъ се подпали. Всички викаха и се обиждаха.

— Мислишь ли, че трѣбва да стоимъ тукъ още? — запита Димитъръ срѣдъ общата връва.

— Не! По-добре е да се махнемъ, — отвърна Борисъ.

Двамата се измъкнаха навънъ, незабелязани отъ никого, и се запътиха къмъ градския площадъ, като разговаряха за филоложкия споръ между членветѣ на „Аметистовъ день“.

— Какъ би се чувствувалъ, ако почнешъ да четешъ предъ тая глутница, а оттукъ или оттамъ започнатъ да те хапятъ и да виятъ срещу тебе? — поде Борисъ.

— Остави се! На нищо не прилича. Тѣ сж се събрали, за да се хапятъ, наистина, — рече Димитъръ. — За да популяризира човѣкъ нѣщо, за да научи другитѣ на нѣщо ново, необходими сж две условия: да му е добре известно, да му е ясно новото и да избере съответната форма, чрезъ която да го съобщи. Но и всѣки не е добъръ слушателъ, дори и при интересна и добре разработена тема.

Стариятъ Брашнаровъ се готвѣше да отиде на църква, когато пощенскиятъ раздавачъ му предаде едно писмо. Бѣше отъ голѣмия му синъ, който отъ десетина дни се бѣше разсърдилъ за нѣщо и замина за София. Сега отъ тамъ той съобщаваше на баща си, че се е вѣнчалъ съ дъщерята на нѣкогашната си хазайка отъ Мюнхенъ, като е миналъ къмъ католическата църква. Това падна като гръмъ върху стария. Той захълца отъ мъка, дишаше често, а къмъ края на писмото се струполи като пѣнъ на земята — приледа и съ изцъклени очи. По-викаха веднага лѣкаръ, който се бави доста у Брашнарови и напѣтствуваше:

— Ще го оставите нѣколко дни напълно на спокойствие. Ще бждете само Вие, госпожо, при него, но ще отбѣгвате да му говорите, — обърна се той къмъ съпругата на Брашнаровъ. — Това е първи пристѣплъ на артериосклероза.

Ако засегаденият от нея не се постави при особен режим, последствията ще бждат много лоши.

— Свърши се нашата, — казваше след няколко дни на жена си старият Брашнарков, като гледаше вдървената си ръка. — Христо постъпи като нехранимайко. Борисъ нито разбира от работитъ ни, нито можешъ го накара да работи нѣщо. Голѣмиятъ бѣше незамѣнимъ помощникъ. Заяде се за дреболия. Бѣше противъ продажбата на чифлика. Разсърди се, шляпна надъ всичко съ кракъ лекомислениятъ синковецъ и ни напусти. А може и чифликътъ да е само удобна причина. Кой знае отъ кога се е гласѣлъ да бѣга съ хубостницата на хазайката си. Чифликътъ... На кого го продадохме? На селяни въ сѣседство съ тоя чифликъ, които изнемогватъ, които сж безъ достатъчно земя...

— Всичко ще се нареди. Престани да ми слишъ сега за Христа! Навѣрно пише, само за да те ядосва. Пакъ ще се върне, като си свърши паритъ, — утешаваше го жена му, при все че сърдцето ѝ се кжсаше отъ мъка.

Но днитъ минаваха, а Христо дори не се обаждаше вече. Не пишеше на никого. Ржцетъ на Брашнарковъ треперѣха. Той изгуби своята веселостъ. Постоянно охкаше и се окайваше. Заредиха се тежки дни. Фабриката и другитъ предприятия не носѣха вече добри приходи. Умѣло воденото счетоводство отъ Джермова показваше, че липсва душата въ тия предприятия.

Въ една декемврийска нощъ задуха силенъ вледеняващъ вѣтъръ. Стариятъ Брашнарковъ бѣше неспокоенъ. Не можеше да заспи. Въпрѣки че лѣкаритъ го съветваха да не пие никакво алкохолно питие, той стана отъ леглото, зарзтжпкава се изъ стаята по нощница и поиска да пие вино. Жена му го увещаваха да не пие, но като видѣ, че не ще го склони, донесе му чаша вино. Той го изпи, а следъ това започна да тършува въ нѣкакъвъ шкафъ. Жена му го наблюдаваше неспокойно. Дали не търси револверъ? Въ шкафа имаше само стари вестници. Брашнарковъ извади нѣколко отъ тѣхъ, взе ги съ себе си въ леглото и започна да ги разгрѣща.

— Докато чакаме да дойде животъ за насъ, идва краятъ. Криво ми е, защото не живѣхъ. Минахъ въ тичане, въ трупане на това, което днесъ се разпилява, както вѣтъртъ разпилява навънъ есеннитъ листа, — заговори съ скръбъ Брашнарковъ. — Гледай вестници отъ 1914. год. Ще кажешъ, че за стари работи се разказва въ тия вестници. А не е така. Годиניתъ далечни, защото броятъ имъ е голѣмъ, но каточели всичко е станало вчера. Ето ти „Утро“. Пише за смъртта на Лора. Ето другъ вестникъ... Въ него пжкъ сж писали за „убийството“ на Лора, не за самоубийство, като подмѣтатъ, че Яворовъ е скопосалъ това „самоубийство“... Помня, следъ като се простреля Лора, срещнахъ се съ първия ѝ мъжъ, адвоката Иванъ Дрѣнковъ, отъ Сливенъ. Отличенъ мъжъ. Какъ любезно ме

отклони отъ желанието ми да зная мнението му — дали Лора се е застреляла сама! Той най-добре знаеше всичко, но искаше да е по-далечъ отъ конеца на миналото, скжсанъ нѣкога не по негова вина. Ето друго пѣкъ. Интересни работи! Това сж атентаторитѣ: Викентий п. Анастасовъ, Ицо Сантовъ и... Помня много добре и този случай. И то каточели бѣше вчера.

— Я да си лѣгашъ! Сега не е време да четешъ за остарѣли и забравени вече отъ всички събития. Ето и вѣтърътъ поспрѣ. Хайде пакъ да си легнешъ! — подкани го жена му.

Но Брашнарровъ сякашъ бѣ оглушалъ. Разгрѣщаше старитѣ вестници, говорѣше самъ като налудничавъ, докато се измори и заспа срѣдъ тѣхъ.

На разсъмване вѣтърътъ бѣ утихналъ. Сега валѣше нагжсто ситенъ снѣгъ. Тихо, безшумно и въ царствена самота, той покриваше полета и гори. Първиятъ снѣгъ. Съ каква радостъ го посрѣщаха преди години децата на Брашнаррови! Отлетѣха ония хубави дни. Сега натежалиятъ снѣгъ по вейкитѣ въ смѣлчаната и запусѣла градина не носи радостъ, а — скръбъ по нѣщо безвъзвратно загубено. Той напомня ония радостни дни, които никога вече нѣма да се върнатъ. Кжде е веселата и непрестанно смѣща се Лена? Кжде е Христо, който поставяше, при първия снѣгъ, стара маса подъ лозата и нареждаше върху нея купища снѣжни топки, за да замѣрва съ тѣхъ Бориса? Никога ли свѣтлиятъ образъ на радостта не ще засияе вече върху тоя домъ?

Брашнаррова, почти не спала презъ цѣлата нощъ, повика на сутринята сина си и му заговори:

— Борисе, всичко отива отъ эле къмъazole. Оставаме само двама съ тебе да мислимъ, какъ да поправимъ поне частъ отъ злополуката. Баща ти снощи ме изплаши. Не всичко вече е въ равновесие въ него. Снощи пи вино, а следъ това, като побърканъ, разгрѣща стари вестници и говори съ увлѣчение за нѣща, които отдавна сж забравени. Какво да правимъ? Трѣбва да вода баща ти на лѣчение, а ти трѣбва да се опиташъ да замѣстишъ Христа, поне докато той се върне.

— Не искамъ и не мога, мамо. Най-добре е да разпродадемъ всичко. Отъ мене нищо не чакай, ако мислишъ да подържашъ въ сегашното положение работитѣ ни! Не съмъ за такава работа. Тя ми е съвсемъ чужда, противна, и азъ не съмъ подготвенъ за нея, — отвърна синътъ.

— Тогава всичко ще се провали! Боже, защо ни изоставяшъ? — изхлипа майката.

— Ако пѣкъ не искашъ да се ликвидира съ предприятията, може друго да се направи, мамо. Да намѣримъ другъ счетоводителъ, който да замѣсти Димитра, комуто пѣкъ да възложимъ да ржководи предприятията. Какво мислишъ по това?

— Така да направимъ тогава. Азъ ще говоря съ баща ти, — каза майката.

Тя влѣзе въ спалнята, като пристѣпваше безшумно. Брашнарровъ току-що се бѣ събудилъ.

което му оказваме, и ще изпълни добре възложената му задача.

— Не е лошо намисленото. Другъ изходъ за сега нѣма, — рече Брашнаровъ. — Донеси ми чаша чай и повикай следъ това Джермова! Нека дойде тукъ къмъ обѣдъ, за да му разправя какво ще прави!

— А ти трѣбва да се лѣкуваш! Снощи ме изплаши. Трѣбва да те заведе на лѣчение, докато не е късно, — продължи Брашнарова.

Болниятъ се навъси. Заразѣлкава се изстаята, като говорѣше:

— Не напушамъ сега града. Не искамъ да ида никжде. Тука по-добре и по-скоро ще ми мине. Снощи бѣхъ неспокоенъ и не ми се спѣше. И други пѣтъ ми се е случвало такова нѣщо, дори при по-малко грижи, дори когато всичко е вървѣло гладко, безъ неприятности и сътресения. Тукъ ще си стоя, та каквото ще да става! Все мога да бѣжа полезенъ съ нѣщо на Джермова въ предприятията ни.

Той, обаче, бѣ къмъ своя край и съ нищо не можеше да бѣде полезенъ на фирмата. Отъ день на день се чувствуваше по-зле. Следъ нѣколко месеца, подъ внушение на Бориса, жена му го посъветва да покани Джермова за съдружникъ, което той направи. Като съдружникъ Джермовъ работѣше като хала. Приходитѣ отъ предприятията бѣха силно увеличени.

Когато фирмата, заздравена напълно, разрастваше неимоверно своя обсегъ, нейниятъ първи създател, стариятъ борсовъ властелинъ

Той видѣ снѣга презъ прозореца. Загледа се въ отрупанитѣ съ снѣгъ чемшири и заговори съ тѣга:

— Кжде е сега Лена да свали снѣга отъ чемширитѣ? Колко тичане падаше при първия снѣгъ, колко викане, колко тупаница съ снѣжни топки! Лена забѣгна съ грѣкъ, Христо — съ нѣмкинѣ. Не само у насъ е така. Цѣлъ свѣтъ се разбърка... Съ колко радостъ децата пълнѣха кжщата, когато бѣха малки! Съ колко отрова ни засипаха, когато отраснаха!

Жена му, исправена до кревата, го слушаше съ тѣга.

— А ти, женице, какво така ме гледашъ изплашено? Да не изглеждамъ на лудъ? Не можемъ изтрая много, ако тия тревоги не се свършатъ. Трѣбва да не имъ се вдаваме толкова. Беди, като беди. Тѣ всѣкиго сполетяватъ. Мисля, че всичко ще се нареди. Само на Титулеску мустаци нѣма да поникнатъ. Да ми дадешъ единъ чай!... Имашъ каточели нѣщо да ми казвашъ. Казвай го! Не вѣрвамъ и то да е страшно. Все страхотии пѣкъ нѣма да ставатъ тука! Много ще стане тогава, много! — продължаваше да говори Брашнаровъ.

— Говорихме съ Бориса преди малко, та искамъ да ти кажа какво измислихме, — започна жена му. — Мислимъ, че ще е добре да възложимъ на Джермова да ръководи предприятията ни до завръщането на Христа, а счетоводството да се възложи на другъ. Вѣрвамъ, че Джермовъ ще оправдае напълно довѣрието,

Брашнаровъ, почина. За близкитѣ си и за предприятията той бѣ умрѣлъ преди година. Сърдитъ, неприветенъ, той се затваряше въ стаята си и не пушаше никого при себе си. Не искаше да чуе за никого и не се интересуваше отъ предприятията на фирмата. Отдалеченъ, отчужденъ отъ всичко и отъ всички, една сутринь го намѣриха мъртавъ, съ широко отворени, страшни очи.

* * *

Странни качества се преплитаха въ новия търговски вълкъ Димитъръ Джермовъ, които по-рано той не е съзиралъ въ себе си, дори само въ зачатъкъ. Станалъ бѣ грубъ въ мислитѣ и преживяванията си. Животътъ се разтилаше и шумѣше край него по познати неизмѣнни пжтища. Посрещна смъртъта на майка си, като естествена, очаквана промѣна, която бѣ предвиждалъ. Колко странно! Какъ би го съкрушила тая смъртъ по-рано! Той си спомня единъ злокобенъ сънъ въ миналото. Презъ деня въ сжда имаше нѣкакъвъ провѣрителъ, който стоя до късно вечерята въ канцеларията на председателя. Заради него задържаха всички чиновници и прислугата. Джермовъ се върна вкжщи и намѣри майка си дълбоко заспала. За да не я събужда и разстройва съня ѝ, той си легна безъ да вечеря. Спи той и сънува, че се промъква въ тъмната стая при майка си, която намира заспала, и си лѣга, безъ да я събуди. Но, кога-

то се събужда на сутринята, намира майка си мъртва въ леглото съ засъхнала кръвъ на уста и съ безумно втрещени очи. Заплаква неударжимо и се събужда. Безграниченъ страхъ го сковала. Исква да извика на майка си, но нѣма гласъ. Напраздно дави сухото си гърло и отправя втрещенъ погледъ къмъ леглото ѝ. Преживява всичко отъ снощи. Дали наистина тя не е била мъртва, когато се е върналъ късно, и му се е сторило, че е заспала! Нали преди това непрестанно се оплакваше, че е болна! Сълзитѣ му рукватъ и мокрятъ възглавницата и завивката. Скачва отъ леглото и съ хълцане приближава до майка си, предъ която утихва и застава смирено на колѣне. Гледа, какъ тя спи спокоенъ сънъ и диша равномерно. Връща се следъ това тихо въ леглото си, радостенъ, че всичко е било само сънъ. По онова време той не можеше да си представи, какъвъ би билъ неговиятъ животъ безъ майка му.

Колко далече бѣ той сега отъ ония мисли, отъ ония чувства и отъ оня тѣсенъ, колебливъ свѣтогледъ! Нѣкога не можеше да издържи погледа дори на секретаря на сжда. Потръпваше отъ стѣснение предъ тоя погледъ и забиваше своя въ земята. Сега не трѣпѣше другитѣ да го гледатъ продължително. Държеше се рѣзко и искаше винаги да има последна дума. Искваше отъ другитѣ да бждатъ това, което той е билъ въ миналото: да стоятъ предъ него чинно, съ събрани крака по войнишки, да говорятъ съ

неувѣренъ гласъ и съ стѣснение, като гледатъ въ земята.

— По-мъчно е, — си мислѣше често той, — да се отървешъ отъ лошитѣ си миризми, отколкото да си създадешъ личенъ стилъ на живѣне. По-трудно и по-несгодно е да си единъ Хуанъ, който се облива изобилно съ парфюми, за да се отмирише отъ касапското си минало, изваденъ отъ вонящото блато на низинитѣ матадоръ, една социално изоставена отрепка, която вѣтърътъ на случая издига отъ тинята, отколкото да си единъ фараонъ на паритѣ, макаръ още да сѣнувашъ орѣфаната призовкарска чанта, и да си личенъ предъ другитѣ, както фараонътъ е личенъ предъ своитѣ слугиносачи.

Съ женитѣ се държеше неприлично, като усмиваше съ безсрамни сжждения невинността, благоприличието и любовта.

— Не може да не се вѣрва, че има любовъ, — заговори той веднажъ предъ познати въ гражданския клубъ. — На всѣки може да се случи такова нѣщо, кажи-речи влюбване. Ще ви разкажа моя първи любовенъ романъ.

— Уважаеми дами и господа! Който не го е срамъ отъ срамни нѣща, нека дойде тука. Джермовъ ще разкаже за първата си любовъ, — извика седналиятъ до него Борисъ.

— Първа любов!... Не е рафинирано отъ дивотията, старомодието и момчещината. Напраздно викашъ да ме слушатъ. Ще се разочароватъ, — додаде Джермовъ.

— Все ще е интересно. Разказвайте! — подканиха го другитѣ.

Полулежачъ като обтегнатъ на три стола — на единъ седналъ, на другъ поставилъ крака, а на трети облакѣтенъ, съ димяща цигара въ рѣжа, — Джермовъ започна:

— Бѣхъ съвсемъ неопитенъ по еротичнитѣ работи. Заемахъ незначителна служба. Не казвамъ каква, не защото се срамувамъ, но защото не ми вѣрватъ. Като кажа „заемахъ незначителна служба“, вѣрватъ, а като кажа „бѣхъ-призовкаръ“ или „сждебенъ вржчителъ“, никой не ми вѣрва. Но да си дойдемъ на темата. Бѣхъ сждебенъ вржчителъ и студентствувахъ въ Свободния университетъ. Презъ месецъ юний, при единъ изпитъ въ София, като скитахъ изъ крайнинитѣ, видѣхъ една привечерь едно много хубаво, за тогавашнитѣ ми схващания, момиче. Бѣше обуто, какъ да ви кажа, въ нѣщо като сандали, кажи го пантуфли, нѣщо като терлички. Стои предъ дъсчената ограда на тѣхния дворъ, на покрития съ широки неравни каменни плочи старъ и тревясалъ тротоаръ, и ме гледа нѣкакси тѣй мило, сладко. Поозърнахъ, поозърнахъ се насамъ-нататъкъ. Нѣма никой. На мене, значи, се усмихва. Разтрепера ми се нѣщо сърдичето и стори ми се, че бледнѣя. Каточели олеквамъ и безъ да вѣрвя, безъ да движа крака, ей така, струва ми се, че се приближавамъ къмъ момичето, а то ме гледа усмихнато. Колко е траяло това, не зная.

— Госпожице, да се поразходимъ! Не съмъ

отъ тука, та се страхувамъ да не се загубя, — изфѣлихъ азъ глупаво.

— Не мога сега, господине, — рече момичето. — Не съмъ за дълга разходка. Не съмъ добре облѣчена и обута. Ако обичате, други пътъ...

Представихъ се и я помолихъ да направимъ поне кжса разходка. Засновахме по неравния тротоаръ край дъсчената ограда. Често съмъ се чудилъ, откъде дойде това желание, така бързо и стремително, да съмъ по-близко до това момиче, откъде дойде и тая смѣлость, кое ме подтикваше за първи пътъ да лъжа, че имамъ голѣми планове за бъдещия си животъ, и нахално да се увирамъ въ момичето, като пристъпвамъ твърде самоувѣрено и закачливо край него. Отначало то се стѣсняваше много, но после се отпусна и започна да чурулика весело. Всичко вървѣше добре. Обещахме си да се срещнемъ на сжщото мѣсто на следната вечеръ. При раздѣлянето не можехъ повече да се владѣя и я цѣлунахъ. Цѣлунахъ за първи пътъ една събуждаща се за животъ жена. Цѣлунахъ я бързо, каточели за да се допълни първата идилия на любовта. Цѣлунахъ я, както вървѣхме почти. Тя нито се отдръпна, нито пъкъ почувствувахъ, че ѝ хареса това. Наведе само глава.

— Лека нощъ! — казахъ азъ и я оставихъ на тротоара предъ къщата имъ.

Тя не пророни нито дума, нито дори ме погледна, преди да изчезне задъ дъсчената ограда. Тръгнахъ за хотела. Ту ме сграбчва и пона-

ся радостъ, че обичамъ, ту ме обхваща тревога, че тя не ме обича. Не ми каза „лека нощъ“ при раздѣлата, не ми каза нищо, не ме погледна дори. Защо постъжихъ така грубо и лекомислено? Защо я цѣлунахъ? Като възпроизвеждахъ мислено срещата, представянето ми и всичко преживяно, едва сега се сътихъ, че тя не съобщи, какъ се казва, нито азъ я запитахъ. Искахъ да лъсна много презъ ушитѣ ѝ, та непрестанно бръщолевихъ. Осждахъ се сега жестоко. Виждахъ се смѣшенъ. Колко нетактично и детински постъпихъ! Спахъ лошо презъ нощта. На другия денъ нѣмахъ изпитъ и презъ всичкото време мислихъ за предстоящата среща. Чудихъ се какъ да залича лошото впечатление, което съмъ ѝ направилъ. Решихъ да започна отново пристъпна като зрѣлъ Донъ Жуанъ — съ тактъ, съ по-идеалистична служба на любовта, съ повече платоничность и невинность.

Почти сжщото време следната вечеръ я намѣрихъ на сжщото мѣсто. Бѣше облѣчена въ друга дреха, съ хубави обуца и причесана добре. Усмихна се като ме видѣ и трѣгна къмъ мене. Започнахъ тактично, напълно споредъ обмислената програма. Извинявахъ се предълго, загдето съмъ я цѣлуналъ, загдето не поискахъ да узная името ѝ, поради продължителното ми безинтересно и праздно говорене и така нататкъ въ тоя духъ.

— После? — прекъсна ме по едно време тя и ме погледна сърдито.

— Вие ми се сърдите! Не правете това,

моля Ви! Кажете ми, какъ Ви казватъ! — помо-
лихъ я азъ.

— Райна. Райна Добрева, — отговори тя.

— Райна. Колко хубаво име! Какъ хубаво
звучи! Райна! Райна! — заглешихъ се азъ.

— Следъ това полека-лека започнахъ като-
чели да предизвиквамъ усмивка на устата ѝ.
Ходихме на сладкарница, следъ това я заведохъ
на кино. Прожектираха нѣщо весело и азъ се
унесохъ въ филма. Придружихъ я до кѣщи и
презъ цѣлата тая вечеръ не се докоснахъ до
нея. Искахъ да се издигна въ нейнитѣ очи. Не-
ка види, че мога да се владѣя и не мисля така
лошо за нея, както е допускала снощи.

— Утре вечеръ ще Ви търся пакъ тукъ, —
казахъ азъ, когато се раздѣляхме предъ двор-
ната имъ врата.

— Едва ли ще бѣда свободна утре вечеръ.
Може и да отидемъ съ мама до Кюстендилъ.
Други пѣтъ ще се видимъ. Нѣма защо да бър-
заме да се срѣщаме. Достатъчно се опознахме
единъ други, — рече тя и забърза къмъ кѣщи.

— Какво ли ѝ стана? Колко странна бѣше
тая вечеръ! — мислѣхъ си азъ.

На другия день взехъ хартия и пликове за
писма отъ една будка и ѝ написахъ две дълги
писма за безкрайната си любовъ къмъ нея. Пи-
сахъ и стихове, но не ги харесахъ, затова не
ги затворихъ въ пликоветѣ. Следъ обѣдъ, въ
най-голѣмия зной, отидохъ до тѣхъ и съ едно
момченце ѝ пратихъ писмата. Върнахъ се следъ
това въ хотела и съ нетърпение зачакахъ тре-

тата привечеръ на любовта ми, на първата ми
и последна любовъ. Привечеръ приближихъ тро-
тоара; нѣмаше никой на него. Разхождахъ се
назадъ-напредъ предъ дворната врата, откъдето
минаваше Райна; вирахъ се къмъ двора, но ни-
кого не видѣхъ. Хората минаваха край мене и
се обръщаха да ме гледатъ. Уморихъ се да вър-
вя; та се запжихъ къмъ гостилницата, ядосанъ,
че Райна я нѣма, и решенъ да не я търся по-
вече тая вечеръ, макаръ и да знаехъ предвари-
телно, че пакъ ще отида къмъ тѣхъ. Нахранихъ
се и заскитахъ безцелно изъ улицитѣ, а мисли-
тѣ ми все при Райна. Кжде ли е сега тя? Ка-
кво ли прави? Ами, ако ме чака пакъ на тротоа-
ра!... Отъ една улица въ друга, съвсемъ измо-
ренъ и изпрашенъ, довлѣкохъ се най-после до
дъсчената ограда, предъ която я срещнахъ най-
напредъ. Нѣмаше никого наоколо. Надъ низки-
тѣ кѣщи и дворнитѣ дървета грѣеше кротко
пълна луна. Спрѣхъ се край оградата и се при-
таихъ. Започнахъ да се вирамъ презъ между-
нитѣ на оградата, дано зърна нѣкъде Райна, но
нищо не можеше да се види. Всичко бѣ потъ-
нало въ покой и невзрачностъ подъ високитѣ
дървета на двора. Започнахъ да дрѣмя. Стресна
ме въ единъ мигъ близъкъ, пресичанъ отъ че-
сти цѣлувки, шепотъ, който идѣше откъмъ сѣн-
китѣ, близко до оградата. Залепихъ се пакъ за
дъскитѣ и се загледахъ напрегнато презъ една
междина между две дъски. Напраздно се ви-
рахъ. Нищо не виждахъ, а шепотътъ и цѣлув-
китѣ не стихваха.

— Знаеш ли, мили, че имах малка авиатора, когато не идваше? Не се плаши! Нищо не излѣзе, — чухъ по едно време гласа на Райна, която се смѣеше.

— Ще ми разкажешъ, котенце! — разпѣжи се едно мъжле изъ треволяка, като сипѣше цѣлувки. Пакъ се чу гласътъ на Райна:

— Ти ми се разсърди и не идваше. Това ме измъчваше много. Току-що се бѣхъ напалакала една вечеръ вжъщи и излѣзохъ малко на улицата... Откъде се изврѣ едно провинциалистче, ей така изникна предъ мене и започна да ме ухажва. Хайде, — казва, — да се разхождаме. Не бѣхъ за разходка изъ града, та се разтѣпквахме край оградата по тротоара близо два часа. Отначало не изглеждаше простъ тоя малчуганъ, макаръ и да бѣше отъ провинцията. Опита се дори да ме цѣлува, и май че ме цѣлуна. Нѣщо така ми хареса и се утешихъ, като чели ти си билъ при мене. На другата вечеръ той пакъ дойде, но ме разочарова. Видѣ ми се много простъ и противенъ. Представи си, ходихме да вечеряме, бѣхме на кино, а той дори не се допрѣ до мене, андрогинътъ му съ андрогинъ! Съвсемъ другъ бѣше втората вечеръ. Извинява се, извинява, загдето първата вечеръ ме цѣлуналъ. Мънка туй извинение съ часове, та ми идѣше да го перна презъ муцуната. Презъ всичкото време тогава мислѣхъ за тебе и те сравнявахъ съ тая жаба. Търсихъ тебъ въ него, но видѣхъ, че те нѣма никакъвъ. Не ми се сърди!

— Защо ще ти се сърдя? — обади се пакъ

мъжлето върху тревата. — Нищо лошо не си направила. Потърсила си човѣкъ, за да ме сравнишъ съ него. Намѣрила си смѣшенъ сукалникъ и, като си го видѣла така противенъ, обикнала си ме повече, по-силно. Ако го зная кой е и мога да го намѣря, ще му се представя да му благодаря, дето ме е отмѣнилъ временно. Ще му пожелаая да си остане все такава гжска плитка и да пали женитѣ съ любовъ къмъ другитѣ.

— Джеревъ ли бѣше, Джерковъ ли, забравихъ! — извика Райна, като прегърна и цѣлуна своя идолъ.

Измъкнахъ се полека край оградата, та, димъ, да ме нѣма. Така свърши първата ми съвсемъ краткотрайна любовъ, за която Али Саадъ казва, че била най-голѣма и никога не се забравяла. Сърдцето, споредъ него, обичало само веднажъ. Знаехъ си...

— Наистина, смѣшиничко е било, — обади се Борисъ. — И най-смѣшното е било това, че момичето е било рано покварено, а нашето девствениче съ часове му се извинявало, че го цѣлунало.

— Мислѣхме, че ще е нѣщо по-интересно, — обади се госпожица Петричкова. — Не мога да разбера, защо ни разказахте всичко това.

Джермовъ я погледна продължително. Лицето му доби твърде неприязнено изражение.

— Защо ли? Защото, госпожице, само това помня отъ своето минало като единствено по-чисто посвещение на любовта. Всичко друго е по-лошо. И всичко това хубаво, кажете го три-

дневна любов, кажете го първа любов, първи трепети, пробуждане предъ слънцето на любовта или каквото щете го наречете, какво струва, споредъ Васъ? Азъ не го ценя колкото единъ спуканъ петакъ. За мене любовнитѣ работи сж празноти. Истинска любов не сжществува никжде.

— Много отъ мъжетѣ, които, като Васъ, минаватъ рано презъ покваратъ, никога не се докосватъ до истинската любов, — подхвана пакъ Петричкова. — Не е виновна любовта, господинъ Джермовъ, че вижда много нечисти нѣща у нѣкого и не иска да е близко до него. Тя се пази отъ нечистото.

Джермовъ имаше явно недоволенъ видъ. Той едва понасяше събеседницата си, която всѣкога бѣ отбѣгвалъ. Тя му изглеждаше много дребнава и противна. Такава я запомни при литературното четене въ „Аметистовъ день“, такава тя си остана за него и следъ това.

— Госпожице Петричкова, страхувамъ се, че нѣма да ме разберете, — ѝ каза той, следъ което запали цигара и продължи. — Може и да ме разберете, но у Васъ всичко си е създадо обратни пжтища, та вѣрвамъ, че дори да разбирате добре всичко, щомъ не Ви изнася, ще се преструвате, че нищо не разбирате. Всѣка жена иска да изглежда, че носи въ себе си чистотата и невинността на Емилия Галоти или на Мелизанда, които сж, разбира се, напълно издържани, до съвършенство, но, за съжаление, само на книга. И Вие, въ името на тая измисле-

на, несжществуваща чистота и невинность, нѣма да се съгласите никога съ мене, защото ще намѣрите мислитѣ ми за еретични, а за Емилия и Мелизанда, така както ни се поднасятъ като книжни образи, не имъ се отрежда никаква ересь, нито частица дори. Все пакъ тукъ има и други. Ако Вие не се съгласите съ мене, други тукъ ще се съгласятъ. Чуйте ме сега! Като затворихъ преди малко за срещата си съ оная Райна, казахъ, че тогава нищо не разбирахъ отъ любовнитѣ работи. Кой ме поквари следъ това? Работата ли? Паритѣ ли? Нито едното, нито другото! Поквариха ме женитѣ. Женитѣ премахнаха отъ мене всички ония идеалистични схващания за любовта и отровиха най-чиститѣ ми мечти за истинската, всепобедна и вѣчна, любов, като съ всичкитѣ си прояви се стремѣха да ми внушатъ, че такава любов не сжществува.

— Хайде сега!... Пакъ женитѣ! — извика Петричкова.

— Никой другъ, нищо друго, освенъ женитѣ! — продължаваше Джермовъ. — Когато постѣпихъ счетоводителъ у Брашнарови и наехъ по-добра квартира, имахъ отдѣлна стая за четене, писане и за блѣнуване. Следъ дневната работа бързахъ къмъ къщи. Нахранвахъ се и минавахъ въ моята стая. Колко добре се чувствувахъ между книгитѣ си! Понѣкога, унесенъ въ четене, дочувахъ вѣтъра край стѣклата. Той просвирваше продължително и звучно. Неговата игра съ падналитѣ подъ лозата листа ме унасяше. Ами дъждовнитѣ есенни ноци! Колко

силно бѣхъ обикналъ тѣхния дъждъ, тихъ като молитвенъ шепотъ на монахиня. Четѣхъ до късно, особено презъ дългитѣ зимни нощи. Пискливата виелица ечеше на покрива. Нѣкога въ полусънъ надъ книгата си мислѣхъ така просто за живота! Не можехъ да си представя нѣщо по-привлѣкателно отъ топло собствено кѣтче. Да стоя въ стаята и да слушамъ бѣсния вой на зимната буря, едва да дочувамъ гоненитѣ отъ нея снѣжинки, какъ се удрятъ по стѣклата на прозорцитѣ, по които цвятятъ ледени цвѣтя. Кой разгроми тия хубави нощи въ моята девствено-тиха стая? Кой ги похити? Женитѣ, на които трѣбвахъ. Тѣ извадиха тихия мечтателъ отъ стаята на покоя. Избиха, като досадни мухи. Лжчиститѣ образи на душата му и изгориха нейнитѣ крила, за да не се стреми да възвеме тѣлото навънъ отъ тинята. Моята стая, самотата ѝ, четенето — нищо, нищо вече не ме привлѣчаше вжѣщи. Изкалѣпиха отъ мене стопроцентовъ Донъ Жуанъ, дотолкова установенъ, че сега нѣкои отъ създателкитѣ сами започнаха да се плашатъ отъ него и да не имъ се нрави той дотамъ, както нѣкога не имъ се нравѣше тихия мечтателъ, който клонѣше къмъ мистицизъмъ, та се заеха да го преобразятъ.

— Съ Васъ може да се беседва навѣрно само по търговията. По всички други въпроси не сте сериозенъ, — заяви Петричкова, като ставаше.

— Вие много добре знаете, че говоря съвсемъ сериозно, но, както казахъ по-рано, при-

струвате се сега нарочно, защото, макаръ всичко да е гола истина, искате да го отречете, за да минете за много благомисляща, съ несмутимо сърдце, — подхвърли ѝ Джермовъ, когато тя се отдалечаваше къмъ вратата на клуба.

— Все пакъ, госпожица Петричкова е достойна мома, — обади се Борисъ.

— Щомъ е толкова достойна, какво търси при насъ, при недостойнитѣ? Да нѣма намѣрение да я провъзгласимъ за светица? Какъ лекомислено понѣкога се произнасяшъ! — обърна се къмъ него Джермовъ и го изгледа сърдито.

— Ти си интересенъ, Митко. Каточели ставашъ истинско подобие на баща ми. Единъ втори Брашнаровъ. Ако бѣ неговъ роденъ синъ, нѣмаше така да приличашъ на него. Като него нервничашъ за нищо. Но, забелязалъ съмъ, за другитѣ имашъ донѣкъде търпение, когато не сж съгласни съ тебе, а на госпожица Петричкова не можешъ да простишъ дори най-малкото възражение. Готовъ си за такъвъ непростимъ грѣхъ да я разжсашъ. Това нѣкакси е вече очевийно.

— Значи, очевийно, Борисе! Ще излѣзе, че съ цѣломъдрието си Петричкова смущава нечистата ми съвѣсть, та гледамъ да я пропжда. Съвсемъ не е така. Просто ми е противна като многознайница и лицемѣрна интелектуалка. Лѣхнать ли ме разсжденията на Петричкова, на тази „жива етика“, споредъ арбитъръ елегантириума Петроний Бѣлотемевъ, просто се прослъзявамъ отъ тоя дълбокъ провинциаленъ моралъ,

както човѣкъ може да се просълзи отъ страдание, когато го хване морската болестъ.

— Откъде пъкъ се сѣти да приплетешъ имената имъ? Петъръ Бѣлотемевъ и Надежда Петричкова! Еднакви като прости обици на цигански уши! — подхвърли единъ отъ околнитѣ.

* * *

Когато на Джермова дотѣгаше еднообразния животъ въ провинцията, той провѣряваше набързо, какво следва да се свърши чрезъ отиване въ столицата, качваше се тайно на влака и отпътуваше. Това ставаше най-вече есенно и зимно време. Навжсенитѣ и дъждовни дни на късната есенъ и дългитѣ студени зимни нощи се понасятъ по-трудно отъ живѣещитѣ въ провинцията самци.

— Ще отскоча до София, — съобщаваше той само на Бориса.

При тия „отскачания“, които понѣкога траеха около месецъ, Джермовъ се пресищаше на всичко, преди да се върне и залови отново за работата си. Живѣеше тамъ такъвъ разюзданъ и разгуленъ животъ, че действително приличаше на съвсемъ отскочилъ, невѣроятнo далечъ, отъ всичко разумно, дори отъ гледището на най-лекомисленитѣ въ столицата:

Презъ време на едно такова застояване въ София, той бѣ попадналъ въ гангстерската клопка на две цигански кабарета въ крайнитѣ на града. Кръстиха го Слабчо Ангеловъ и го счи-

таха за най-важната птица въ тѣхнитѣ нечисти гнѣзда. Дветѣ кабарета не можеха да го подѣлятъ. Младитѣ момичета, между които нѣмаше повече отъ две—три циганки, бѣха тласкани насила и неприкрито срещу провинциалния франтъ, на когото предлагаша всичко, само за да го задържатъ, колкото може повече въ кабарето, кждето той пилѣеше луди пари всѣка минута.

Голѣмитѣ приходи отъ предприятията на Брашнарови леко понасяха тия безмислени разходи. Никой досега не се бѣ опиталъ да се мѣси въ частния животъ на Джермова, нито да провѣри въ какво състояние сж предприятията, които той създаваше и ржководѣше.

Веднажъ, при посещението на едно отъ тия кабарета, Джермовъ се увлѣче подиръ една нова танцорка, която говорѣше добре български, а се бѣ закичила съ името Ани Станлей и твърдѣше, че е англичанка.

Той танцува съ нея, но бѣше толкова пиянъ, че на нѣколко пжти я настѣпва, поради което се отказа отъ танца и я повлѣче съ себе си. Седнаха. Запѣхтѣнъ, Джермовъ я гледаше прехластнато. Удряше я просташки по ржцетѣ или ѣ опѣваше до болка коситѣ и ушитѣ. Тя се приструваше, че всичко ѣ харесва, кикотѣше се дружелюбно и тѣпчеше съ кракъ краката му.

Какво стана по-нататъкъ, Джермовъ не помѣнѣше. Когато на сутринята се събуди, главата му тежеше като олово — болно шумяща, потѣнала въ тѣпата болка на чуждѣ свѣтъ. Потвори очи и се видѣ въ тъмна, тѣсна стая

срѣдъ дрипи, край изпокжсано и прашно конско седло.

— Кжде съмъ? — помисли си той.

Тънь-тънь-тънь! — гърмѣше разлѣтия алкохолъ въ слѣпитѣ му очи. Размърда се и се заоглежда наоколо. Дрипитѣ, които раздвижи край себе си, дигнаха облакъ зловоненъ прахъ. Сякашъ миришеше и седлото. Въ устата му горчеше непоносимо.

— Ей, хора! Хора, бе! Кжде съмъ, бе, хора!

Виковеѣ му се сториха смѣшни. На кои хора викаше и откжде дойде въ устата му това бе? Дойде му на умъ прословутия поздравъ отъ Сѣнникъ: „Добъръ день, ба ора!“

Стана, загледа се въ строшенитѣ стѣкла на прозорцитѣ, следъ това въ вратата, насилствено разкъртена, съ изпотрошена брава. Излѣзе навънъ. Росѣше ситенъ октомврийски дъждъ. Лъхна го свежъ и хладенъ вѣтъръ отъ северъ. Извиваше се широко, посивѣло отъ дъжда шосе, а край него се редѣха акации, които шумѣха подъ дъждовнитѣ капки и вѣтъра. Не се виждаше жива душа или къща. Отъ лѣво и дѣсно неравни стърница и разкривени кукурузени стѣбла, а напредъ и назадъ, докждето погледътъ стига, равно посивѣло шосе. Приседна на прага и се замисли. Предъ него акациитѣ люлѣеха тъмни клони съ орѣдѣли, умрѣли и шумящи подъ дъжда и вѣтъра листа. Студени капки политаха отъ дървесата и оросяваха земята. Небето бѣ надвиснало, тжжно.

— До кжде ли стигамъ? Нѣма ли нѣщо по-

умно? Защо се давя само съ гжсотни? Само това ли остана за мене въ свѣта? — питаще се той.

Току-що се канѣше да стане, когато видѣ, че къмъ него се движеше бледенъ гологлавъ мжжъ, който пристѣпваше съ накуцване и неувѣрено по шосето, като се подпираше съ дебела и крива тояга, по която висѣха прогнили кафяви парчета кора.

— И азъ съмъ отъ пострадалитѣ. Охъ! Охъ! За втори пжтъ ми се случва такава нѣщо... Охъ! Маймунитѣ му съ маймуни! Охъ! Охъ! Този пжтъ здравата пострадахъ. Следъ като ме обрала, оставили ме да спя въ канавката на шосето. Простиналъ съмъ... охъ... много. Схваналъ съмъ се страшно, — говорѣше той и, безъ да поздрави, седна при Джермова, като продължаваше да говори. — Васъ тукъ ли захвърлили? Е, на уважение сте! Преди и мене тукъ бѣха наврѣли да ношувамъ, а сега — въ канавката... Ще имъ преседне... Ще отида въ полицията. Елате и Вие!

— Защо да дойда? Какво ще правя тамъ?

— Та Вие не сте ли Слабоангеловъ? Тоестъ Слабчо, Слабчо Ангеловъ? Не бѣхме ли наедно сиоци? Май че Вие бѣхте. Цѣлувахте ме въ кабарето и искахте дори да ме осиновите, защото съмъ приличалъ на единъ прочутъ побойникъ, когото сте напердашили въ една кръчма. Азъ Ви казахъ какъ Ви наричатъ скрито въ кабарето, а Вие пишѣхте отъ радостъ и непрестанно повтаряхте: „Слабчо Ангеловъ... Слабчо Ан-

геловъ... Слабчо..." После бихте' съ плесници Ани и пѣхте: „Азъ съмъ мома англичанка, из-мамена отъ любовь"... Каква бѣше тя!...

Съзнанието на Джермова започна да се прояснява. Сега той си спомни, че снощи разговаря съ тоя човѣкъ, който приличаше на сина на стария Перфанковъ. Спомни си дори, че му разказа подробно какъ е сломилъ край мангала своя противникъ, като, за подкрепа на разказа си, махаше рждетѣ си нагоре и ги удряше силно въ масата, по която скачаха и се търкаляха чаши и шишета.

— Азъ съмъ, азъ. Сжщиятъ Слабчо Ангеловъ. Ами Вие, щомъ веднажъ сж Ви гътрили насамъ, какво търсѣхте пакъ въ кабарето? Защо по-рано не съобщихте въ полицията? — запита го Джермовъ.

— Тя е една обѣркана и дълга работа. Но отъ тази сутринъ много нѣща ми станаха ясни. Когато първия пжтъ ме ограбили и довлѣкли въ тая кантонерска дупка, отидохъ на другия день лично въ кабарето за обяснения. Заинвнявах се, че съмъ пострадалъ, възмущаваша се отъ нечестивцитѣ, които ме ограбили и разнасяли вѣнъ отъ града, и ми казаха, че въ тѣхното кабаре съ нищо не съмъ пострадалъ. Билъ съмъ го напустналъ спокойно къмъ 2 часа следъ полунощъ, за да отида въ другото кабаре. Ходихъ и тамъ. Казаха ми, че действительно съмъ билъ при тѣхъ до 4 и половина часа и съмъ си отишелъ здравъ и читавъ. Съвсемъ се обѣркахъ... Не знаехъ, какво да предприема. Азъ

не помнѣхъ да съмъ идвалъ въ второто кабаре, но, щомъ твърдѣха, че съмъ билъ тамъ, повѣрвахъ. Останахъ съ убеждение, че съмъ пострадалъ въ това кабаре, което ми изглеждаше вече твърде подозрително. Оттогава не стжихъ въ него, а сега сжщата история се повтори, съ една разлика само: не ме хвърлиха въ кантонерската барака, заета сега отъ Васъ, а ме бутна-ли отъ автомобила направо въ мократа канавка. Този пжтъ полицията ще се разправя съ тѣхъ! Ще видятъ тѣ сега!

— Колко сме отдалечени отъ града? — за-пита Джермовъ, който провѣри въ това време джебовецѣ си и разбра, че не бѣха оставили въ него нито стотинка.

— Около 7 километра.

— Да тръгваме! Нѣма смисълъ да стоимъ. Никой не ще ни потърси.

Тръгнаха съ наведени глави по шосето за града. Единиятъ на едната му страна, другиятъ — на другата. Мълчаливи и измокрени, съ бледи, изкривени лица, двамата приличаха на извадени отъ холериченъ бордей и пуснати да умратъ на свобода въ умиращото срѣдъ есенята поле.

— Следъ като събщи въ единъ отъ полицей-скитѣ участъци за случилото се съ него въ кабарето, Джермовъ се прибра въ хотела и побърза да си легне. Почувствува се по-зле, но заспа.

Събуди се чакъ привечеръ. Замисли се върху ношуването въ мръсната барака на шосето. Долу отъ ресторанта долиташе тиха меланхолична музика. Каква носталгия по нѣщо навѣки загубено навѣваше тя! Напомняше на Джермова ония чисти дни, когато живѣеше съ майка си, и двамата чертаеха най-красиви планове за бъдещето.

Музика на най-чистата слънчева земя на сърдцето, населена съ безкрайно скъпи и нѣжни образи! Ти минавашъ отъ сърдце въ сърдце, отъ свѣтъ въ свѣтъ — пълна съ желания, пропита отъ тъга или радостна. Често ти слагашъ своята ласка върху вѣтъра, и той зазвучава като страдивариусъ подъ лъка на Паганини или Исая.

Въ твоето вѣчно девствено царство времето е мъртво. Забравятъ го, защото самата ти си Забрава. Ти се излъчвашъ отъ вѣчната хармония на всемира. Твоитѣ безплътни крила сж по-силни отъ живота.

Ти си неземна, но хората, еднокдневнитѣ на вѣчността, те свързватъ всѣкога съ земнитѣ си радости и скѣрби. Въ твоитѣ многолики и многоцвѣтни миражи сърдцето всѣкога търси своя най-хубавъ сънь. И всѣкога то те разбира за себе си.

День. Слънцето се разсипва на знойни трептящи вълни върху задрѣмалия градъ. Неиде засвирва цигулка. И, ето, ти се виждашъ на малкъ пустъ островъ, блѣсканъ непрестанно отъ яростнитѣ морски вълни. Срѣдъ острова се бѣ-

лѣе замъкъ. Въ него ти си заключенъ и не знаешъ, кжде е ключътъ. Стоишъ замисленъ предъ огромната желѣзна врата. Вънъ, предъ вратата, снове радостъта, но не може да влѣзе при тебе. Ти долавяшъ нейнитѣ стѣпки край стенитъ, топишъ се въ трепетно очакване, а времето лети, изтича и никой не идва при тебе.

Цигулката спира. После пакъ засвирва и ти разказва за миналото, което е забило своя край въ пустинята на времето. Ти виждашъ луннитѣ ноци на една незабравима пролѣтъ... Последна година отъ ученичеството ти. Чертаешъ стотици планове. — Следъ месецъ — два ще напустнешъ ученическата скамейка и ще прекрачишъ прага на живота. Какво видѣ задъ прага? Времето начупи всичко. Цигулката те води за ръка да пролѣбешъ тайно по нѣколко сълзи надъ всѣка несбждната мечта.

Вечеръ. Площадтъ и улицитѣ гъмжатъ отъ хора. Наблизо засвирва оркестъръ. Ти се спирашъ, привелъ глава. Игривата мелодия ти праща трептяща радостна ласка. Не всичко е утаснало... Това ти нашепва пѣщето сърдце на музиката. Когато тупти, то е по-властно отъ времето.

Така е всѣкога. Така е предъ оркестра на малкия площадъ, когато презъ слънчевитѣ хармонии засияватъ виденията на Чайковски, така е и край монотонно звучащата цигулка на скитника-циганинъ, която разказва за скръбта на майката по изгубенъ непрежалимъ синъ или пъкъ пѣе чрезъ струнитѣ ѝ своята горестна

пъсенъ девојката, която чезне по своя напраздно чаканъ любимъ.

— Какъ се простихъ съ този красивъ слънчевъ свѣтъ? — се запита той, като се върна на себе си.

Стана отъ леглото, изми лицето си, следъ което наведе глава и я остави дълго подъ студената струя вода.

* * *

Колкото и да се чернѣше самъ Джермовъ, никога Петричкова не го е виждала така черенъ, както тази вечеръ го начерниха нейни колеги и граждани въ ресторанта. Въ столичнитѣ вестници бѣ предадена подробно случката съ пострадалиятъ въ софийското кабаре. Нѣмаше друга тема тази вечеръ. Всички говорѣха върху „одисеята“ на Джермова и другаритѣ му. Говорѣха и осмиваха презрително „нощнитѣ птици, преродени отъ бухали“, като лицемѣрно и съ надутти изрази преувеличаваха.

— Голѣма панта, голѣмъ пангалозинъ се извѣди този човѣкъ, брей! — викаше Бѣлотемевъ. Билъ роденъ само да печели и да отрупва днитѣ и ноцитѣ си съ безчинства. Кучи синъ.

Ето, за такъвъ типъ се казва, че е загубилъ душата си преди да се роди, — възмущаваше си и Щилияновъ.

— Пакъ чуждо! Казано е отъ поетъ-французинъ за женитѣ. Заради една жена. И казано е така: „Преди да се роди, жената загуби своя-

та душа“. Колкото за Джермова, не може да се каже, че му липсва душа, — обади се Петричкова, която се изненада отъ усиленото катраносване, на което бѣ подхвърленъ Джермовъ въ негово отсъствие.

Всички се обърнаха къмъ Петричкова. Най-изненаданъ бѣше Бѣлотемевъ, който виждаше у нея непримиримъ противникъ на разхайтения Донъ Жуанъ.

— Госпожице, какъ видѣхте душа у тоя пройдоха? — запита той.

— Който е ималъ душа, има я. Пакъ трѣбва да я има!... Да я има до смъртъта си! А азъ имамъ доказателства, че Джермовъ е ималъ душа. Ако искате утре вечеръ, нека се съберемъ у Щилиянови, за да се увѣрите въ това, което говоря, и да видите, че ви предстои единъ дълъгъ къмъ този човѣкъ. Искате ли?

— Интересно. Започвамъ на свой редъ и азъ да се бъркамъ. Измѣнямъ мнението си за Васъ, госпожице. Още сега го измѣнихъ, преди да съмъ чулъ по-сжествената Ви защита, която се готвите да правите утре вечеръ за необятната, буйно искрящата и заскитана, като гърмяща змия, душа на отскоро домилѣлия Ви Джермовъ, — викна Бѣлотемевъ, като клатѣше нервна главата си.

— Нека Ви припомнимъ, Петричкова, че Вие винаги сте осждали Джермова, че отъ всички Вие най-малко сте го щадили и, може би, тая неприязнь, която проявяваме къмъ него, се дължи до голѣма степенъ на Васъ. Какво може

сега да Ви накара да искате да ни увърите, че нашият франтъ, непоправимият гуляйджия и Донъ Жуанъ, не е по-лошъ отъ насъ? — запита Добри Асурбанипалтъ и примигваше навъсенъ срѣдъ острия димъ на цигарата, която висѣше на устнитѣ му.

— Кучешкитѣ изстѣпления на нѣкои отъ Васъ?... Искамъ, както всѣкога, да съмъ на открито: Гнѣви ме необикновената острота на нападкитѣ Ви. Тѣхъ наричамъ „кучешки изстѣпления“, защото, ако бѣше тукъ Джермовъ и се държеше все така здраво на краката си, колцина отъ насъ биха поискали да минатъ за доблестни и направо да му кажатъ поне половината отъ сегашнитѣ си злъчни тиради за него? Когато...

— Не трѣбва толкова да Ви ядосва всичко това. Пообмислете само, можете ли да мислите, че Джермовъ, следъ този добре известенъ на всички скандалъ, може и има право да се счита нашъ приятель, нашъ близъкъ, — подхвърли пакъ Бѣлотемевъ.

Причудливо спокойна, въпрѣки бледния теңъ на лицето ѝ, Петричкова каза:

— Считаамъ го толкова близъкъ, колкото и по-рано.

Следъ това тя се обърна къмъ Щилиянова и запита:

— Приемате ли предложението ми да направя утре вечеръ докладъ?

— Приемаме, приемаме! — обадиха се нѣкои.

— Приемаме! — каза последенъ Щилияновъ.

— Трѣбва да напомня, обаче, че не трѣбва да се разчува за какво се събираме. Нито сега, нито следъ събирането.

Щомъ се прибра вкъщи, Петричкова заотключва чекмеджета, заприлистя книги, тетрадки. Чете стари писма, подчерта въ тѣхъ мѣста и изрази, следъ което на тѣсенъ, твърдъ листъ състави нѣкакъвъ планъ.

Навѣнъ просвирваше студениятъ есененъ вѣтъръ. Шумѣше съ падналиятъ листа подъ прозорцитѣ и биеше съ тѣжно свистене потъмнѣлия отъ влагата покривъ на къщата. Полузатворила очи, Петричкова чувствуваше, че я обзема тиха жалба за цѣлия човѣшки родъ. Изобилно разпилѣната сладка отрова на есенята, преживѣнитѣ напоследъкъ неприятности съ изпита ѝ въ София, голѣмиятъ брой бедни, лошо облѣчени и съ повехнали лица хорица, които виждаше напоследъкъ да чакатъ за работа по широкитѣ влажни тротоари, около площадитѣ, всичко това ѝ рисуваше сега огромния жестокъ обрѣчъ на човѣшкитѣ страдания, който се затягаше всѣки день и надъ нея, но тази вечеръ бѣ взелъ последния си най-страшенъ образъ.

Тя виждаше мислено разкъсани огромни облаци, които се носѣха бързо на югъ. Виждаше влажнитѣ обезлистени дървета, огнати подъ напора на вѣтъра. Плаче душата на свѣта. Степе и скита. Търси нѣщо, изгубено между свѣ-

товетъ. Така е и съ хората. Така е и съ душата на всѣки отъ насъ, когато тя се луга и търси загубеното. Така е и съ душата на Джермова, която е паднала въ тинята, безкрила пленница на дявола, а не може да забрави първитѣ си видения.

— Колко е самъ всѣки отъ насъ! — мислѣше Петричкова. — Самъ срещу озбения като танкъ живото, той едва избѣгва, приблидиълъ и неспокоенъ, неговитѣ свѣтящи колелета. И всѣкога, избѣгналъ близката опасност отъ смачкване, гордъ и бледенъ, той слуша съ подновена радост пѣснитѣ на птицитѣ. Но всѣкога краткотрайна е радостта му. Като върна стрела го настига и умѣрва мисълта, че неотмѣнно единъ — ~~дежъ~~, разпилѣлъ силитѣ си, той ще бжде смачканъ жестоко. И въ следата задъ чудовищния и зловещъ танкъ никога вече нѣма да го огрѣе слънцето и ничий гласъ нѣма да долети до него. Дори гласътъ на гладния гарванъ.

Тя стана, отвори южния прозорець и се загледа въ калната земя, напъстрена отъ опадалитѣ листа. Никога нощниятъ мракъ не е изглеждалъ толкова черенъ. Никога той не е притискалъ толкова силно корава дланъ върху нея. Нѣкога, приседнала до прозореца, тя слушаше съ радост нестройнитѣ пѣсни на хилядогодишния вѣтъръ. Тогава дъждовнитѣ капки, които припрѣно протракваха по стъклата на прозорцитѣ, я успокояваха и приспиваха. Защо сега не я навестява и най-малката гѣхна радостъ?

Надъ покрива вѣтърътъ свири и рида цѣла

нощъ. До зори сякашъ той търсѣше нѣщо изгубено. Деньтъ пѣкъ, следъ ношната буря, бѣ тихъ и благословено свѣтълъ. Проясни се навсѣкжде небосводътъ, нѣщо, което рѣдко може да се случи презъ есенята, следъ тъмна, вѣтровита и дъждовна нощъ. Сякашъ новиятъ слънчевъ день бѣ отреденъ за будувалитѣ въ трепетъ и страдания презъ нощта, като радостъ, за прибавка къмъ намѣреното, което сж желали и търсили презъ нощта, или като примирение, че то е безвъзвратно изгубено. Съ години нѣкоя търси прага на своята радостъ. Не го намира никога, но все нѣкога ще се научи на примирение. И пѣстри съ скръбъ и радостъ своитѣ дни и нощи. Ту търси, както въ младежитѣ години, синята ластовица на щастieto, ту стихва въ примирение, че щастieto е химера, че и безъ него ще се умори, ще побѣлѣе и изчезне като вѣтъра.

*

Уморена отъ размисълъ и дълго бдение, Петричкова заспа едва призори. Събуди се късно; слънцето се бѣ издигнало високо и грѣеше усмихнато, весело. Какъ ѝ се искаше да излѣзе на полето — къмъ гората или близкия трънливъ хълмъ. Следъ заредилитѣ се навжсени есенни дни на скръбъ и тревога, тоя слънчевъ день напомня на пролѣтенъ и клони къмъ гореща лѣтна пладня. Може би пакъ ще вали, щомъ слънцето така притопля и превръща есенния день на пролѣтъ и лѣто — отъ засиялото надъ

влажната земя и червенолиститъ есенни гори
тихо утро към тежка лѣтна пладня.

Пролѣтъ и лѣто... Джермовъ се е спиралъ
на тѣхъ. Тѣ сж се наложили върху него като
нѣща, които оказватъ своето въздействие надъ
всички, които сж имали по-пълненъ, по-проявенъ
душевенъ животъ, и сж го заставили да се опи-
та да ги възпроизведе. Искамъ да видя, какъ
е направилъ това, — мислѣше си Петричкова,
като разлистваше обемистата тетрадка съ вио-
летови корици.

Пролѣтъ и лѣто следваха едно следъ друго
въ тетрадката. И Петричкова зачете полугласно:

ПРОЛѢТЪ

Утро.

Необятна слънчева гора.

Съ тихъ, сладостенъ ромонъ слънчевитъ
лжчи цѣлуватъ нѣжнитъ листа на брѣзитъ.

Пѣятъ птици. Звъни многоликъ и мощенъ
животътъ въ тѣхъ и надъ тѣхъ.

Спомени.

Пробудени шумни гори срѣдъ слънце и вѣ-
търъ, който иде отъ подзвезднитъ безкрайни
морета на полинялата или мъртва любовъ.

Мигъ на пробуда, когато сърдцето пита и
цѣлиятъ свѣтъ е усмихнатъ. Когато отъ усмиз-
ката му се ражда сиянието на пролѣтния день.

Ухаятъ въ гората момини сълзи... Безброй
момини сълзи срѣдъ нѣжно съзвучие.

Срѣдъ музика... Далечна, слънчева, страст-
на музика.

Но възторгътъ е кратъкъ и тихо умира.

Като бисерно пролѣтно утро, като нѣженъ,
откъснатъ цвѣтъ срѣдъ зной.

И дълбоко, беззвучно погасватъ спомени и
жалби по тебе, моя свидна, погубена младостъ...

Петричкова престана да чете. Загледа се въ
пода и тихо зашепна:

— Свидна, погубена младостъ... Думи, кои-
то съмъ чела и слушала неведнажъ. Думи, които
нѣмаха съдържание за мене и които сега разби-
рамъ много добре. Дано не е завинаги погубена
твоята младостъ, мое бедно момче. Ти си писалъ
за тази младостъ, когато тя още не бѣ започ-
нала да погива. Тогава си ималъ време да ка-
жешъ това, което ще стане.

Тя се зачете въ следната поемка въ проза:

ЛѢТО

Пламналъ, зноенъ полудень...

Гората потръпва въ своя празникъ.

Пѣятъ златнитъ авлиги.

Пѣе чаровницата гора.

И рѣе се безкраенъ пламъкъ, разсипанъ
безшумно въ далечинитъ.

Надъ запалена лента изъ блатата свѣти слън-
чевъ ликъ усмихнатъ.

Нейде нѣкой пѣе.

Пѣсенъ, родена въ жалба.

Като огромно черно знаме, облакъ мина и
затули златно слънце.

Буря. Проеча срѣдъ гръмъ отдалече.

Съ вѣкъ заудря дървесата.

Несретникъ нейде скръбно пѣе.

Пѣе гората въ бурята.

И свѣти съ своитѣ прегънати брѣзи, като скръбна изумрудена сълза въ студената длань на свѣта.

Петричкова се унесе. Тя се вижда дете въ малкото родно градче. Ученичка отъ първоначалното училище. Водятъ ги на излетъ на първи май. Всички си носятъ храна, шишета за вода, и сж весели и засмѣни. Стигатъ до гората въ низинитѣ, кждето джкатуши бистра рѣка, затворена отъ високи пропукани брѣгове. Тамъ каточели сж писани поемкитѣ на Джермова. Тамъ тя е слушала пѣсни на птици, брала е между дървесата чудно ухаещи момини сълзи, тамъ вѣтърътъ наистина приличаше на музика. Каточе гората бѣ арфа, и вѣтърътъ свирѣше на нея. Тамъ ги е връхлитала буря и тя помни, какъ хвърчаха парчета вестници, въ които е било преди това яденето, неприбрани кърпи и сухи миналогодишни листа отъ гората. Тамъ тя е виждала огънати отъ бурята брѣзи, които сякашъ ще се пречупятъ и пакъ оцѣляватъ.

— — — — —

Хубавиятъ слънчевъ день бѣ изминалъ, а Петричкова не излѣзе никакъ отъ кжщи. Вечерта тя отиде първа у Щилиянова. Бѣше бледа и неспокойна. Втори дойде Бѣлотемевъ. Вмѣсто поздравъ, той я подразни:

— Вървамъ, че сте се отказали отъ намѣ-

рението си да ни четете апология за оня тапиръ. Трудна и много неблагоприятна работа е тя. И азъ бихъ се отказалъ, колкото и разпалено да съмъ решилъ преди това, че ще го направя.

— Не! Не съмъ се отказала! Иначе, не бихъ дошла. Бихъ пратила най-много бележка до господинъ Щилияновъ, че работата се рѣзуря, както казватъ българитѣ отъ Македония, и не бихъ дошла.

Бѣлотемевъ не намѣри какво друго да каже. Прехапа само устни и се разсърди на себе си, загдето бѣ забравилъ, че Петричкова винаги най-подчертано се е отличавала отъ другитѣ, тъкмо поради твърдия си, несъответстващъ на женитѣ, характеръ.

Когато всички членове на „Аметистовъ день“ бѣха вече дошли, Щилияновъ обясни, че сж се събрали поради особенъ случай, извънъ редовнитѣ четения на литературния кръгъ.

— Госпожица Надежда Петричкова счита, че неоснователно нѣкои отъ насъ сж се изказали твърде зле за отсъстващия членъ на кръга ни, за Джермова. Тя ще ни обясни сега, кое я заставя да мисли, че нашиятъ доскорощенъ приятель Димитъръ Джермовъ не се е толкова изложилъ като човѣкъ, а ония, които говорятъ лошо, просто сж зловидѣли или съзнателно преувеличаватъ фактитѣ, за да мѣстятъ за нѣщо на Джермова. Мисля, че нашиятъ кръгъ като колективъ има и етична страна и следва да държи на нея. Поради това, той не може да се абстрахира отъ достоинства и недостатъцитѣ на

отдълнитъ си членове, отъ проявитъ имъ и личнитъ имъ отношения спрямо установения общественъ моралъ. Затова намърихъ за умѣстно да чуемъ госпожица Петричкова и да обсъдимъ казаното отъ нея. Има думата госпожица Петричкова.

Петричкова го погледна бързо. Тя се приближи до масата. Постави върху нея нѣколко листа и започна:

— Въпрѣки иронията, съ която господиъ Щилияновъ ме представя, насочена срещу едно кратко изложение, което сега ще направя предъ васъ, азъ му благодаря, защото зная, че не е толкова лошъ. Той говори така, за да бжде въ съгласие съ васъ. Понеже у него никога досега не се е раждало чувството на противообщественостъ, той иска да бжде единномислящъ. Такъвъ е курсътъ срещу Джермова тая вечеръ, впрочемъ. Господиъ Щилияновъ знае това и не иска да прави изключение. Нека отминемъ това.

Да видимъ сега, какъвъ би билъ всѣки отъ насъ, роденъ и отрастналъ като Димитъръ Джермовъ. Баща — напълно алкохолизиранъ и умопомраченъ; братъ — убиецъ, туберкулиралъ и умрѣлъ въ затвора; двама братовчеди — касоразбивачи, конекрадци, подкупници, които, преди смъртта на бащата на Джермова, сж били твърде близки до живота на неговия домъ. Безъ необходимото облѣкло и при всѣкидневенъ гладъ; предъ нестихващия пристѣпъ на десетки сърдити или озвѣрени кредитори, които идватъ и търсятъ несъществуващи нѣща; при псувни и

унизителни сцени; при болна, непрестанно страдаща майка...

И всичко това да се потопа глухо и тежко въ преживяванията отъ юношескитѣ години на Джермова. Да го грабне, разкъса и погълне, както бухалътъ сграбчва, разкъсва и поглъща врачето въ тъмна, облачна нощъ, следъ като животътъ на Джермова е протекълъ по-рано съвсемъ иначе, по чистъ, огръванъ само отъ щастието, пжтъ.

Можете ли да си представите, какви дни и нощи би изживѣлъ въ юношеството си, срѣдъ ницета, оня, който помни своето детство срѣдъ богатство, слънчеви стаи! Срѣдъ весели просторни градини, въ които цвѣтятъ всѣка пролѣтъ безброй разноцвѣтни рози и карамфили! Срѣдъ дни и нощи, пропити само отъ бързоструйна радостъ! Да живѣешъ обкръженъ отъ любящи родители, които задоволяватъ всѣка твоя прищѣвка, които се стремятъ да отгатнатъ и изпълнятъ неизказанитѣ ти желания, а следъ време да се снеемъ всичко това, да се угаси всѣка свѣтлина около тебе и да бждешъ отведенъ срѣдъ злодѣхави и пълни съ застинали сълзи низини на живота! Да крѣжи край тебе само запустение и тяга! Да те пронизватъ ругатни и цинични закани, и да те разкъсватъ споминитѣ по изживѣнитѣ дни презъ детството, дни на безгрижие и нестихваща безоблачна радостъ...

Точно въ тоя мигъ, когато всички погледи бѣха вперени въ бледото лице на Петричкова и всѣки се чудѣше, какво става съ нея, та се е

заловила да увещава другитѣ въ правотата на нѣкакви ненуждни изводи, вратата на стаята бѣ шумно отворена и на прага застана Джермовъ.

— Охо-о-о-о! Батенка!... Както виждашъ, като нѣмаме друга работа, и ние се занимаваме съ тебе, макаръ че те нѣмаше и вестницитѣ ти посветиха лѣвски дѣлъ! — извика развеселенъ Бѣлотемевъ.

Безъ да го погледне, Джермовъ се приближи съ бавни стѣпки до Петричкова. Погледна я, погледна листоветѣ върху масата и едва чуто прошепна:

— Защо правите това?

— Сама не зная... Може би защото... Но нали бѣхте въ София!... Нѣмало смисълъ да предприемамъ нищо...

И, като прибра набързо листоветѣ отъ масата, бледа, смутена и съ сълзи на очи, Петричкова забърза навънъ, като хѣлцаше сподавено.

* * *

— Въ една кръчма въ крайнитѣ на града влѣзоха Джермовъ и Борисъ Брашнаровъ. Тѣ седнаха мълчаливи въ единия ъгълъ на кръчмата.

— Ти защо не предотврати тая неприятностъ? Защо не я спести за Надежда? — попита Димитъръ.

— Не съмъ сѣдия на никого, но все пакъ, виѣсто да ти отговоря, би следвало да те запитахъ: Защо, Митенце, не се опитахъ малко да се вразумишъ?

— И ти си билъ приятелъ! Значи, всички сте тръгнали по едни и сѣщи води да плавате. Какво ти прѣчи, че не съмъ се достатъчно вразумилъ? Лично ти каква лошотия претегли отъ неразумнитѣ ми постѣпки? Ако поне малко още държишъ на приятелството ми, кажи ми какво е станало, кой предизвика Надежда, за да се реши тя на тая глупостъ?

— Пакъ че е глупостъ я! Шоъмъ и ти виждашъ, колко трудна, колко несъстоятелна работа е да се опита човѣкъ да защишава не другъ, а Димитъръ Джермовъ, защо да не кажа и азъ, че е глупостъ!

— Приемамъ, че съмъ най-лошиятъ, най-отвратителниятъ ти приятелъ, все пакъ, обаче, мисля, че трѣбва да ми разкажешъ, какво е станало тука! — каза раздражено Димитъръ.

— Не ме плаши тоѣтъ ти, нито твърде строгиятъ ти погледъ, не бихъ почувствувалъ и угризение, ако постѣпя съ тебе лошо... Не държа сѣщо, какво ще помислишъ и за Надежда, ако не ти кажа всичко за нея, защото никога не си мислилъ истински за хората, но мисля, че самата Надежда не би била доволна, ако не ти се съобщи всичко, защото би съзнала, че, иначе е по-лошо, защото така ще си помислишъ по-лоши нѣща за нея. Лоши и невѣроятни.

— Кое ти дава право да мислишъ така? — запита Димитъръ. — Никога не съмъ ималъ толкова лошо мнение за Надежда, колкото искашъ да ми припишешъ. Ти си зловидѣлъ. Не си могълъ да отдѣлишъ сериозното отъ несериозното.

— Нека е тъй! То показва, че си се скаралъ съ истината. Слушай сега, безъ да споришъ!

И, следъ като запали цигара и се огледа, за да провѣри, да не би да има познати наоколо, Борисъ продължи:

— Трѣбва да ти призная най-напредъ, че къмъ Надежда Петричкова винаги съмъ проявявалъ особна привързаностъ. Считалъ съмъ я винаги близка, но близостъта ни е по-особна. Обичамъ я като сестра, като умна и нѣжна сестра, съ която може да се общува леко и приятно. Азъ не зная дали ти можешъ да разберешъ всичко това. Ако за нѣкоя може да се каже, че не ѝ липсва нищо и нищо не ѝ е необходимо, за Надежда бихъ казалъ, че отъ всичко хубаво у женитѣ, тя има най-голѣмитѣ дѣлове. Освенъ тебе, това не би оспорвалъ никой другъ. А, случи се така, че тя, въпрѣки ухажванията на другитѣ, интересувахе се най-много отъ твоята особа. Равно разбрахъ това и се чудѣхъ, какво е харесала у тебе. Да е заради паритѣ ти, би се замислила преди да пренебрегне Асурбанилала, който има много повече пари отъ тебе и другитѣ. Може би, заради лошата ти слава. Тя е толкова умна, та не мога да допустна, че отъ суетностъ желае да ти е близка. Ако бѣ харесала у тебе отрицателното, което у нея липсва, тогава пкъ не би ме молѣла да се стремя да ти влияя, за да изоставишъ лошитѣ си навици.

— Значи двамцата искахте да ме прекарате презъ гайна педагогическа школа! Сега си обяснявамъ много нѣща.

— Млъкни! Казахъ ти да млъчишъ и да слушашъ! Иначе, ще стана и ще си отида. Когато оставахме двама, тя винаги заговорваше за тебе. Мислѣше, че вършинъ всичко не поради естествено влѣчение къмъ лошото, а защото свѣтътъ и животътъ ти изглеждатъ пусати и съ друго не могатъ да те привлѣкатъ.

— Къмъ лошото! Кое е лошо? И кой установява като лошо това или онова? Лошо, свѣстъ, Богъ, всичко това е такова, както човѣкъ си го представя. Ако го наречемъ лошо, ще е лошо, ще е зло. Ако ни хрумне пкъ, че е добро, ще е добро. Дори можемъ да се чудимъ, защо сме го считали по-рано за зло. Ако речешъ: „имамъ свѣстъ“, създавашъ си я. Ако пкъ не ти трѣбва, дори не помисляшъ за нея. Така е и съ Бога. Ако, напримѣръ, ти до вчера...

— Казахъ ти да слушашъ и да не дрънкашъ нелепости! Щомъ не слушашъ и искашъ съ извѣтрѣли вече изводи да ме дразнишъ, намѣри нѣкой другъ да ти разкаже повече отъ това, което те интересува! — разсърди се Борисъ.

— Толкова не се горещи де? Другъ пжтъ си слушалъ още по-извѣтрѣли изводи, както ги нарече, и пакъ не се дразнѣше. Искахъ да кажа, че, преди да се произнасяме за нѣщо, доколко то е добро или лошо, би трѣбвало да го познаваме по-добре, да сме го правили. По Уайлдовски казано — да му се отдаваме предврително.

— Ако е изкушение!... Уайлдъ говори за

изкушение. А ти, щомъ е за изкушение, най-напредъ си. Изкушенията сж твоята стихия. Търсишъ ги и въ галопъ се вплиташъ въ тѣхъ. Срѣдъ мрежитѣ имъ си добре, както е добре садистътъ, когато измъчва нѣкого; както е добре мазохистътъ, когато го биятъ; както е добре вѣрбата, щомъ е срѣдъ мочуръ... Уайлдъ би билъ напълно доволенъ отъ тебе, ако ти не би билъ отъ негово гледище само червей.

— Сега пакъ сме квитъ, — засмѣ се Димитъръ. — Следва въ такъвъ случай да продължишъ.

— Ти си толкова разхлопанъ отъ поквара, че нѣмашъ дори представа, какво презрение изпитвамъ къмъ тебе, загдето не можешъ истински да оценишъ поведението на Надежда. Тя те обича. Първи азъ се опитахъ да ѝ отворя очитѣ. Разказахъ ѝ, що за човѣкъ си, безъ да скрия нѣщо. Но, искрено казано, не съмъ преувеличилъ нищо. Дадохъ ѝ дори произведенията ти, литературнитѣ брѣтвежи, които намѣрихъ въ кантората. За нещастие, тѣ пѣкъ ѝ харесаха. Говори за тѣхъ често и още не е върнала ржкописитѣ.

— Нищо. Нека ги задържи, щомъ иска. Не ми трѣбватъ и едва ли нѣкога ще проявя интересъ къмъ тѣхъ. Момчешки залисии. На всичко човѣкъ плаща по малко данѣкъ, докато съзрѣва. Нека сега ти призная и азъ нѣщо. Почнахъ да се виждамъ въ истинска свѣтлина. Ще смѣня курса. Тия гадни истории ми опротивѣха. Разчухъ се много; че и вестницитѣ писаха за мене.

— Пристигнаха тукъ вестницитѣ, въ които се съобщаваше за подвизитѣ ти изъ кабаре-тата, дигна се такава олелия, че тогава дори мислѣхъ дали ще се видимъ. Струваше ми се, че нѣма да имашъ желание да се върнешъ при насъ. Понеже се иссипаха много възмущения срещу тебе, излѣзе въ твоя защита Надежда, докато я предизвикаха да излѣзе и у Щилиянови да доказва правотата на твърденията си. Доколкото зная, тя се бѣ подготвила да използва и произведенията ти, които бѣха у нея и отъ които ти каточели се отрече.

Димитъръ се раздвижи на стола си. Смущаваше го споменътъ за последната среща съ Петричкова.

— Бихъ искалъ да я видя. Отдавна не бѣхъ се разчувствувалъ отъ постъпката на нѣкого. Трѣбва да ѝ благодаря. Ако искашъ, нека отидемъ двамата у тѣхъ. Ще се държа, както ти искашъ. Излияния нѣма да правя. Дори въ никой случай, вмѣсто трогнатъ съмъ, не ще кажъ „поласканъ съмъ“, думи, които ти мразишъ много...

— Защото обикновено не се казватъ въ истинския имъ смисълъ, — прекъсна го Борисъ.

— Пѣкъ може и да е рано още да се мѣркамъ предъ нея. Азъ ценя нейната постъпка и трѣбва да ѝ дамъ възможность да разбере, че жертвата ѝ не е напраздна. И безъ това ми омръзна всичко — бохемщинитѣ и пустозвѣнната мълва, че съмъ билъ твърде романтиченъ.

— Не въ подкрепа на твърдението на Щи-

лиянова, че всъки отъ насъ, за да бжде достоенъ членъ на кръга „Аметистовъ день“, трѣбва да изпѣква като носителъ на нравственъ характеръ, искамъ да правишъ изявления, че ще го сторишъ, но мисля, че си длъженъ, ако не отидешъ да благодаришъ на Надежда, загдето заради тебе се изложи, поне да ѝ пишешъ. Остава следъ това да не се отклонявашъ отъ написаното. Така тя би се радвала истински.

— Ще направя така. Изпитвамъ почти удоволствие, че веднажъ ще те послушамъ, — отвѣрна Димитъръ.

— Пиши ѝ още тази нощъ! Да пийнемъ нѣщо, преди да се раздѣлимъ. Мисля да се върна по-рано вкъщи. Утре рано тръгваме на ловъ къмъ границата. Защо не дойдешъ съ мене да се развлѣчешъ?

Димитъръ махна на кръчмаря. Поръча следъ това бутилка вино и каза:

— Мислѣхъ отъ утре да притѣгамъ поизпустнатото въ работитѣ ни, а и ми се излиза навънъ. Колко ще се бавите и съ кого тръгвашъ?

— Три дни... най-много три дни. Отъ тукъ тръгвамъ самъ, като не броя Ангелъ. Отъ Елхово ще дойдатъ съ мене двама добри ловци, съ които се запознахъ миналата година.

— Кой е този Ангелъ, съ когото ще тръгнешъ отъ тукъ?

— Новиятъ ни шофьоръ. Тонито ни напустна.

— И азъ ще дойда. Ами за ядене взе ли нѣщо?

— Всичко взехъ. Хлѣбове, шунка, кашка-

валъ, пушена риба, плодове. Отъ всичко по много и премного. Хе! Какъ се смѣеше преди на влѣчението ми къмъ лова. Наричаше ловуването най-глушава страсть, а утре ще ме заподирчишъ съ километри изъ канаритѣ и драчацитѣ край с. Мелница. Ще ти дамъ една километросмѣтка.

— Това тъкмо съмъ осмивалъ я! Много по-кътъ при ловуването. Куриеритѣ вървятъ по-малко отъ ловцитѣ. Дори и призовкаритѣ по-малко обуца кжсатъ. Това поне зная положително, отъ опитъ, — каза Димитъръ като се засмѣ.

Улицитѣ пустѣха. Въ съседна къща неясно гъгнѣше радиоприемникъ. Въ почти изпразнената кръчма започна да нахлува студъ. Допиха виното си, платиха и излѣзоха мълчаливи, както бѣха дошли.

— Защо избра тъкмо тая кръчма, за да дойдемъ чакъ тукъ? — запита Борисъ.

Загледанъ въ небето, по което трептѣха преръзнали есенни звезди, Димитъръ едва доловимо въздъхна и, възсепнатъ, промълви:

— Не съзнавахъ на кжде вървя. Мислѣхъ така настойчиво за Надежда и случилото се, че не забелязахъ, какъ дойдохме до тука. Мислѣхъ за оная, която преди време нарекохъ противна многознайница и лицемѣрна интелектуалка.

— Утре на линия. Бързай вкъщи и бързо да спишъ! Ще те събужда по тъмно, — каза Борисъ и пожела лека нощъ.

— Лека нощъ! — отвѣрна Димитъръ и забърза по полуосвѣтления тротоаръ къмъ къщи.

Той се замисли. Това „лека нощъ“ той каз-

ваше на двама—трима приятели — неутолими пиячи—, обикновено когато слънцето изгръваше.

— Дали ще устои и не ще се върне вече при тѣхъ?

Въ тъмната и мъглива предутриня автомобилътъ летѣше по овлажнѣлото неравно шосе къмъ Елхово. Двама пѣстри понтера на Бориса проскитяваха нетърпеливо и, при всѣко почувствително разтръсване на колата, раздвижваха се насамъ-натамъ или слагаха съ скимтене главитѣ си върху колѣната на ловеца.

Въ Елхово приятелитѣ на Бориса поискаха да смѣнятъ мѣстото за ловуване. Въмѣсто землището на с. Мелница, тѣ посочиха това на с. Устремъ.

— Кждето изберете, — каза Борисъ. — Вие познавате по-добре мѣстата.

Прибраха пакъ кучетата въ колата, настанаха се всички и потеглиха за манастира край с. Устремъ.

Край Тунджа мъглата ставаше по-гъста, по-влажна. Като рухнала старица природата сякашъ изплакваше последнитѣ си сълзи предъ края на студената есенна нощъ.

Съ настѣпването на деня мъглата започна да рѣдѣе. Ловцитѣ спрѣха колата предъ село Устремъ и започнаха ловуването. Игнатъ, единиятъ отъ приятелитѣ на Бориса, излѣзе чу-

во стрелецъ. Кждето и да замѣрваше, спираше се и прибираше убитѣ дивечъ. Димитъръ се умори да спове между него и автомобиля, за да носи убититѣ киклици и зайци, които изкачаха отъ низкитѣ хвойнови храсти и падаха, пронизани отъ дробинкитѣ на Игната.

Преди обѣдъ слънцето проби и разпрѣсна мъглата. Предъ ловцитѣ лѣсна Сакаръ-планина съ отвеснитѣ си склонове; по тѣхъ лъщѣха на слънчевата свѣтлина влажнитѣ имъ лѣчистозелени канари. Въ подножието на планината, кждето глухо отекваха гърмежитѣ, се виждаше манастира „Св. Троица“, къмъ който се приближаваха ловцитѣ.

Игнатъ бѣ познатъ на хората при манастира, предимно жени. Идвалъ бѣ често на ловъ по тия мѣста и се е отбивалъ да почине. Той остави пушката си на беседката срѣдъ двора, привърза кучето си за едно дърво и заговори на домакиня на манастира:

— Ще си починемъ и искаме да видимъ подземието на Кара Колю. Тия хора не сж идвали тукъ, нито знаятъ историята на манастира. Нареди, моля те, да ни отворятъ.

— При условие, че довечера нѣма да разказвашъ попски приказки, — подхвърли домакинятъ.

— Добре де! Щомъ не искашъ, нѣма да разказвамъ. Че азъ не съмъ разказвалъ нищо лошо за наши попове, а само за грѣкитѣ, за фанариотитѣ, дето се казва. Всичкитѣ ни лоши приказки сж за тѣхъ.

— Гости сте на манастира и не бива да ви слагамъ условие, но рекохъ да закача бай Игната, — рече пакъ домакинътъ и поведе всички по влажнитъ стъпала на скривалището на Кара Колю и другаритъ му.

Край стенитъ на подземнето се виждаха подпрѣни стари кремаклийки пушки, пищови и голѣми криви ножове. Въ едно коритовидно сандъче пѣкъ бѣха сложени разбъркано коститъ на мъченически загиналия Кара Колю и другаритъ му.

— Ето, презъ това отвѣрстие Кара Колю е наблюдавалъ кои минаватъ по пѣтищата въ подножието на Сакара. Презъ тука е виждалъ найнапредъ народнитъ изедници и сетне имъ светявалъ маслото. Тукъ се е крилъ, а понѣкога и отъ тукъ си е служилъ съ далекобойната си пушка, тежка като манела. Но е билъ предаденъ и загиналъ, следъ като прострелилъ и насѣкълъ цѣлъ роякъ турци, — обясняваше домакинътъ.

— Доскоро, преди да се изселятъ гърцитъ отъ околнитъ села, тѣ идваха съ нѣсни на сбора на манастира, въ деня на Св. Духъ. Гледашъ самъ грѣкъ, седналъ на магарето, влиза въ манастирския дворъ и пѣе, колкото му гласъ държи: „Коле, Кара Коле-е-е! — допълни Игнатъ.

— Ами защо тия кости не бждатъ заровени и надъ тѣхъ да се издигне паметникъ? — запита Борисъ.

Много е беденъ манастирътъ. Презъ 1913. година турцитъ нахлуха чакъ до тукъ и, когато се върнаха, откараха добитъка ни. Оттогава

не оремъ манастирската земя. Запустява всичко. Отвѣждаме малко пуйки за проданъ и чакаме на подаяния. Ето постройкитъ се събарятъ, а нѣма пари, за да се поправи тукъ-таме нѣщо, — отвърна домакинътъ.

— Почвамъ да мръзна, — обади се Борисъ. — Много скоро влѣзохме тукъ. Трѣбваше да се отморимъ, че тогава. Азъ излизамъ.

Следъ него излѣзоха и другитъ и заразтваряха чанти, раници и обѣдваха въ беседката срѣдъ двора.

При следобѣдниятъ ловъ бѣха избити толкова скалисти яребици отъ Игнатъ и Борисъ, че вечерята заговориха да преустановятъ ловуването на следния день къмъ обѣдъ.

Вечеряха сжщо въ манастира, въ доста просторна стая, която имъ отредиха за нощуване.

Димитъръ бѣ почналъ да дреме, като обхождаше мислено полята и обраслитъ съ хвойна възвишения, кждето днесъ преживѣ толкова приятни часове. Сепна го дрезгавиятъ гласъ на домакина.

— Бай Игнате, щомъ приказкитъ сж отъ старо време и за гърцитъ, не е зле да разкажешъ нѣщо. Нѣма кой другъ да разказва и вижъ, че сме заспали отсега.

— Никакви приказки! Ще разкажа действителна случка за грѣцкия попъ въ Тополовградъ, за Ставри Деркудисъ, умрѣлъ преди седемдесетъ години.

— За Ставро!... Сигурно съмъ я слушалъ.

За него се разправя какво не! — каза пакъ домакинътъ.

Игнатъ го погледна сърдито и започна:

— Попъ Ставри често е казвалъ недѣлнитѣ си слова на български, за да привлѣча и българии въ грѣцката църква. Единъ недѣленъ день, следъ църковната служба, той се поизкашлилъ и почналъ отъ амвона:

— Сега сте ви расказа, какъ цовѣското тѣло трѣбва да е храмъ Бози, а не е.

И разказва попъ Ставри, какъ хората отъ малки, когато сж „осте момченца и момиценца“ иматъ уста, очи, уши, ржце и всичко необходимо за единъ богоугоденъ животъ, но не водятъ такъвъ. Точно предъ попа стоялъ смирено старъ и дребенъ каракачанинъ, съ мръсна капа подъ мишинца, и плаче ли плаче. Гледа право брадата на пона, лѣе сълзи и често вади изъ кожата си поясъ мръсна, до неузнаваемостъ на цвѣтоветъ, кърпа и бърши сълзитѣ си. Попъ Ставри го забелязва. Направилъ му силно впечатление разчувствуваниятъ видъ на стария каракачанинъ, който не снемалъ погледъ отъ него. Разгорешилъ се още повече попъ Ставри, гледа като хипнотизаторъ каракачанина, ржкомаха и говори:

— Да земемъ да разгледаме, засто трѣбва да слузятъ ржцетѣ, но слузятъ ли я! Тѣ трѣбва да върсятъ само добри дѣла и да не крадатъ, да не убиватъ, но ние тукъ знаемъ, це не е тѣй, це тѣ крадатъ и убиватъ... оскверняватъ насето тѣло, което е храмъ Бози...

Свършва най-сетне дългото си слово попъ

Ставри. Отива бързо въ олтара, хвърля епатрихиля, налага си калимявката и тича да намѣри каракачанина. Застига го чакъ при дворната врата, потупква го по рамото и му дава знакъ да трѣгне съ него. Стариятъ каракачанинъ се изненадалъ много, но се подчинилъ.

— Какъ се казвасъ? — пита го попъ Ставри.

— А? Како думашъ?

— Какъ ти е името, името?

— Язъ ли? А?

— Да, да! За твоеето име питамъ.

— Казватъ ме Вангелъ. Овчарлъкъ правя.

— Разбрахъ. Върви сега съ мене! Сте пиемъ по едно пелинце и сте ми разправисъ каквото питамъ.

А предъ кръчмата на Янето, за кждето се заплитили попътъ и каракачанинътъ, стояли първенцитѣ на града: Донуди, Вафияди, Заврекидись, Милтияди и други близки познайници на попа. Ставроото поглежда по редъ всички, спира се на калдаръма предъ кръчмата и се усмихва самодоволно. Следъ това подканя всички да влѣзатъ при Янето на чаша пелинъ. Насѣдватъ по столоветѣ, а Янето се разшетва: носи пелинъ, наденица, хлѣбъ, миродия.

— Ористи! Ористи!... Заповѣдайте! — каии Янето.

Хапватъ, пийватъ, но разговорътъ нѣщо куца. Приятелитѣ на Ставроото, съ които той всѣка недѣля се черпи следъ църковния отпусъ, се чудятъ сега, защо се е залепилъ за него тоя старъ, мръсенъ каракачанинъ. Но тѣ виждатъ,

че попътъ е усмихнатъ, има видъ на предово-
ленъ човѣкъ и не се осмѣляватъ да го запитатъ.
Ставро то пие, яде, подканя новия си познайникъ;
поржчва, отбѣгва питащитѣ погледи на събесед-
ниците си и чака удобния моментъ. Чака да
пийне повече стариятъ каракачанинъ, за да бж-
де по-добре развързана устата му. Напраздно
Полиехронъ Милтняди му прави знакъ да по-
зволи да изпждятъ каракачанина. Ставро то се
приструва, че нищо не забелязва и си мисли:

Сега ще видятъ тия гущери, кой е Ставри
Деркудисъ! Тѣхъ всѣки може да трогне съ едно
недѣлно слово, но нека видятъ бати имъ Ста-
ври, какъ смогна да трогне до неудържимъ
плачъ единъ старъ овчаръ, отрасълъ и живѣлъ
все въ къра. Отъ това повече не може да се
желае! Да разплачешъ единъ закоравѣлъ, отчу-
жденъ отъ хората и Бога крадецъ и побойникъ
овчаръ!... Сами ще предложатъ да напишатъ и
пратятъ дълги и предълги дописки въ Атина
— на „Елефтеросъ Логосъ“, на „Елефтеросъ
Вима“ и другаде.

— Пийни, пийни, Вангеле! — подканялъ попъ
Ставри каракачанина.

А Вангелъ не се церемонилъ никакъ. Изли-
валъ пелина въ гърлото си и гледалъ просъл-
зенъ непрестанно попа.

— Калимера! Калимера! — обадилъ се току-
що дошлиятъ въ кръчмата Фотий, братъ на Ста-
вро то, като седналъ при другитѣ.

— Брате, защо си домъкналъ тая катранена
нофа? — запиталъ на гръцки той.

— Сега, господа, — започналъ попътъ сжщо
на гръцки, — ще научите, каква затрогваща си-
ла е имала моята днешна проповѣдь въ църква.
Вие много се чудѣхте, какво търси този кара-
качанинъ между насъ, но трѣбва да знаете, че
този човѣкъ плака като дете, слушайки внима-
телно и съ умиление словото ми днесъ.

Когато попътъ започналъ да говори, гладей-
ки дългата си рѣдка брада, каракачанинътъ
още повече се разчувствувалъ. Протекли нови
сълзи отъ очитѣ му, а той гледа въ захласъ
попа право въ брадата.

— Кази, Вангеле, засто заплака днесъ въ
църква? Засто и сега осте не мозесъ да се успо-
койсъ? — запиталъ го попъ Ставри.

— А? Ко каиъ? — попиталъ Вангелъ.

— Какво те трогна днесъ въ църквата, та
заплака? Като говорѣхъ, ти се просълзи и захъл-
ца. Какъ разбра словото ми, кое отъ него тол-
кова те трогна, та ти домжциѣ и заплака? Кази
да чуемъ!

Пообърканъ малко, че всички сж вперили
въ него погледи, а попътъ го кани да говори,
каракачанинътъ се престорилъ, че не е разбралъ,
какво искатъ отъ него и пакъ запиталъ:

— Е па кой?... Язъ ли да кажа? А?

— Да, да! Не се смуставай! Кази каквото
ти е на сърдцето и дусата!

— Язъ, дѣдо попе, — рекълъ Вангелъ, —
не зная за какво говорѣше въ църквата. Не го
разбирахъ. Но ти, както се вижда, нѣмашъ до-
ста ажби въ устата си, та, като приказваше, бра-

дата ти ласше нагоре-надолу и ми спомни нѣщо, което ме нажали много. Преди години имахъ единъ едъръ, породистъ пръчъ... Тежеше 60 стари очи, но го откраднаха, когато бѣхме къмъ Котелъ, и оттогава ми се развали стадото... Като гледахъ днесъ, какъ брадата ти ходи ту нагоре, ту надолу, спомнихъ си пакъ за пръча и много ми домъчвѣ. Може и да съмъ поплакалъ. Никога не намѣрихъ вече такъвъ пръчъ и не вѣрвамъ занаятъ да намѣря. Заради него днесъ поихъ мишките съ сълзи. Иначе, отъ словото ти азъ нищо не разбрахъ и какво ще му разбирамъ, когато азъ само брадата ти гледахъ и за пръча мислѣхъ.

Попъ Ставри билъ като гръмнатъ. Постоялъ, постоялъ, докато кръчмата се люлѣяла отъ гръмогласнитѣ смѣхове на другитѣ, че като скочилъ — димъ, да го нѣма! Право вжъщи избѣгалъ.

— Разкажи още нѣщо! — помоли се Борисъ.

— Трѣбва да спимъ, — рече Игнатъ. — Трѣбва да си починемъ, а утре пакъ ще се лъжемъ.

— Утре се връщаме; — каза Борисъ и започна да се съблича, за да спи.

— Не се знае! Зависи, какво ще бжде настроенето утре, — подхвърли другиятъ ловець отъ Елхово.

Следъ малко всички заспаха дълбокъ, спокоенъ, здравъ сънь.

На другия денъ, на разсъмване, ловцитѣ видѣха, че времето се разваляше. Тъмни облаци

забуляха отвсѣкжде небето. Въ стѣклата духаше упоритъ северенъ вѣтъръ и съ тжно почукване хвърляше върху тѣхъ студени капки дъждъ, които трептѣха подъ талазитѣ на вѣтъра и се стичаха надолу.

Игнатъ, най-старъ и най-опитенъ отъ ловцитѣ, се замисли, загледанъ въ люлѣецитѣ се брѣзи навънъ. Дъждътъ го плашеше. Ако се разкалятъ пактицата, не ще могатъ така лесно да се върнатъ въ Елхово, както неусѣтно дойдоха оттамъ.

— Трѣбва веднага да се връщаме, — рече той. — Времето се разваля... Какво бѣше вчера, какво е днесъ!... Добре е, че вчера направихме сполучливъ ловъ. Не ще ни е сега толкова мжно, че прекратяваме. Да бързаме сега да излѣземъ на шосето. Иначе ще стане лошо.

— Пренасяйте тогава всичко на колата! — обърна се Борисъ къмъ другитѣ. Следъ това извика на шофьора си да доведе кучетата и самъ започна да прибира своитѣ вещи.

Прибраха всичко и потеглиха.

Никога Димитъръ не се е виждалъ толкова здравъ и толкова жизнерадостенъ, както въ първия денъ следъ връщането му отъ излета изъ тлиховско. Презъ цѣлия този денъ той работи усърдно върху смѣткитѣ на последнитѣ предприятия на фирмата, а вечерта заговори словоохотливо на Бориса:

— Борисе, да се чудишъ... Днесъ работихъ съ настървение и видѣхъ, че сме много добре. Щомъ единъ само такъвъ излетъ може така благотворно да въздействува върху човѣка, нелепо е било отъ моя страна, гдето съмъ те задѣвалъ съ подигравкитѣ си. Моля те да ми простишъ, а още повече те моля да ме вземашъ занаяпредъ винаги съ себе си, когато отивашъ по ловъ. Щомъ не ти прѣча, разбира се.

— Добре, добре. Радвамъ се. Ще ходимъ наедно на ловъ. Ще станешъ ловець и съ нищо не ще ми прѣчишъ, когато си съ мене, — каза Борисъ.

— Знаешъ ли, — продължи Димитъръ, — азъ мисля, че не ще е зле да построимъ и въ оня край една мелница и то по-голъма. Тя ще носи сигурни приходи, а и ние ще ходимъ често натагъкъ по ловъ, поради което съ това ще се осигурява много добре редовното ѝ следене.

— Брависимо! Никой като тебе не би смогналъ така скоро да измисли такова нѣщо! Да извлѣчешъ практическа полза, когато презъ очитѣ на другитѣ предприемашъ нѣщо, само за да преживѣешъ приятни часове! Браво, утилитаристе! Само баща ми можеше да се мѣри въ това отношение съ тебе, но той е вече покойникъ... Покойникъ, когото ти достойно замѣстяшъ. Сега... азъ дойдохъ най-вече да ти напомня за Надежда. Навѣрно не си ѝ писалъ още.

— Писахъ ѝ преди излета. Писахъ още вечеръта преди заминаването. Дори, струва ми се, че прекалихъ, гдето я молихъ да прости недо-

мислията ми при всички случаи, когато съмъ я обиждалъ въ общитѣ ни препирни... Запомнени и незапомнени.

— Интересно, — рече Борисъ. — Срегнахъ я снощи, разговаряхме, а тя нищо не ми каза. И азъ отбѣгнахъ да спомена нѣщо за тебе. Отслабнала е още повече. Каква несмѣтната работа! Имаше нѣщо трагикомично въ цѣлата тая история съ Надежда.

— Всѣко чудо за три деня. Само че, съ нея може би, е съвсемъ иначе. Може би мисли, че гражданитѣ сжщо се интересуватъ отъ нашитѣ крайно „неаметистови“ разправии и ги знаят.

Борисъ се замисли. Загледа се въ приятеля си и подхвърли:

— Голѣмото спокойствие, което проявявашъ, когато говоримъ на тая тема, не означава, споредъ мене, нищо друго, освенъ суетностъ, която мжже като тебе привидно мразятъ.

— Не си правъ. Обиждашъ ме несправедливо. Че имамъ крайно порочно минало, не го отричамъ. Да мислятъ всички, че съмъ много покваренъ, азъ самъ съмъ виновенъ. Но не е вѣрно, че не ме интересува сега, какво става съ Надежда Петричкова.

— Колко хубаво би било, ако времето бѣ протекло до днесъ безъ този случай! Щомъ е станало, дано пъкъ на леко мине всичко за Надежда и да го забрави. Нѣма ли да излизашъ?

— Нѣмамъ* повече работа тукъ. Можемъ да излѣземъ, — отговори Димитъръ.

На улицата до гражданския клубъ двамата

приятели срещнаха стария учител Бѣлотемевъ.

— Какво мислишъ по всичката тая каша, гдето се разбърка съ мене и Петричкова? — запита го Димитъръ.

— Хмъ! Какво да мисля? Нима азъ ще правя изключение! Мисля, каквото мислятъ всички... Кашата е толкова мръсна и толкова настрани се разпръсна, че оцапа всички ни, а най-много Петричкова. Защо ѝ трѣбваше да се залавя да надскача ръста си. Изглежда, че тя те е харесала, като е допущала, че подлежишъ на поправка. Хубаво нѣщо и голѣмъ подвигъ е да поправишъ непоправимия, но какъ?...

— Много ти благодаря, защото бѣше искрено. Благодаря за освѣтленията и комплиментитѣ ти. Дори си вземамъ бележка отъ тѣхъ. Довиждане.

И Димитъръ закрачи напредъ. Лицето му стана навжсено, болезнено строго.

— Довиждане и на тебе, Борисе. Не ми се ходи въ клуба. Изобщо, не ми се гледатъ хора, — каза той.

— Е! И къде? — запита Борисъ.

Безъ да се обади или обърне, Димитъръ продължи пътя си, а Борисъ подигна, подигна рамена, сбогува се съ Бѣлотемева и се запъти къмъ клуба.

Надъ крайнитѣ квартали се спущаше гжста лепкава мъгла. Улицитѣ, полуразкаляни и неравни, излъчваха сякашъ синкава пара подъ свѣ-

тлината на рѣдкитѣ електрически лампи. Самъ, съ наведена глава и съ ленивъ, тромавъ вървежъ, Димитъръ крачеше по тия улици и наближаваше края на града.

Излѣзе на полето и дочу шумъ на парна мелница. Отъ времето, когато бѣ призовкаръ въ сѣда, познаваше на прѣсти всички улици на града, но не можеше да си спомни, имаше ли тогава мелница на това мѣсто. Съ мисли за онова минало на оскѣдица и унижения, той отмина и мелницата, следъ това — моста на рѣката и се намѣри самъ срѣдъ потъналото въ мрачина поле. Нѣкъде се чуваха пискливитѣ викове на калугерици, които прелитаха и кацаха край блатата.

Нѣкаква дълбока тъга обхващаше все повече и повече Димитра. Приливътъ на скръбъ растѣше у него подъ споменитѣ на преживѣното презъ последнитѣ дни. Никога по-рано не го интересуваше какво мислятъ другитѣ за него, а сега така много го измъчваха думитѣ на стария Бѣлотемевъ. Не можеше да си прости, че една жена, къмъ която винаги е ималъ лошо чувство, която наричаше въ слухъ предъ познатитѣ си „лицемѣрна интелектуалка“, има сега, заради него, такава незаслужена сѣдба.

Обхвана го силно желание да види Петричкова. Тръгна да се връща. Предъ него се сплилтаха разкаляни лѣтища. Чакъ сега разбра, че се е отдалечилъ твърде много отъ града и се движи въ непознати мѣста.

— Приближаването до Надежда започва съ неприятни митарства, — помисли си той.

Следъ продължително и безцелно лутане презъ мочурливи и злодъхави мѣста, изпотенъ, изкалянъ и изморенъ, Димитъръ най-после се добра до желѣзопѣтната линия, по която разпозна, кѣде се намира, и хвана прѣкъ пѣтъ за града. Наближи моста на рѣката, кѣдето имаше електрическа лампа, и видѣ окаяния си видъ, който бѣ добилъ; спрѣ се и се замисли. Какво ще си помисли Надежда, ако се яви така предъ нея? Ще си каже, че той идва при нея следъ страшна борба съ себе си или пъкъ нарочно се е нацапалъ, защото е свикналъ съ цапането; както цапа непрестанно душата си, нацапалъ се е външно веднажъ. Може би ще помисли, че той идва при нея току-що отрезнѣлъ, следъ дълго пиянско скитане изъ съмнителни мѣста. А може и да си изтължува всичко иначе. Напримѣръ, че той идва така, за да я изпита. Да види, какъ тя ще го посрещне.

Спрѣ се да почине, облегналъ на перилата на моста. После се спустина до рѣката. Изми, колкото можа, обувкитѣ си, свали отъ панталона си по-едритѣ парчета лѣсъчлива калъ и потегли пакъ. Не му се искаше да смѣня дрехитѣ, защото го плашеше друга мисль. Допущаше, че Надежда може би ще помисли, че се е наконтиль, за да я ухажва. Реши да иде, както е.

Близко до кѣщата, въ която живѣеше Надежда, го спрѣ старъ познайникъ, цивиленъ полипай.

— Аха! Кѣде бе, миличкѣ? Да не сж те говили или били нѣкъде? Много си изцапанъ... Откъде идешъ? — запита полицаятъ.

— Ходихъ на разходка, а пѣтищата сж кални.

— Разходка ли? Съ нѣкое момле, разбира се. На обикновена разходка ти не ходишъ. Я да влѣземъ при Чуката да сръбнемъ нѣщо. Пелинѣтъ му е като амброзия.

— Благодаря. Не искамъ. Много пихъ днесъ, — излъга Димитъръ.

Колкото и да е ялъ и пилъ, дори когато е изиялъ накрая половинъ тава баклава, каракачинѣтъ не отказва да яде, когато му предложатъ празъ.

— Азъ сега приличамъ на оня каракачинѣ, на когото, следъ като добре се нахраниль, предложили баклава, а той рекълъ: „Благодаря! Не мога! Нѣма мѣсто въ стомаха ми. Никакъ нѣма мѣсто. Сега и празъ да ми дадете, не ще мога да го ямъ“.

— На добъръ ти часъ тогава! — рече сърдито полицаятъ и се запжти къмъ кръчмата самъ.

— Ето, всички като него, покрай пиенето, ме считатъ за тѣхенъ близкѣкъ и ще ми се сърдятъ, ако занаяпредъ оставамъ на разстояние отъ тѣхъ. Сега той би билъ много доволенъ отъ мене, ако склонѣхъ да отида съ него въ кръчмата. Да се наливамъ съ кисель и мухливъ пелинѣ, а господинъ полицаятъ да прави всѣки два часа заеми отъ мене и да ми се хвали непрестанно, че на него дължа избѣгването на нѣкакъвъ скандалъ нѣкъде, — мислѣше си Димитъръ.

Приближи кѣщата и позвѣни. Мина доста време, но никой не се обади. Позвѣни продъл-

жително пакъ, като потръпваше отъ пълзящия по него студъ. Следъ малко единъ прозорець се отвори и отъ него подаде глава твърде пълната хазайка на Петричкова.

— Кой е? Кого търсите? — запита тя.

— Добъръ вечеръ! Търся госпожица Петричкова. Неинъ познатъ съмъ.

— Госпожицата днесъ замина за София. Каза, че я викали нѣкакви сродници.

Димитъръ остана като попаренъ. Съобщението бѣ съвсемъ неочаквано за него. Обхвана го гнѣвъ противъ самия него, загдето толкова късно се реши да потърси Надежда. Къде ли е тя сега?

— Знаете ли адреса ѝ въ София? — запита той.

— Не, не зная. Тя тръгна така внезапно, че не се сѣти да го съобщи, нито азъ се сѣтихъ да я запитамъ.

— Извинете, моля. Сбогомъ.

И Димитъръ заскита безцелно по полугъмнитѣ тротоари на града. Не знаеше къде да отиде. Душата му бѣ изцѣло опустѣла. Така скита съ часове, докато по едно време се намѣри предъ къщата, където бѣ търсилъ преди това Надежда. Постоя нѣколко минути съ притворени очи, самъ въ обезлюдената улица, безъ мисль, безъ свѣтло чувство.

— Колко съмъ самъ, Господи! — помисли си той. — Докато съмне бихъ обхождалъ тия улици, но едва ли бихъ могълъ да измисля, при

кого да ида. Да помисля съ радостъ за него, като зная, че съ радостъ ще ме посрещне.

После привлѣче крака и съ бавни стѣпки се приближи до кръчмата на Чуката. Полицията, който го канѣше да се почерпятъ, бѣ още тамъ. Димитъръ отиде до масата му и, безъ да се обади, седна при него.

— О-о-о! Пакъ се срѣщаме... Зная азъ, зная, защо отказа, когато тѣ канѣхъ да дойдешъ съ мене. Кой знае къде си бѣше предначерталъ да мишкувашъ и, докато не си свърши мишкуването, не дойде, — извика високо пийналиятъ полицай.

— Налѣй ми вино! — прошепна Димитъръ.

— И една пѣсенъ ще ти изкарамъ дори. „Налѣй, кръчмарино“ или „Тежко! Тежко! Вино дайте!“ Донесете една чаша за вино и една ловиница бѣло вино! Така... Така те искамъ, братле. Що ти трѣбва да скиторицъ. Ела тука, за да се съберешъ съ хора! — съживи се полицаиятъ.

— Вѣрно. Въ царството на слѣпитѣ едноокиятъ става царъ. Като нѣма хора, при които бихъ могълъ да отида, и ти ще минешъ за човѣкъ.

— Моля, моля!

— Налѣй, господинъ агенте! Не се префатничи толкова. Не се намирашъ на дипломатически приемъ.

— Ама, Джермовъ, ти единъ видъ, почна да ме обиждашъ.

— Нѣмамъ такова намѣрение.

— Дано е така!

Кръчмарътъ носѣше половиницитѣ една следъ друга. Носѣше и ядене, което двамата твърде пияни познайници все не одобряваха. Откъжде се бѣ домъкнало при тѣхъ и се пѣхаше за остатъци подъ масата имъ малко рошава кученце.

— Хей, Розенъ! Розенъ! Розенъ! — завика му Димитъръ.

Той му хвърли парче кюфте. Кученцето го погледна бързо, завъртѣ опашка, като че се радва и изяде кюфтето.

— Розенъ! Розенъ! Ти ли си бѣ, Розенъ? Ела де, ела тука да те помилвамъ!

И Димитъръ посегна да помилва кученцето. То се отдръпна и присви страховито настрана.

— Не е Розенъ, както виждашъ. И откъжде пъкъ ще го познавашъ? — обади се полицаятъ.

— Не е, изглежда. Азъ се заблуждавамъ. Въ първия мигъ, когато го видѣхъ, помислихъ си, че е Розенъ, едно сжцо така дребно и комсмато кученце.

— Тука ли си го виждалъ? Въ тая кръчма ли?

— Не. Въ София. Мога да ти разкажа. То е въ връзка съ мишкуването. Отъ мишкуването ми остана споменътъ за Розенъ.

— Разкажи! Разкажи де!

— Ако те интересува... Всжщностъ, за Розенъ азъ нѣма какво да разказвамъ. Розенъ бѣше куче въ единъ дворъ, където имаше голѣма къща и въ която живѣеше една Веселинка подъ наемъ. Тя следваше университета. Розенъ бѣше

на хазантѣ ѝ, така че азъ мога да разкажа за Веселинка, а това интересува само мене. Какво ще го разказвамъ, — разколеба се Димитъръ.

— Колко ли Веселинки тежатъ на съвѣстѣта ти.

— Много! Много-о-о! — извика съ пиянско засичане Димитъръ.

— И кжде е тая Веселинка, при която си виждалъ Розенъ?

— Не зная. Нѣмамъ желание да следя въ дълги промеждутъци живота на хората. Следя ги, докато ме интересуватъ. Женитѣ ме научиха на това, но си патиха мнозина отъ тѣхъ. Робеспьеръ научи якобинцитѣ да колятъ, но, когато започнаха на едро да колятъ, заклаха и него. Ако не бъркамъ Веселинка съ Радка, относно по-далечната имъ сждба, мисля, че Веселинка сега е съпруга на нѣкакъвъ сждия въ Пловдивъ. Тя би била добра, дори отлична съпруга и навѣрно сега е такава. Хе! Хе! Азъ мога да ти разкажа за нея, — предложи Димитъръ.

— Както искашъ, — отговори събеседникътъ му.

— Значи, не искашъ...

— Не, не! Напротивъ... Нѣма и безъ това какво друго да приказваме. Разкажи, разкажи!

— Веселинка бѣше хубава като нарцисовъ цвѣтъ. Като бѣлъ, едъръ нарцисовъ цвѣтъ. Почувствувахъ къмъ нея влѣчение още при първата среща въ една априлска нощ. Бѣше съсемъ невинно, неопитно и сладко момиче. Видѣхъ я за първи пътъ на една студентска ве-

черь. Най-непрекипѣлитѣ, най-непривикналитѣ на
редь и трудолюбие отъ студентитѣ тогава, най-
голѣмитѣ скандалджии между тѣхъ ми бѣха
близки приятели. Грабнаха ме и ме завлѣкоха
на тѣхната вечерь. Пихме доста и мислѣхъ ве-
че да си вървя, когато видѣхме Веселинка да
танцува — леко, съ малко накривена глава и
срамежливъ погледъ. Бѣше много красива. Единъ
отъ моитѣ студенти излѣзе неинъ братовчедъ.
Щомъ запитахъ, кой би могълъ да ме запознае
съ нея, той веднага каза, че му е братовчедка
и ме представи. Тя съвсемъ се обърка, когато
разбра, че азъ проявявамъ интересъ къмъ нея.

Придружихъ я до вжщи. Живѣше на ули-
ца „Оборище“. Първото впечатление отъ отива-
нето ми въ къщата, където живѣше тя, бѣ
Розень, малкото бѣло-жълто рошаво кученце,
което се нахвърли върху ми, като лаеше високо.

— Розень! Гледайте, колко е лошъ! Розень,
стой мирно! Не прави глупости! — викаше тя.

Искахъ да мина за добъръ кавалеръ, който
не забравя, кога е свършила задачата му, съ
която се е заелъ, та побързахъ да се сбогувамъ.
Помня, че на раздѣляне ѝ цѣлунахъ ржка, а рж-
ката ѝ треперѣше като листъ.

На другия день се завъртѣхъ къмъ универ-
ситета и я видѣхъ на улицата; разговаряше съ
друга студентка. Когато се раздѣлиха, прибли-
жихъ се до моя новъ кумиръ, поздравихъ и
заговорихъ:

— Между толкова дотегливи многознаещи
студентки, които сѣ винаги склонни да се над-

ценяватъ, Вие правите рѣзка отлика. Точно за-
щото сте срѣдъ напълно противоположни на
Васъ хора — мъже и жени —, по-бързо и по-
силно изпъкватъ съ предимства предъ тѣхъ.
Приятно е да е човѣкъ близко до Васъ. Искате
ли да отидемъ довечера на опера. Имамъ биле-
ти за тамъ и, мисля, като кавалеръ снощи не
Ви омръзнахъ, та нѣма да ми откажете.

— Благодаря Ви пакъ за снощи, — рече тя,
— и никакъ не мисля, че не ще е приятно да
бжда съ Васъ, но имамъ изпити, та трѣбва да
намалю ходенето по театри. За Васъ братовчедтъ
ми говори най-ласкави нѣща. Обадете ми се до-
вечера. Ако до тогава назубря по-голѣмъ дѣлъ
отъ колитѣ си, ще дойда на опера.

Раздѣлихме се, като ѝ припомнихъ, че ще
я търся вечеръта.

Забързахъ къмъ операта за билети. Добре
мина, че тя не ме запита, какво представя ве-
черъта народната опера. Кой знае какъ щѣхъ
да я излъжа.

Купихъ два билета и заскитахъ пакъ без-
целно изъ улицитѣ. Следъ това ходихъ на бръ-
снарница да ме обрѣснатъ, купувахъ, смѣняхъ
вратовръзки; нахранихъ се, докато най-последно
дойде време да се обадя на Веселинка.

— Ще дойда на опера. Днесъ много четохъ.
Очитѣ ми се умориха. Нека взема сега нѣщо и
чрезъ ушитѣ си, — рече тя.

Всичко вървѣше добре. Притиснатъ леко
до Веселинка, въ операта азъ се опивахъ пове-
че отъ неопредѣления упоителенъ парфюмъ на

младото ѝ тѣло, отколкото отъ музиката. Изпратихъ я следъ това пакъ самъ и сега вече се сприятелихме съ Розенъ. Хвърлихъ му парче луканка, която предварително купихъ за него. Той се залови за луканката, въртѣше опашка и рѣмжеще отъ удоволствие. Веселинка го гледаше усмихната.

— Тази нощъ не ще събуди хазаитѣ.

— Добри хора ли сж хазаитѣ Ви? — запитахъ азъ.

— Много добри. Стари, бездетни хора. Но много сж добри. Заповѣдайте да Ви почерпн едно сладко.

Влѣзохме въ чиста, спретнато подредена моминска стая. Така чиста и подредена, че човѣкъ не би повѣрвалъ, ако го увѣржаватъ, че въ нея живѣе нѣкой. Тукъ, следъ сладкото, следъ като тукъ-тамъ обръцахъ разговора си съ Веселинка на *ти*, азъ я цѣлунахъ. Смѣтай, колко ми се е видѣла странно приятна тая цѣлувка, че мислено се заклѣхъ никога да не търся друга жена, щомъ мога да притежавамъ тая. Никога да не ѝ измѣнямъ.

Димитъръ млъкна. Налѣ си следъ това вино, изпи го и продължи:

— Колко лъжа има на тоя свѣтъ! Колко пжти човѣкъ говори лъжи, чисти стопроцентови лъжи, когато искрено вѣрва, когато искрено мисли, че говори истината! Самъ се чудѣхъ на себе си после. Кжде отиде, кжде и защо погина любовта ми къмъ това хубаво като слънце и ухаещо като роза момиче?

Азъ я лъжехъ непрестанно, че я обичамъ безкрайно, като искрено вѣрвахъ всичко. Наричахъ я ненагледна, слънце на земнитѣ ми дни. Въ сжщото време мислѣхъ, че съмъ изтрилъ речника си, че той е заприличалъ на стара, негодна пила, която не служи за нищо. Искахъ да ѝ говоря така, както Ромео не е говорилъ на Жулиета, и се натъжавахъ, че не мога да го направя.

Заради нея често ходихъ въ София. И винаги се връщахъ унилъ, че тя остава далече отъ мене. Имало е мигове, когато съмъ билъ готовъ да ѝ кажа да тръгне съ мене тукъ, като моя жена. Може би така щѣхъ да бжда по-добре. Може да се каже, че това бѣ голѣмата ми любовъ...

— Че какво ти е попрѣчило да я поискашъ за съпруга? — запита го полицаятъ.

— Ще ти кажа. Голѣмата ми, безкрайната ми любовъ къмъ нея започна да се нащърбява, да чезне. Веселинка забременѣ. Имахме единъ доста възбуденъ разговоръ по тоя случай, като азъ я обвинявахъ, че не се е пазила отъ забременяване, че го е искала, за да се дойде до бракъ. Видѣ ми се полинѣла, отслабнала, съ накривени рамена. Желанието ми да бжде винаги моя изчезна. Опротивѣ ми всичко. Тя се разплака и азъ я оставихъ.

Почакахъ да ме потърси на другия денъ въ хотела, въ който отсѣдахъ, но това не стана. Вечерта се качихъ на влака и си дойдохъ. Следъ време чакъ научихъ отъ братовчедата ѝ, че тя предивременно се е освободила отъ бре-

менностъ при нѣкакъвъ лѣкаръ въ София, като дълго боледувала следъ това, и едва не умрѣла.

— И ти никога ли не потърси вече тая жена?

— Не. Следъ нея ми се изпръчиха други по-примамливи приключения, които ме завлѣкоха много по-далечъ отъ Веселинка.

— Ти не си добъръ човѣкъ, Джермовъ. Пѣкъ може и да се лъжа. Разказвашъ ми противоречиви нѣща. Щомъ всичко помнишъ съ подробности, значи много си обичалъ тая жена, а, като размисли човѣкъ, какъ леко и осъдително си скжсалъ съ нея... Нищо не може да ти се разбере.

— Както искашъ го разбирай. Ако това куче е Розенъ, питай него за повече подробности. Тѣкмо то е виновно, за да ти разказвамъ всички тия нѣща, — отговори Димитъръ, като примижаваше и хълцаше пиянски.

— Може пѣкъ и да измисли тѣкмо сега всичко това, което ми разказа, — подхвърли полицаятъ.

— Нѣмамъ такъвъ навикъ. Но може да съмъ преувеличилъ възхищението си отъ Веселинка и то заради тази кучешка асоциация. Ако нѣщо би напѣмнило за нѣкоя друга, наприкладъ за Катя, за Ваня № 2., за Елена, за Донка, Цвѣта, Мария, Ирина, Кръстина и която и да е друга, може би бихъ говорилъ пакъ така съ възхищение. Всички бѣха отлични момичета. Ти не можешъ да си представишъ, какво представляваше всѣка отъ тѣхъ. Нито една не би била достъпна за тебе, затова не можешъ да си пред-

ставишъ, каква грамадна разлика има между една само отъ тѣхъ, безразлично коя, и тия момичета, съ които ти можешъ да дружишъ.

— Като изпиемъ още нѣкоя половиница вино, вижъ, че си помислилъ, че си Абдулъ Хамидъ и ще започнешъ да ми разказвашъ за прелеститѣ въ султанския ти харемъ, — обиди се полицаятъ.

— Добринка, не ми се сърди! Много ми е мъчно тази вечеръ. Ако съмъ те обидилъ, обидилъ съмъ те безъ да искамъ. Пияниятъ иска да нарани нѣкого, защото самъ се чувствува нараненъ. Пихъ много, а бѣхъ решилъ да не пия вече. Не всичко човѣкъ може да направи. Не всичко е въ негова власть. Плаща, молимъ! И ще ме заведешъ, Добринче, вжщи, защото главата ми се върти, — обърна се Димитъръ по-ласкаво къмъ полицая.

— Ще те заведе. Не е за първи нѣтъ. Още като седна да пиешъ, знаехъ, че пакъ ще те вода вжщи.

Димитъръ заплати, взе шапката си отъ окачалката и съ олюляване се запжти къмъ вратата. Неотстъпно до него вървѣше и полицаятъ, който сжщо едва се държеше на краката си и непрестанно повтаряше:

— Много нѣщо си разбралъ ти отъ тоя свѣтъ... Много...

* * *

Петричкова не се върна вече. Хазантъ ѝ получиха дълго писмо отъ нея, въ което имъ бла-

годареше за добритъ обноси, които тѣ сж имали къмъ прекаралата две години при тѣхъ „неприветлива и твърде затворена като чужденка госпожица“. Тя ги молеше да ѝ простятъ всичко. Въ писмото си съобщаваше сжщо, че я премѣстватъ като учителка въ Бургасъ, кждето молеше да ѝ пратятъ багажа, следъ като съобща допълнително адреса си отъ тамъ. Съ пощенски записъ пъкъ бѣ пратила пари — за наемъ и разноски по изпращането на багажа ѝ.

— Петричкова ще учителствува презъ тази учебна година въ Бургасъ, — заговори една вечеръ единъ отъ членовѣтѣ на „Аметистовъ день“.

— Следъ това излагане, разбира се, — каза другъ.

— Не е излагането причината, но тя нали взе държавния си изпитъ, — доладе трети.

— Може би въ Министерството сж се научили, каква я забърка тя съ апологията си за Джермова, та нарочно сж я пратили другаде, — поиска да завърши разговора Бѣлотемевъ.

— Не! Тя не е за тукъ! — извика високо и дрезгаво Щилияновъ. — Ако бѣше постояла повече, бихме я отровили съ калъта на душитѣ си.

При другъ разговоръ за Петричкова, Борисъ каза:

— Въ пжтеката, задъ воденицата на стария Миланъ, тревитѣ сж наклонили роснитѣ си стѣбла. Едни отъ тѣхъ сж изпотжпкани въ калъта, други пъкъ сж оцѣлѣли и надигатъ бодро върхове, въ чийто капки роса се оглежда ясната утринь. Така е и съ хората. Едни, по нѣкое не-

жепо предопредѣление, забиватъ цѣлъ животъ главитѣ и мислитѣ си въ калъта, а други оставатъ съ чистия лазуръ на душитѣ си и отразяватъ въ него, до крайния предѣлъ, слънцето на живота, свѣтлината и истината. Надежда Петричкова е отъ втория видъ хора. Кждето и да е тя, между които и да иде, тя ще си остане жена отъ най-положителния типъ, защото притежава всички необходими положителни качества.

Димитъръ отбѣгваше да участвува въ разговоритѣ за Петричкова. Той се отказа отъ литературнитѣ четения въ сжботнитѣ дни, нито пъкъ посещаваше вече гражданския клубъ. Разразсталата се работа на фирмата — мелницитѣ, фабрицитѣ за тухли, керемиди и цигли, кладилницитѣ, житната търговия — всичко това логлъщаше днитѣ му ненаситно. Позабравиха се много и отъ неговитѣ прояви, за които си бѣ спечелилъ име на непоправимъ. Обхващаше го понѣкога тиха скръбъ. Тя се стичаше въ него по незнайни пжтища. Не всѣкога намираше дѣлостень смисълъ въ грамадната работа, що вършеше. Понѣкога го обхващаше пресита отъ нея. Той я сравняваше съ преситата, въ която отвреме навреме изпаднаше срѣдъ безпжтния си животъ.

— За какво натрупвамъ всички тия богатства? — мислеше си той. — Защо продължавамъ да трупамъ още съ все сжщата упоритостъ? Кога трѣбва да спра? Какво ще ме спре? И какъвъ е смисълътъ, ако азъ все така леко се

справямъ съ противодействията около работата си и я направлявамъ безъ пречупване, безъ отклонение до смъртта си? Живѣя дълга броевица години и мисля, че въ къртовска работа градя кула въ непристѣпна планина. Градя я отъ най-здравия гранитъ на околнитѣ хребети. И, когато всичко е завършено и трѣбва доволенъ да се отдалеча до близкия връхъ, за да обхвана съ погледъ по-добре дѣлото на своя многогодишенъ упоритъ трудъ, ще видя отъ върха, че кулата е паднала. И мжката ми ще е голѣма, колкото усилията на много дни и нощи, въ които съмъ градилъ. Ако се скъпя да разпилявамъ, да подпомагамъ, да изразходвамъ за благотворителностъ, като мисля само за по-голѣми и по-голѣми материални успѣхи, ще заприличамъ на Атила, на гроба на когото е премного дори, ако се сложи единъ полугоденъ, простъ лжкъ, стрели и кжсъ кръвопускащо месо. Ако пъкъ предприема да върша благотворителни дѣла, какво бихъ могълъ да направя? Бихъ ли премахналъ всички болки? Бихъ ли могълъ да нахраня и да храня, докато сж въ нужда, всички, които гладуватъ сега? Да лѣкувамъ и да излѣкувамъ всички болви? Какво сж нѣколкото капки наспроти океана? Можа ли Рокфелеръ, чрезъ своята благотворителностъ, да премахне много отъ човѣшкитѣ страдания? Отвори само работа на нѣколцина да раздаватъ хининъ и да драцятъ безсмислени доклади; подпомогна други да създадатъ институти заради имената имъ.

заради рекламата, която искатъ да си правятъ чрезъ тѣхъ.

Но единъ вътрешенъ гласъ се противопоставяше сякашъ въ него:

— Не е толкова отъ значение, какви изглеждатъ презъ твоитѣ очи постигнатитѣ успѣхи на всѣки благодетель на хората. По-важно е, какви благородни подбуди сж го движили да подпомага нуждаещитѣ се. Какъвъ е билъ стремежътъ му, добро или зло е искалъ да извърши. Нищо не може да затъмни божествения стремежъ на човѣка къмъ добротворство. Това сж все пакъ грижи за добротворство. Само глупостъта нѣма грижи.

Той се замисли за нѣкои свои приятели, жевени вече, които имаха деца и за които неговитѣ разсждения за доброто и злото не бѣха никога вѣрни.

— Може би пъкъ действително да грѣша, — продължаваше мислитѣ си Димитъръ. — Може би въ това отношение си останахъ половинчатъ човѣкъ, безъ усѣгъ, безъ влѣнение къмъ доброто. А тъкмо това пъкъ може да се дължи на едностранчивия ми животъ — вадене на голѣми печалби, вакханалии и вѣтрогонщини, безъ да поискамъ да си създамъ семейство и да стана баща.

Пусть, празенъ животъ, кждето сж имали превесъ само въшниятъ лепкавъ шумъ, фалшътъ и лицемѣрието. Той си спомня дългъ низъ отъ дни и нощи. Много обилна и пуста свѣтлина или много непрогледна, оскверняваща

тъмнина. Колко много образи на жени се рѣятъ изъ споменитѣ му — съ ясно очертани или смѣтни, мѣнливи лица! Почти всѣки ликъ на жена върху кутия за цигари, по рекламитѣ изъ вестниците или другаде му напомняше нѣкоя, съ която сега не искаше да се срѣща.

Кого можеше той да занимава съ своитѣ мисли? Тѣ му се виждаха много весели, а не можеше да ги изостави и да отмине. Свѣтътъ започваше да му изглежда повече сивъ. Животътъ — еднообразенъ, безъ пѣсенъ и възторжъ. Ако се довѣри на нѣкого, той би го посвѣтвалъ да си почине, да иде на курортъ или да се ожени. Последното бѣ най-трудно, най-неприемливо сега за Димитра. Сега, когато се бѣ поотдѣлилъ отъ женитѣ, тѣхнитѣ глупави и изумително сгъстени суетни прояви изпъкваха предъ него съ всичката си неизказано естествена голота. Каточели това бѣха познати вещи, които сега той разглеждаше презъ просто стъкло за хиляденъ пѣтъ.

Ето, въ съзнанието му изплава новъ моделъ. За него се говори съ всеобщо възхищение въ града. Хубавъ и прехубавъ отъ гледището на другитѣ, напимѣръ на Бориса. Това е Люба Шибоева, дъщеря на богатъ земевладѣлецъ и виденъ общественикъ. Самъ Шибоевъ, въпрѣкъ прекалено строгия си, почти намръщенъ, видъ, въпрѣки лошата мълва за Донъ Жуана Джермовъ, която все още крѣжеше въ града — незабравима, ядна, заслужено лоша, би разперилъ рѣще отъ удоволствие и съ готовность би обе-

щаль дъщеря си, ако Димитъръ я поиска за жена. Но кога би станало това? Никога! И Димитъръ вижда тая Люба, която поздравяваше, само когато не можеше да отбѣгне това. Вѣчно скитаща, съ кѣса рокия и изпотена шия. По три пѣти на день разглежда съ тѣпъ изгледъ витринитѣ. А какъ върви, когато забележи, че я наблюдаватъ! Завърти се, закърши се. Става нѣщо като кокоши чарлстонъ. Непоносимъ, безокъ свѣтъ! Какъ не може да види, какво е, какъ изглежда? Начервенитѣ ѝ устни не струватъ спуканъ банъ, защото задъ тѣхъ не се криятъ чисти, редовно измивани зѣби. Дори такива устни грозятъ повече, щомъ начервяването имъ е станало за смѣтка на чистотата на зѣбитѣ. Кокотка. А сега тя минава за цвѣтето на града и най-изтъкваната подходяща партия за женитба. Какво остава да се мисли за другитѣ?

Единъ недѣленъ день Димитъръ получи доста обеимистъ пликъ, изпратенъ препоръчано отъ Петричкова. Вътре намѣри своитѣ рѣкописи.

Въ плика той намѣри още следната белешка:

Бургасъ, 21. ноемврий.

Джермовъ,

Сждбата е по-силна отъ насъ. Тя винаги е била по-властна отъ всичко. Не мислѣхъ, че така ще се раздѣлимъ. Много нѣща забравихъ, ще се опитамъ да забравя и Васъ. Вие пѣкъ може би сте ме забравили безъ да се опитвате да направите това, безъ усилие.

Вашиятѣ поемки, макаръ и първи опити, сж

издържани във всѣко отношение. Ако не Ви изглежда нелепо, азъ бихъ Ви помолила да напишете още.

Не разбирамъ само, защо има такава голѣмо несѣответствие между написаното отъ Васъ и живота, който водѣхте тогава.

За свършената искреностъ се говори често. Изглежда, че тя наистина не съществува. Или съществува дотолкова, доколкото съществува платоническата любовъ — уподобявана на невзрачна пропастъ, доказвана като любовъ на самия Янусъ и наричана чудовищна.

Всичко въ хората и за хората остава неизказано. Нѣкой се саморазкъсва, другъ бива разкъсанъ отъ други, но, както при радостта, така и при страданието, свършената искреностъ не съществува. Знамъ, че ще се засмѣете и ще кажете: „Най-малко на нея прилича да каже всичко това“.

Пращамъ Ви поздрави отъ морето:
Петричкова.

Димитъръ прочете два-три пжти писмото, прочете и нѣкои отъ върнатитѣ си ръкописи и намѣри, че Петричкова не грѣши отъ гледището не само на учителския, но дори и на обществения моралъ. Никой не би намѣрилъ съответствие между написаното и живота му. На единъ прислужникъ въ ветеринарна лѣчебница или на единъ касапинъ, който така вони на разложена кръвъ и животински мазнини, че, ако мине презъ гора, колкото и да сж сити вълчатѣ, веднага

биха го изяли, се позволява или оправдава писането на такива литературни късчета, но не и на единъ български Дорианъ Грей, когото кръстиха въ единъ седмичникъ съ името „български Ландрю“.

Следъ обѣдъ той замина за Бургастъ, безъ да се обади на нѣкого. Въ влака пакъ препрочете писмото на Петричкова.

— Тя трудно е понесла всичко, — мислѣше си Димитъръ. — Страда, а не иска да се узнае това. Страдание. Безкрайно човѣшко страдание! Ти запалвашъ неугасимъ черенъ пожаръ въ всѣки незнаенъ братъ, въ всѣка изоставена сестра. Разискряшъ неукротими пламъци и жумишъ срѣдъ тѣхъ като жрица предъ смъртта. Въ твоя друмъ — безъ знакъ, безрадостенъ и тъменъ — всѣки минава съ огромна, заседнала дълбоко у него болка, доловилъ въ тиха, болезнена изненада, че, когато душата му плаче като безутешно, измъчено дете, на очитѣ му нѣма нито една сълза.

Влакътъ летѣше презъ почернѣлитѣ тжжни поля. Презъ стъклата се виждаха задрѣмали самотни брѣзи — обезлистени и измокрени отъ влагата. Навсѣкжде се разтилаше и разрастваше безкрайното царство на есенята. Като символъ на запустението и зловещата безнадеждна тишина на полето, въ мъгливия заглъхналъ просторъ се виждаше да лети успоредно съ влака самотенъ гарванъ. Небго е взело студения оловонечистъ цвѣтъ на зловоннитѣ блатата. Сивата ж тжжовна пустошь на полята сякашъ се пре-

нася въ влака и оттамъ — въ душитѣ на хората въ него.

Нейде сгушено се спотайва малко селце — погаснало като сълза на обезличенъ свѣтъ въ тжпото безразличие на есенния день. Защо и въ него нѣма отмора, утеха и миръ? И тамъ вѣчната спжтница-грижа обтяга черната си непреодолима верига отъ погледа на пеленачето до издъхващата старица. И тамъ безкрайниятъ низъ на днитѣ лжкатуши презъ зиналата пустиня на времето, а радостта и смѣхътъ скитатъ недостяпни и далечни като слънцето.

Димитъръ пристигна късно въ Бургасъ; бѣ вече време за вечеря. Той обходи по-важнитѣ ресторанти, като се надѣваше да намѣри нѣкъде Петричкова. Не я видѣ никжде. Обаждаха му се познати, питаха го, кого търси, но той отбѣгваше да съобщи. Въ писмото си до него тя бѣ написала само името си и града. Като разбра, че тази вечеръ не ще я види, Димитъръ се нахрани и се прибра въ хотела.

Нощта мина въ неспокоенъ сънъ, както обикновено минава първата нощъ въ друго селище, на друго легло.

На сутринята той намѣри Надежда въ гимназията, преди започването на учебнитѣ занятия, и, следъ обичайнитѣ приветствия, като се движеха по двора на училището, ѝ заговори:

— Мисля, че имаме да си кажемъ много нѣща. Свободна ли сте следъ обѣдъ и искате ли да се срещнемъ. Ако нѣмате нищо противъ, кажете ми, къде да Ви търся.

— Заради това ли дойдохте? Заради мене ли? Да ми кажете... Да си кажемъ?... Да... И азъ мислѣхъ... Кога дойдохте?

Той я погледна усмихнатъ. Така смутена, тя му изглеждаше по-красива, по-привлѣкателна отъ преди. Съ по-приятенъ гласъ, съ свежъ изгледъ и стройна, опъната като пружина, талия. Какъ не е видѣлъ всичко това. Отъ предубеждение не го е видѣлъ.

— Снощи. Съ вечерния влакъ. Търсихъ Ви още снощи, но никжде не открихъ следа. Не ми казахте, къде да Ви търся следъ обѣдъ.

— Въ сладкарницата. Би било най-добре да се намѣримъ тамъ. Въ сладкарница „Милка“, на главната улица тукъ, къмъ пристанището, — каза Надежда, цѣла порумевѣла и неспокойно дишаща.

— Въ колко часа?

— Въ два и половина.

— Изглеждамъ ли все така лошъ? Все така готовъ да обидя всѣкого, все така противенъ? — запита Димитъръ.

— Не.

— Трѣбва да е нѣкакъ вѣрно. Иначе не бихте се заловили да валите потъналото въ тинята на мълвата име на единъ пройдоха, както казва Бѣлотемевъ, да го чистите съ благородство подъ воя на нѣколко хиени, които съ нищо и въ никой случай не сж по-добри отъ мене.

Надежда го погледна кротко. Нейниятъ погледъ го молѣше.

— Да не говоримъ за това, Джермовъ. Азъ

бъхъ длъжна да направя нѣщо. Вашето държане тогава е било лошо. Вѣрвамъ, че и Вие ще се съгласите съ това. Но тѣ бѣха така освирепѣли, изпаднаха въ такова изстѣпление срещу Васъ, каточели имъ присвоихте всички останали дни отъ живота имъ, и на другия день трѣбваше да умратъ по Ваша вина.

— Задълженъ съмъ Ви много за всичко и никога нѣма да забравя, съ каква готовност сте се заловили за една така трудна, сизифовска работа, тласкана отъ чисти подбуди. Но искамъ да зная, сама ли поискахте да дойдете тукъ или Ви премѣстиха?

— Премѣстиха ме.

— Заради мене ли?

— Не. Имаше свободно мѣсто и ме прати-ха да го заема.

— Ще Ви оставя да си гледате работата и ще Ви чакамъ въ два и половина часа въ сладкарница „Милка“. Довиждане.

— Довиждане.

Димитъръ се раздѣли съ Надежда съ радостно чувство въ душата. Тя не му се сърдѣше. Бѣ малко по-бледа отъ преди, все така скромно облѣчена и съ чистъ, искренъ погледъ, отъ който се излъчваше тиха радостъ и доброта. У нея не се долавяше оня непримиримъ стремежъ да противоречи.

Той отиде до пощата и прати телеграма на Бориса, за да не се безпокои за него, и се запъти къмъ морето. Булевардътъ предъ морските бани бѣ пустъ. Подъ акацинтъ се носѣха,

гонени отъ есенния вѣтъръ, пѣстроцвѣтни осла-нени листа. Вълнитъ съ ревъ политаха къмъ стръмния брѣгъ, разбиваха се на пълзящи пѣнливи талази и пакъ се връщаха назадъ.

Разгледа пристанището, осведоми се въ канцеларията на пристанищната управа върху нѣкои въпроси, които го интересуваха, и се отби при познатъ чиновникъ въ митницата, при когото остана до обѣдъ. Следъ това обѣдва, чете нѣкои отъ снощнитъ вестници и още въ единъ и половина часа отиде въ сладкарницата и зачака Надежда.

Видѣ я презъ прозореца, още като се зададе по тротоара край народната банка. Тя не дозираше, че той я гледа. Замислена, съ малко наведена напредъ глава, Надежда приближи сладкарницата, влѣзе вътре и съ привидно спокойни стѣпки се приближи до Димитра.

— Здравѣйте! — поздрави тя, рѣжува се и седна.

— Здравѣйте!

— Харесва ли Ви Бургасъ? — запита Надежда.

— Всѣкога ми е харесвалъ. Бургасъ е градъ съ голѣмо бждеще. Като пристанище, той има грамадно значение за търговията ни, за народното стопанство. Градътъ е новъ — отпреди двеста години. Той е нарастналъ особено много следъ освобождението. Днесъ брои надъ четирidesетъ хиляди души население и е най-важното пристанище на България. Правило ми е винаги впечатление, че жителитъ му, въпрѣки

че голѣмата частъ отъ тѣхъ не сж тукашни хора, а — пришълци, всички обичатъ ревностно града като свой роденъ градъ и работятъ истински за преуспѣването му.

— Така. Когато е предопредѣлено отъ нищо да стане нѣщо, може отъ нѣколко колиби да созополски и поморийски рибари, построени тукъ преди 150—200 години, днесъ да съществува и да се развива съ изумителна бързина единъ прекрасенъ градъ съ още по-прекрасно бъдеще, — добави Надежда.

Димитъръ се усмихна. Надежда го погледа и сжщо се усмихна.

— Вѣрно е, — каза той, — че, когато е отредено отъ нищо да стане нѣщо, то става, дори, ако ще да ахне и цѣлиятъ свѣтъ. То се отнася и за хората, нали? Когато е предопредѣлено да стане нѣщо между двама, когато тѣ никога не сж предполагали, че е възможна дори само една проста дружба между тѣхъ, то неотмѣнно това нѣщо трѣбва да стане, ако направимъ заключение на сжщата основа.

— Щомъ е предопредѣлено... — каза смутено Надежда, безъ да довърши.

Въ сладкарницата бѣха тѣ и една друга двойка, чакъ на срещуположната страна — въ глѣла.

Димитъръ сложи ржка върху потрепващата ржка на Надежда и тихо заговори:

— Ако нѣкой, който не е ходилъ по пжтищата на злото, иска да поправи другъ, който познава само тия пжтища, може да срещне две сжществени

ирѣчки... Първата е, че не всѣкога оня, който не води къмъ добро другия, има сили и достатъчно търпение да направлява докрай порочния. Втората може да не се дължи на него, а на порочния. Тя е непреодолима за никого отъ хората, дори за ония, които сж съ най-силно човѣколюбиво чувство и грамадни сили, ако порочниятъ не желае да бжде поправенъ и не се поддава. Ти имашъ сили, Надеждо! Би устояла, мисля, ако искашъ. Чувствувамъ, че искашъ, а азъ желая да направя завой и да забравя мизалото. Мисля, че и дветѣ прѣчки не сж нищо за насъ. Обичамъ те, и вѣрвамъ въ спасението си чрезъ тая любовъ. Не зная какво би ми останало, ако ти не ме разберешъ.

Безъ да отдръпне ржката си, Надежда се загледа по-дълго време въ него и промълви:

— Разбирамъ Ви. Не говорете повече върху това.

— Но виждашъ ли, колко е голѣма радостта ми? Азъ никога не съмъ билъ способенъ толкова да се радвамъ. Но за себе си, за себе си, ти какво ще ми кажешъ? Защо не ми говоришъ на *ти*?

— Трѣбва да размисля върху нѣкои нѣща. Всичко идва така неочаквано, че азъ се обърквамъ. Би ли искалъ да се разходимъ. Морето въ есенъта привлича. Не само желаецитѣ да се самоудавятъ, разбира се.

Излѣзоха навънъ. Небето бѣ навжсено. По него бързо се движеха отъ северъ къмъ югъ оловно-пепеляви облаци съ най-чудати форми.

Електрическите жици и голѣмитѣ щитовърхъ лампи по тѣхъ се люлѣеха подъ скръбния напѣвъ на вѣтѣра.

Мълчаливи, единъ до другъ върху дѣсния тротоаръ на ул. „Богориди“, Димитъръ и Надежда приближаваха приморската градина.

— Престанахъ да пия. За последенъ пътъ се напихъ, когато научихъ отъ хазаитѣ ти, че си отпътувала за София. Бѣхъ се запътилъ да те търся, но сѣщия денъ си заминала, — заговори Димитъръ.

— И да не кажеше това, азъ знаехъ, че не пишешъ вече. Още като те видѣхъ тази сутринъ, разбрахъ това. Промѣнилъ си се и промѣната се хвърля веднага въ очи.

Нито въ градината, нито на морския брѣгъ, нито въ морето — отъ брѣга до тъмния зелено-синъ предѣлъ между поморийския и созополския брѣгове — можеше да се види жива душа. Летѣха само чайки, чиито викове се заглушаваха отъ шума на вълнитѣ. Нарѣдко прокапваха ситни студени капки дъждъ. Откъсваха се отъ облацитѣ и презъ вѣтѣра политаха надолу — върху яростнитѣ вълни и пустия брѣгъ.

— Какъ всичко умира! — обади се Надежда.

— Всичко ще си отпочине и ще събере сили за новъ животъ напролѣтъ. Вижъ вълнолома! Вълнитѣ го преливатъ изцѣло. Колко красиво се разпѣнва водата, и вѣтѣрътъ я прехвърля отвъдъ! — възкликна Димитъръ.

— Да отидемъ по-близо до него, — предложи Надежда.

За да отидатъ до вълнолома, трѣбваше да заобиколятъ и да минатъ презъ пристанището. Приближаваха митницата. Къмъ тѣхъ се доближи единъ отъ прислужницитѣ въ хотела, кждето Димитъръ отсѣдаше. Той поздрави, извади отъ джеба си кжсъ сгънатата хартия и заговори:

— Господинъ Джермовъ, имате бърза телеграма отъ господинъ Борисъ Брашнаровъ. Той Ви търси и по телефона въ хотела и настояваше много да Ви намѣря и да Ви съобщи, че било наложително връщането Ви още тази вечеръ, съ ускорения пятнически влакъ.

Димитъръ пое телеграмата, разтвори я и я прочете.

— Добре! — каза той. — Благодаря Ви, че сте се потрудили да ме намѣрите. Ако питатъ пакъ въ хотела по телефона, кажете, че сте ме намѣрили, че зная новината и ще отпътувамъ тая вечеръ.

— Какво има? Каква е тази телеграма? — запита твърде обезпокоена Надежда.

Димитъръ я погледна съ спокойна усмивка.

— Моитѣ грижи не сж още твои, — каза той. — Не е нѣщо особено лошо и вѣрвамъ, че ще се поправи веднага.

— Вѣрпки това, не мога ли да зная? — запита пакъ тя.

— Изгорѣлъ е най-голѣмиятъ ни житенъ складъ, и Борисъ вие въ истерия. Бедата не е голѣма, защото складътъ бѣ застрахованъ. Както виждашъ, не е нѣщо страшно, но трѣбва все пакъ да се върна, защото утре ще се раз-

гледа въпросътъ за застраховката отъ особена комисия. Ще отидемъ ли до вълнолома?

— Много духа насамъ, — каза Надежда, като раздвижи рамената си, за да се стопли сякашъ. — Значи тази вечеръ се връщашъ.

— Да. А следъ нѣколко дни пакъ ще дойда. Да отидемъ пакъ къмъ градината. Тамъ не е така студено.

— Нѣщо каточели ме обърка, замая и омота съвсемъ, — каза Надежда. — Какъ леко и бързо обърнахме разговора на *ти* и за какво разговаряме! Всичко е напълно противоположно на онова, което ставаше по-рано.

— Като злоупотрѣбява човѣкъ съ алкохола, става раздразнителенъ, сприхавъ, несправедливъ. Лошото ми отнасяне къмъ всички се дължеше на пиенето. Но не мога да разбера, ти защо сжщо много се дразнѣше.

— Само къмъ тебе бѣхъ раздразнителна, защото пиеше и се занимаваше съ несъвмѣстими съ манталитета ти нѣща. Не всѣкога човѣкъ върши съответни на неговия начинъ на мислене нѣща, съгласувани съ неговата цѣлостна сжщностъ, съ неговото възпитание. Може да почне съ лошото, защото нѣма нѣщо по-умно, не се досѣща за нѣщо по-добро, за което да се залови. . .

Димитъръ я прекъсна:

— Ти си мислила всѣкога така за мене. Борисъ ми каза това преди време. Благодаря ти, че не си ме считала за толкова лоша.

И той посегна, хвана премръзналата ржка на Надежда и я стисна.

— Какъ набързо почна да ме считашъ близка! — каза Надежда, като наведе свѣнливо глава.

— Дълго мислихъ и мислено общувахъ съ тебе. Почувствувахъ те близка. Така близка, каточели съ години двамата сме градили и създали тази близостъ.

Надежда го погледна.

— Мисля, че и азъ мога да кажа нѣщо подобно. И азъ мислѣхъ много за тебе и разглеждахъ дума по дума, образъ по образъ всичко, което си написалъ и събралъ въ оная тетрадка. Азъ преписахъ всичко отъ нея, преди да я върна. Какъ бихъ искала да сме вкъщи, бихъ искала да ми прочетешъ самъ ти малката импресия „Запустение“. Тя така отговаря, така допада на днешния есененъ день. Живѣя тукъ близко. Ако искашъ да отидемъ. Кога тръгва влакътъ?

— За влака е още много рано. Чакъ въ осемъ и половина тръгва. Да отидемъ въ квартирата ти, но не искамъ да ти чета, защото ще те разочаровамъ. Не чета добре.

— Самъ ли се произнасяшъ, че не можешъ да четешъ добре, или нѣкой те е обезсърдилъ?

— Не чета гласно и мисля, че не ще мога да чета добре, ако ме накаратъ да чета гласно.

— Спомняшъ ли си тази импресия, навѣяна нѣкъде край Тунджа въ тжженъ есененъ день? — запита Надежда.

— Коя?

— „Запустение“. Озаглавилъ си я така.

— Не, не си спомнямъ.

Тѣ завиха въ съседната улица и предъ тѣ-

сна желязна врата, притисната отъ ниска каменна ограда, Надежда се спрѣ, отвори дворната врата и покани Димитра.

— Заповѣдай! Тукъ живѣя.

Преминаха камененъ дворъ подъ стара лоза, чиито съсухрени пѣстроцвѣтни листа съскаха отъ вѣтъра.

Надежда въведе Димитра въ стаята си. Той почувствува, че го обляхна топлина — лека, приятна топлина.

— Гори ли печката? — запита той.

— На угасване е. Тази сутринь станахъ рано. Бѣше студено, та я запалихъ. Сложила съмъ повече вжглища и още е топло. Ето моитѣ преписи. Снеми си шапката, за да не си толкова важенъ, и ми прочети „Запустение“. Ето!

Завъртѣ ключа на електричеството и му подаде рѣкописа.

— Може да ти се види суетно, но не искамъ да си развалишъ хубавитѣ впечатления отъ произведението ми. Ще го прочета лошо и ще го подценя, безъ да искамъ. Затова, прочети го ти, а азъ ще слушамъ! — каза Димитъръ, като се смѣеше.

— Какъвъ си! И какъ присмѣхулно произнесе „произведението ми“! Щомъ не искашъ, азъ ще го прочета. И тя зачете — бавно, съ една съдържано чувство и съ правилна интонация:

ЗАПУСТЕНИЕ

Вѣтърътъ, хилядогодишниятъ скитникъ, свири въ приборѣжния сазъ.

Свѣтлото до вчера небе се надвесва съ цвѣта на блатнитѣ води. Отъ него се откъсватъ дъждовни капки и съ ледена цѣлувка цѣлуватъ земята.

Есень... Съ фанфари, полинѣла и тѣжно скитаща. Подъ нейния тѣжовенъ припѣвъ дървесата се навеждатъ надъ студениѣ злудъхави води на блатата... Брѣгътъ пѣстрѣ разноцвѣтно: цвѣтъ на рози, цвѣтъ на ранно слѣнце и цвѣтъ на отровенъ тюлпанъ.

По разкалянитѣ угари пробѣгватъ безредно звучитѣ талази на вѣтъра. Запустение. То иде и отминава — отъ безкрая къмъ безкрая.

Нѣкжде болезнено звѣнятъ звѣнци на залутани въ сивата пустошь стада.

Спрѣлъ подъ широко разклонения дѣбъ, подъ пѣщитѣ му сухи листа, срѣдъ вѣтъра и незагльхващия ромонъ на дѣжда, азъ виждамъ въ просѣница степь, затворена за слѣнцето. Скоро надъ нея ще заехти ледениятъ зимеаъ вѣтъръ.

И рѣе се въ снѣжната степь нѣкаква гледана въ детството ми картина на Бока или чेतена пѣсенъ отъ „Северно море“ на Хайне.

Ето къщата въ безкрайната степь, затворена отъ снѣжнитѣ прѣспи, възсепвана отъ грѣмовититѣ зимни бури. Презъ стѣклата свѣти. Бѣлитѣ стени вжтре сж освѣтлени отъ игривия пламъкъ на огъня въ огнището. Но въ стаята е непоносимо тѣжно. Младата жена тамъ е старчески смирена. Върху нея тежи скръбъ, по-тежка отъ снѣговетѣ на степята.

Далеч е любимият — въ пролѣтѣта и лѣтото.

Две едри сълзи бавно се стичатъ по нейнитѣ бледи ланити, като оставятъ студена диря по тѣхъ.

И тя въздъхва и шепне: „Хубава е пролѣтѣта и безъ слънце. Хубаво е лѣтото и безъ багри. Би била хубава есенята съ калъта и мъглитѣ си, би била хубава и зимата съ своя кънящъ, побѣснѣлъ вѣтъръ и снѣговетѣ си, ако въ тѣхъ бѣ близко и той“.

— Спомнямъ си, — каза Димитъръ. — Бѣхъ счетоводителъ у Брашнарови, когато написахъ това, което ти прочете така хубаво, така издържано. Почти всичкитѣ ми работи сѣ писани тогава. После престанахъ да пиша.

— И много си сгрѣшилъ, задето си престаналъ да пишешъ, — добави Надежда.

— Завещахъ всичко отъ тоя родъ на Добри.

— На кого?

— На Добри Асурбанипала. Той ходи като хипнотизиранъ отъ любовъ по тебе, а ти питашъ, за кой Добри говоря.

— Той е повърхвостенъ навсѣкжде, та леко се справя съ всичко. Може и да не си спомня вече за мене.

Димитъръ се замисли.

— Какво пакъ те носи настрана отъ тука?
— запита Надежда.

— Замислихъ се за свободата. Колко ревниво я пази човѣкъ, какъ бързо вижда, че тя

е нащърбена въ нѣкоя мигъ! Дори когато само малка частица пострада отъ нея. Малка частица, която му е необходима за нѣкоя глупостъ, за нѣкоя пожелана нелелпостъ.

— Тукъ ли загубвашъ свободата си? Азъ ли ти я отнемамъ?

— Не, мило момиче. Не се безпокой! Почнахъ и азъ да мисля, че е голѣмъ недостатъкъ за човѣка, когато не може да изостави прямотата си. Ще ти кажа всичко. Поиска ми се да пуша и бихъ запушилъ една цигара, ако ти не бѣ при мене. Ето за колко положително нѣщо може да се търси свободата. Пжтътъ на свободата — за пушене — сега е препрѣченъ. Върху това се замислихъ.

— Кой ти прѣчи да пушишъ? Пуши, щомъ ти се пуши!

— Нѣщо ми прѣчи, Надеждо. То иде отъ мене, но чрезъ тебе. Азъ зная, че е по-добре, споредъ тебе, да не пуша. А и азъ виждамъ, че е по-добре. Обръща се човѣкъ на коминъ и черни лошо зжбитѣ си. Неестетично е сжщо да излиза димъ отъ носа и устата на човѣка и да се превръща, общо взето, на робъ на дима.

— Щомъ става дума за робъ, значи свободата му е повече осигурена, когато не пуши, когато не се превръща на робъ.

— Логика. Но за едната страна. Сега азъ ще те оставя, за да ида да се приготвя за пжтуване. Ще ти пиша, а следъ това пакъ ще дойда въ Бургасъ и ще остана повече.

— Колко много и колко малко въ същото време си казахме! — рече замислено Надежда.

Димитъръ я погледна. После я привлече къмъ себе си и я цѣлуна. Загледа се пакъ въ нея, притвори очи и впи въ дълга цѣлувка устнитѣ си въ нейнитѣ.

— Искамъ да ме чакашъ съ радостъ и спокойна, че нѣма да кривна никжде, защото ще мисля за тебе. Сбогомъ! Ще ти пиша до гимназията, — каза той, взе шапката си и излѣзе усмихнатъ, очарованъ, унесенъ.

— Сбогомъ! — отвърна тихо, прималѣла въ трепета си, Надежда.

— Следъ два дена Надежда получи следното писмо отъ Димитра:

Радостъ моя,

Такава странни навѣи ми донесе любовта, че азъ се чудя, какъ по-рано не съмъ отдѣлилъ нито минута за тѣхъ. Не е така объркано, за да не може да се обясни. Та азъ по-рано не вѣрвахъ въ любовта. Нали всѣкога я търсѣхъ по обратни пѣтища, кждето тя не съществува. Сега разбирамъ, защо другитѣ намираха, че модница и ми се надсмиваха, когато казвахъ: „Защо толкова ви се струва скжпа всѣка мечта? Тя е малка като злакъ срѣдъ огромна гора и праздна като утрянъ безъ слънце“. Онова, което за другитѣ бѣше съкровена целъ, чието по-

стигане имъ носѣше силна радостъ, за мене не бѣше нищо. Лошото, което презъ моитѣ очи бѣше добро, по-примамвашо, ме привличаше съ повече мощностъ, и въ тичането си по него азъ не изпитвахъ срамъ.

Сега се изследвамъ. Мисля непрестанно за тебе и се виждамъ щастливъ. Сега съмъ въ ония мигове, когато радостта не потъмнява предъ чуждото страдание. Щомъ въ нея има лазуръ, весель слънчевъ смѣхъ, най-дългата, дори хилядогодишна, ноцъ на човѣшкото страдание, не спира погледа.

Личното щастие, макаръ и мъничко, прилича на самонадѣяното пѣтле, което мисли да мине за царъ на вселената, не само отъ приказитѣ.

Следъ три-четири дена ще дойда въ Бургасъ и ще остана тамъ повече.

Цѣлувамъ те: Димитъръ.

Валѣше студенъ ситенъ дѣждъ. Свити край коминитѣ на високитѣ здания отсреща, гламуритѣ гледаха съ тжженъ погледъ къмъ улицата. Сама, предъ запалената печка, Надежда четѣше за стотенъ пжтъ писмото. Въ душата ѝ бѣ свѣтло. Колко нѣжностъ събуди въ нея това писмо! Въ нахвърленитѣ редове съ смѣль, красиво начупенъ почеркъ, тя смжтно долавяше необоримата и безъ сѣнка искреностъ. Отъ редоветѣ лѣхаше свѣтъль смуть и чистота, лишена отъ лѣжливо-чувствителния и патетиченъ избликъ на безличнитѣ писмописци-любовници.

Тя бѣ довольна, че Димитъръ е щастливъ и пише за това. Съ нея не става ли сжщото? Тъкмо това я увѣрява, че той е искренъ.

Надъ града се заслуща студенъ мракъ. Надежда реши да не излиза тази вечеръ. Седна до прозореца и загледа минавачитѣ по улицата и съседния площадъ. По черния мокъръ паважъ и подъ свѣтлината на люлѣежитѣ се отъ вѣтъра електрически лампи, хората приличаха на сѣнки. Забързани, свити образи, уморени отъ работа, победени отъ леностъ и отегчение. Изпитвали ли сж всички тия хора такива мигове? Грѣло ли е въ сърдцето на всѣкиго щастieto? Димитъръ сега пише, че е осмиваль мечтатели-тѣ. Той е търсилъ и намираль другаде радостъ, а хиляди други сж изпепелявали дни и ноци сърдцата си да мечтаятъ. Минавали сж години въ праздни, ненуждни мечти, за които никой нищо не е узналь. Кои сж били по-щастливи? Живѣятъ ли мечтатели-тѣ истински животъ? Но и това, което Димитъръ е считаль за радости — близки, леснодостъпни радости, при които всѣки мисли, че е измамилъ другия — това наистина радости ли е било? Радости безъ духовенъ трепетъ. Радости, при които сърдцето нѣма мечта.

Нѣкой почука на вратата. Пробудена сякашъ отъ дълбокъ сънъ, Надежда стана и запали електричеството.

— Влѣзте! — обади се тя.

Вратата се отвори. Предъ нея стоеше Димитъръ.

— Добъръ вечеръ, Надя. Извини ме, че идвамъ безъ да те предупредя. Така се случи.

Надежда каточели нѣмаше какво да каже. Бѣ изгубила гласъ. Краката ѝ бѣха като подко-сени. Тя получи тази сутринъ писмото. Цѣль-денъ мисли за Димитра, говори му съ любовъ полугласно, сякашъ той бѣ при нея, а сега бѣ онѣмѣла предъ него.

— Нѣма ли да ме поканишъ да влѣза? Какво ме гледашъ така? Сякашъ се уплаши, — продължи Димитъръ.

— Влѣзъ!... Влѣзъ! Ти си премръзналь... навѣрно... Палтото ти е мокро... Седни до печката! Кога дойде? Обичашъ да изненадвашъ. Така внезапно се върна и отъ София. Помнишъ ли? Още се сепвамъ при спомена за тая среща у Щилиянова.

— Така! Така! Разприказвай се! — каза развеселенъ Димитъръ. — Иначе, ще помисли човѣкъ, че нѣщо лошо се е случило.

Той я притегли къмъ себе си, взе я въ пригръдкитѣ си и я зацѣлува. Надежда отпустна глава на ржката му. Колко много топлина разгаряха въ нея мокритѣ и студени прѣсти на Димитра, устнитѣ му, студенитѣ му влажни бузи! Тѣ се докосваха до лицето ѝ, шията и ржцетѣ!

— Получи ли писмото ми?

— Да. И го научихъ наизусть. Ти избърза много. Вчера си изпратилъ писмото, а днесъ идешъ самъ ти.

— Много искахъ да те видя.

— Тукъ наистина се случи нѣщо лошо.

Димитъръ я погледна бързо.

— Клока?

— Не.

— Неприятности въ училище?

— Не.

— Какво тогава?

— Познай!

— Не мога. Прилича на арменска гатанка.

— Не можешъ?

— Не мога.

— То е толкова лесно да се познае!

— Кажй, какво се е случило?

— Обикнахъ те много. Толкова много, че не мога да спя.

— Това ли е лошото?

И Димитъръ я зацѣлува.

Заредиха се пълни съ радостъ дни за Надежда и Димитъръ. Тѣ често биваха заедно въ Бургасъ. Извънъ любовното опиянение, къмъ което Надежда посѣгаше плахо, есеннитѣ дни и ноци ѝ носѣха богато разнообразие. Тя ревностно следѣше културния животъ въ града и не пропускаше нито една навременна сказка, нито едно издържано театрално представление. Не пропускаше никоя културна проява, която раздвижва духа.

Нейниятъ стремежъ къмъ културно възвишаване радваше Димитра. Момичетата, които му

бѣха близки по-рано, бѣха робини на нестихващо влѣчение къмъ суетни нѣща. Бѣха робини на нелепъ усѣтъ, на пола си. Всички слагаха на по-голъма висота външната, изкуствена честоплти, красота. Никоя отъ тѣхъ не съзираше, колко голямо е превъзходството на оная жена, която, освенъ красотата си, може да покаже, съчетани съ тая красота, култура, духъ, естетика.

Неусѣтно изминаваха сивитѣ есенни дни. Къмъ Коледа завалѣ снѣгъ. Голѣми прѣспи бѣха засипали дълбоко желѣзоплътната линия къмъ гара Чернево. Нѣколко дни влаковетѣ не идваха въ Бургасъ, а снѣгътъ продължаваше да вали. Градътъ бѣ откъснатъ отъ свѣта.

Никога Надежда не се е чувствувала толкова близко до Димитра и така очарована отъ него, както сега. Тя свикна жадно да търси неговото присѣствие, да го вижда край себе си, да търси ласкитѣ му. Искаше да отбѣгне раздѣлата. Искаше да я отбѣгне завинаги. Струваше ѝ се, че безъ него всичко ще опустѣе. Ще се заредятъ дни на студена самота и срѣдъ нея — незагасваща жажда по любимия.

— Работата ме вика, — ѝ каза Димитъръ, щомъ линията бѣ прочистена.

Надежда го погледна съ нѣженъ, ласкавъ погледъ.

— По-сигурно е, ако утре заминешъ, мили. Димитъръ се усмихна.

— Пустиятъ му снѣгъ! Защо не вали още? Щѣхме да изкараме единъ зименъ курортъ-тукъ, — добави той.

— Искрено... Този път ми се струва, че по-трудно ще понеса раздѣлата. Лошо ли ти бѣше при мене, Митенце? Съжалявашъ ли, че не се върна по-рано?

— Не. Съжалявамъ, че ще се раздѣлимъ. Зная, че ще се измъчвамъ безъ тебе. Като не те виждамъ, пакъ ще се заредятъ дни на дѣлнично отегчение. Пакъ ще заблѣнувамъ да се върна, а вечеръ въ сладкарницитѣ всѣка хубава музика по радиото ще ми напомня за тебе и ще ме връща тукъ. Пакъ ще изглеждамъ унилъ и посърналъ за Щилиянова, Бѣлотемева и другитѣ. И тѣ ще ме питатъ дали не съмъ боленъ. Какво могатъ да разбератъ тѣ?

— Защо?

— Щилияновъ мисли, че любовта е гилотината на „хубавия ергенски животъ“, а Бѣлотемевъ нѣкога билъ ожененъ по предписание. Насила и следъ анкета.

Надежда се усмихна.

— Какъ нищо не се забравя въ това градче! Всичко се помни тамъ. Какъ ли ме разпъватъ въ клюкитѣ си! Особено, следъ като знаятъ, че идвашъ често тукъ. „Тя се застѣли за него, защото е хитра... Измисли тоя капанъ и здраво го вкопчи... Всичко бѣше преднамѣрено и съ целъ да го завлѣче и окачи на брачната верига“... Нали така говорятъ за мене!

— Не съмъ чувалъ отъ никого това. Може би само предъ мене не е казвано, а може и да сжте пощадили. Но Димитрова веднажъ се сѣти за тебе и каза нѣщо.

— Коя Димитрова?

— Колежката ти София Димитрова. Нѣкой заговори, че, за да четешъ, обикнала си самотата. Тя направи нелепа гримаса и каза: „Много хубави думи съмъ чувала за Надежда Петричкова, че е начетена, че притежава характеръ, че е красива, но никой не знае, че е фаталистка. Преди нѣколко месеца я видѣхъ да яде малеби. А кой яде малеби? Само ориенталцитѣ. Има ли нѣкъде по-голъми фаталисти отъ ориенталцитѣ? Яде ли човѣкъ малеби, азъ съмъ увѣрена, че притежава всички присъщи на ориенталцитѣ черти, макаръ и да е начетенъ, да е съ характеръ и да е красивъ“.

— Е, увѣри ли ви, че съмъ фаталистка?

— Смѣхме се. Тя се обиди и ни напусти.

— Реши ли съ заминаването? — попита Надежда.

— Да. Заминавамъ утре. Нали така искашъ?

— Благодаря ти много.

Димитъръ се върна на другия денъ вечерта. На гарата го чакаше Борисъ.

— Мене ли посрѣщашъ? — запита Димитъръ.

— Да. Търсихъ те днесъ по телефона въ хотела. Казаха ми, че си тръгналъ съ тоя влакъ за София.

— За София? Не съмъ и помислялъ.

— Митко, имамъ да ти довъря нѣщо. Искамъ твоя съветъ. Дойде редъ и мене да съветватъ.

— На твое разположение съмъ.

— Нека отидемъ вжщи, при тебе! Тамъ ще научишь всичко.

Тъ се качиха въ автомобиля на Бориса и потеглиха. Свить, съ разкривена шапка, Борисъ разтриваше чело и мънкаше:

— Обърква се човѣкъ... Времената се обър-
каха... Какво да ти кажа. Както отдѣлниятъ чо-
вѣкъ, така и едно семейство, че и цѣль народъ
изживяватъ понѣкога странна сждба. Тя иде ка-
то електрическо кълбо и удря ненадейно... До-
шло е време всѣки да се чуди на себе си. Но,
зная ли... Може би изплащамъ чужди грѣхове.
Все повече се увѣрявамъ, че цѣлиятъ ни родъ
е подъ проклетие.

— Но какво е станало? Кажи какво има?

— Вжщи ще ти разкажа всичко.

Следъ малко, седналъ край печката, която
Димитъръ запали набързо, Борисъ запуши ци-
гара и започна:

— Ти познавашъ добре Хермина, жената на
нашия Валтеръ. Искаше по-рано да уволнимъ
този намръщенъ нѣмецъ. По-добре бѣше да бѣхъ
се съгласилъ. Но и ти не настоя много. Остана
тази работа висяща, докато намѣришь, както
заяви тогава, по-подходящъ човѣкъ за старата
керамична фабрика. Научила, че ще уволнимъ
съпруга ѝ, Хермина дойде при мене. Кой мислѣ-
ше, че така ще стане? Кога съмъ считалъ Хер-
мина за нѣщо? А то... Тя можела да направи
отъ мене каквото пожелае. Приласка ме усмих-
ната, разнѣжи се и азъ изгубихъ ума си. Отдаде

ми се и живѣхме, докато те нѣмаше, въ една
стая. Валтеръ е въ София, за доставяне на но-
витѣ мотори. Тукъ сега каточели я мразя, а зная,
че безъ нея не бихъ могълъ да живѣя. Тя ме
победи съ плътта си. Нищо не би ме спрѣло
вече да я отнема отъ Валтера. Да го убия, ако
се противи... Тя нищо не иска, но азъ не мога
безъ нея. Не искамъ да я има вече Валтеръ. Не
мога да понасямъ мисълта, че той ще се върне
и тя ще бжде ту негова, ту моя. Кажи, какво
да правя?

Димитъръ го гледаше. Предъ него стоеше
сякашъ непознатъ човѣкъ.

— Ти си стара, ненуждна гредѣ, Борисе.
Какъ досега не съмъ виждалъ това? Оглупѣлъ
си. Ако бѣ поживѣлъ повече съ такива Херми-
ни, би се надсмѣлъ сега надъ себе си. Женитѣ
биха те развалили, както мене, но биха ти дали
поне похватъ всѣкога да изплувашъ, дори кога-
то си съ метри въ тинята. Това, което разказ-
вашъ, знае ли го другъ?

— Не. Само на тебе го повѣрявамъ. Тя ни-
що не иска... Но ме опи. Азъ съмъ схванатъ,
пропитъ изцѣло отъ мисълта, че безъ нея не
мога. Обичамъ я и не искамъ никой, освенъ ме-
не, да се докосне до нея. Никога така мощно
не ме е увличалъ полтъ. Никога не съмъ го
търсилъ съ такава жадность...

— Ти имашъ нужда отъ физическо уедине-
ние. Ако имашъ власть, бихъ те държалъ въ за-
твора, докато ти мине. Бѣгай да търсишь Хри-
ста въ Мюнхенъ! Иди и вземи поука отъ него!

Постой тамъ и ще ти се види смѣшно всичко, което ми разказа! Тамъ ще намѣришъ много, които могатъ да те увлѣкатъ повече отъ Хермина. Чудни хора сте вие Брашнаровци! Имате голѣма слабостъ къмъ гърци и нѣмкини.

— Това ме измъчва най-много. Никога не бихъ могълъ да си представя, че така ще стане и съ мене. Зная, какъ ще гръмнатъ пакъ историтѣ за Лена и Христа.

— Е, какво? Съзнавашъ всичката низостъ, въ която самъ се тикашъ, и не можешъ да я отминешъ, да я заобиколишъ. Така ли?

— Да.

— Билъ си винаги съвсемъ другъ. Никога не допускахъ, че си способенъ да се изпускашъ за нищо.

— Но, какво да правя? Каточели и ти не можешъ да ме разберешъ. Оная Хермина бѣше съвсемъ друга. За нея не бихъ мръдналъ прѣста си. Съ нея нѣмамъ нищо. Сякашъ тя е умрѣла и азъ съмъ я забравилъ. Но и съ тебе не стана ли така, Митко? Ти обичаше ли по-рано Надежда? Не забрави ли първата Надежда, за да обикнешъ така силно втората?

— У мене любовта къмъ Надежда не дойде чрезъ тѣлото ѝ. Случаятъ не е като твоя. Не мѣси тукъ Надежда! Ти си обикналъ само плътта на Хермина. Обикналъ си я повече отъ всичко друго. Напримѣръ, отъ своята честъ. И, ако бѣше пиянъ отъ ракия или вино, би казалъ като Сарели: „Единъ мъжъ, който обича плътта повече отъ своята честъ, е доленъ типъ“. Нали

си спомняшъ това отъ „Вила въ Тиролъ“ на Голсуърти.

— Да, азъ съмъ доленъ типъ. Азъ и сега мога да кажа, ако съмъ графъ Сарели: „Азъ съмъ доленъ типъ! Азъ! Марио Сарели, доленъ типъ! Азъ обичамъ плътта повече отъ своята честъ“.

— Почвашъ силно да ме нервирашъ. Искашъ да си въобразявамъ какво ли не. Толкова много си заплеленъ отъ Хермина, че трѣбва да се хулишъ, да се бичувашъ и унищожавашъ. Отъ Хермини повече нѣма въ свѣта. Рѣдки сж и трудно се намиратъ като тебе типове, които виждатъ въ всѣка жена свѣтлина, откровение. Опомни се и разбери, че преувеличавашъ! Праздна работа е твоята грижа.

— Така си мислѣхъ.

— Какво си мисли?

— Че и ти не ще ме разберешъ.

— Какво има за неразбиране тука? Халосалъ си се подиръ една развратница и мислишъ, че нѣма друга по-привлѣкателна отъ нея. Това не е любовъ, защото е безъ съдържание, защото е само похоть.

— Най-малко на тебе прилича да наричашъ тази или онази съ името развратница. Хора, като тебе, сж създали най-много развратници. Който създава нѣщо, не може така много да се отвращава отъ него.

— Ами ти какво създавашъ? Хермина, която, споредъ тебе, е дошла да ти се отдаде съ цѣломъдрието на монахиня, която нищо не иска,

а оставя на тебе да правишъ, каквото искашъ, не е ли тя...

— Така ли се държахъ азъ съ тебе преди?... Търсѣхъ те да ме утешишъ и подкрепишъ, а ти, така отвисоко, ругаешъ само.

— Язвителенъ съмъ, а ти чувствувашъ тая язвителностъ остро, защото не можемъ да си размѣнимъ очитѣ. Ако погледнешъ на всичко съ моитѣ очи, би ме оправдалъ. Ако толкова си се предалъ, ако ти се струва, че си съ прерѣзано гърло, като агне върху цимента на кланицата, иди нѣкъде по-далечъ! Иди въ странство за два-три месеца!

— Но Валтеръ ще се върне при Хермина.

— Разбира се, че ще се върне! Какво отъ това?

— Азъ не искамъ той да има още достъпъ при нея.

— Ами защо тогава ще ходишъ въ чужбина? Нали да се разнесе твоята идея-фиксъ, че не можешъ безъ Хермина. Защо ще я пазишъ отъ Валтера? Или мислишъ пакъ да я търсишъ, щомъ се върнешъ? Не искамъ да лъжа, затова ти казвамъ, че ти следъ време нѣма да намѣришъ тукъ Хермина и Валтера. Ще му платя за две години заплата, като обезщетение за уволнението, и той нѣма да се сърди. Ще се върне, откъдето е дошълъ, и всичко ще се забрави.

— Моятъ братовчедъ Петко е въ Ница на лѣчение. Ще ида въ Ница. Въ писмата си той хвали непрестанно тоя градъ. Ще ида тамъ. Но може и другаде да отида. Мога да отида въ Кайро. Тамъ имамъ добри познайници търговци.

Не!... Не искамъ да отида никъде. Какво ще си помисли Хермина?

— Ще си помисли много по-малко лошо за тебе, отколкото ще си помислятъ другитѣ, като научатъ, че имашъ съ Хермина непозволени връзки.

— Така много съмъ уморенъ и съсипанъ отъ тревоги! Капналъ съмъ. Едва те дочакахъ. Струва ми се, че съ тебе можемъ да наредимъ нѣщо. Ще отида да спя и утре пакъ ще те потърся. Лека нощъ!

— Лека нощъ! — отвърна Димитъръ. — Дано утре не си сжциятъ!

Борисъ стана. Изправи яката на палтото си и излѣзе. Спрѣ се на тротоара и се загледа въ отрупанитѣ съ снѣгъ акации по широката самотна улица. Качи се на автомобила и скоро моторътъ заръмжа край заснѣжения тротоаръ. Полека-лека шумътъ се отдалечи и затихна въ нощта.

На сутринта Димитъръ отиде рано въ кантората и усърдно се залови за работата си. Къмъ деветъ часа при него влѣзе Хермина. Силно напарфюмирана, тя се закърши предъ него и го гледаше закачливо.

— Добаръ деенъ! Не отеагчавамъ ли, ако искамъ да бжда при Васъ?

— Не, не. Седнете!

— Мерси. Много се радвамъ на вниманието.

И тя седна, кръстоса крака и продължи на своя нѣмски акцентъ:

— Господинъ Брашнаровъ обеща да не овуолиявате Валтеръ. Господинъ Брашнаровъ отличенъ човѣкъ. Той не балгаринъ, вѣрвайте! Моля много

и Васъ да съгласите и да не овуолнявате Валтеръ. Много благодарна ще съмъ и готова на всичко. На всичкитѣ услуги... за компенсация.

Димитъръ я гледаше право въ очитѣ. Въ тѣхъ играеха дяволити предизвикателни пламъчета. Той спрѣ погледъ и на хубавата ѝ глава, на талията и открититѣ надъ колѣнната крака. „Хубава е, — мислѣше си той, — тая бездетна и пѣргава, като сърна, развратница. Разбирамъ, какъ е станало всичко“. Но той само каза:

— Шомъ господинъ Брашнарровъ е обещалъ и използвалъ предложената му компенсация, неудобно е да му се противопоставямъ. Колкото за услугитѣ, може по-нататкъ да се възползувамъ отъ тѣхъ.

— Но Вие... Смѣтамъ Васъ по-главенъ и загова...

— Може действително да съмъ по-главенъ, но засега положението си остава непромѣнено.

Хермина, облеганата предизвикателно на стола, издигнала високо неспокойнитѣ си гърди, го гледаше прелъстително усмихната.

Вратата се отвори и при тѣхъ влѣзе Борисъ.

— Забавихъ се... А-а!... Хермина!... Защо си тука? Защо си дошла? Ти ли я извика? Митко, кажи, ти ли я извика? — питаше Борисъ, обърналъ къмъ Димитра полинѣлото си, разкривено сякашъ отъ болка, лице.

— Не! Тя сама дойде, за да ми предложи услуги, за компенсация, че ще се съглася да уважа обещанието ти. предложи ми се цѣла цѣлничка, както на тебе се е предложила. Но не

така безогледно, разбира се, а съ преднамѣрена целъ. Целта е да се запази Валтеръ отъ уволнение. Така ли е, мадамъ?

Борисъ я гледаше задъханъ, бледенъ.

— Е, да, да... Нали... обяснихъ на господинъ Брашнарровъ. Така. Преди време обяснихъ... Трѣбва да се живѣе. Нали... Ако Валтеръ остане безъ службата, азъ трѣбва да се върна въ магазинъ на мой вуйчо въ Германия и да стана пакъ продавачка на платове. Вие знаете, господинъ Брашнарровъ, това не искамъ, — обърна се Хермина къмъ Бориса.

Настъжи мълчание. Чуваше се бумтенето на печката и честото шумно дишане на Бориса. Слаби слънчеви лъчи играеха по пода на стаята. Вънъ нѣкой започна да бие звънецъ и да вика високо: „Изнесете сметъта! Сметъта събираме. Общинската кола за сметъ, за сметъ“...

— Значи, за службата на Валтера е всичко. Покварена змия!... Махай се! Махай се веднага! — изсъска гнѣвно Борисъ къмъ Хермина.

— Тя го загледа съ изненада.

— Но защо, моля? Защо се нервирате, господинъ Брашнарровъ? Азъ обяснихъ...

— Вънъ, развратнице!

— И Борисъ пристъпи съ вдигнатъ юмрукъ. Хермина стана и изплашена, приблидила изтича навънъ.

— Интересува ме само едно нѣщо, — каза Димитъръ. — Ти не знаеше ли, че между женитѣ на нашитѣ хора, нѣма по-паднала жена отъ Хермина?

Загледанъ въ вратата, презъ която излѣзе Хермина, Борисъ стоеше като хипнотизиранъ. После пристъпи и седна, като обори глава. Димитъръ го наблюдаваше съ недружелюбенъ, ирониченъ погледъ.

— Както виждашъ, нѣма нужда да се ходи въ Ница или Кайро. Снощи ме изплаши, — продължи Димитъръ.

— Каква жена!... Какво чудовище... Това!... това бѣше тя!... Какъвъ дръвникъ! Какъвъ неподобенъ дръвникъ съмъ азъ! — повтаряше съ мжка Борисъ.

Димитъръ запали цигара и се загледа презъ прозореца. После се засмѣ и каза:

— Защо мислишъ, че трѣбва да е друга? Тя е била винаги такава. Да не би да си мислилъ, че похотливото ти чувство трѣбваше да я прероди? Да я прероди по сжщия пжтъ, по който разстрои тебе?

— Остави ме!

— Това може да се обмисли и отмине безъ трагизъмъ. Ти не си знаелъ, колко е покварена тая жена. Самъ казваше, че не си ѝ казвалъ, какво ще правите по-нататкъ съ нея. Ти не си искалъ да се промѣни. Не си ѝ казвалъ това, защото не си знаелъ, каква е. Защо се сърдишъ сега? Мислишъ, може би, че тя бѣ длъжна да разбере какво искашъ. Какъ? По телепатически пжтъ ли да узнае, какво искашъ отъ нея? И да ѝ кажеше, и да прочетѣше мислитѣ ти, толкова знае тя. Това знае и никога не ще се откаже отъ него.

— Ще ѝ откъсна главата! Трѣбва да се махне! Бихъ полудѣлъ, ако я срѣщамъ и въ бъдеще. Трѣбва да се махнатъ! И Валтеръ, и тя!... „Изнесете сметъта! Сметъта събираме!“ Така викаше нѣкой вънъ. Ти чу ли го? Тя... тя трѣбваше да бжде прибрана тамъ. Въ общинската кола за сметъ... Тя е само за тамъ вече... Да я возятъ срѣдъ вонящитѣ опадъци, срѣдъ разложени части храна; между премазани котки, мъртви подуты кучета и бръмчащи едри мухи... Да я гледатъ всички и да се извърщатъ задъ колата. Да бързатъ да се отдалечатъ при непоносимата миризма на животински трупове и разложенъ лукъ. Тя е само за тамъ!...

— Не те познавахъ толкова отъ тази страна, Борисе. Ти си билъ способенъ на интересни нѣща. Тая ненависть къмъ Хермина показва, че си я обичалъ. Виновенъ си ти. Трѣбваше да я познавашъ повече и да не се вплиташъ въ мрежата ѝ. Всичкото сега е, защо дошла при мене съ сжщитѣ намѣрения, съ каквито е дошла по-рано при тебе. Ти трѣбваше да ѝ кажешъ, какъ гледашъ на отношенията си съ нея, какво искашъ да върши. Да я поразпиташъ сжщо, има ли тайни връзки съ други.

— Казахъ ѝ за днесъ да не излиза. Още вчера ѝ обяснихъ, че днешниятъ день е отъ голѣмо значение за насъ. Казахъ ѝ, че имамъ да решавамъ нѣщо много важно за нея и за мене. Казахъ ѝ да не излиза никжде, за да я намѣря веднага и да ѝ го съобща. Днешниятъ ни разговоръ съ тебе трѣбваше да реши всичко... Изпитвамъ

гнѣвъ и къмъ тебе, защото те посветихъ и остана до края свидетелъ въ тази покъртително срамна история.

— Както искашь. Ако трѣбва да изкупа неволното си прегрѣшение, прати наемъ убиецъ да ме пречука. Така ще осигуришь вѣчното ми мълчание. Никой тогава нѣма да узнае, къде и какъ нашиятъ Петрарка среща Лаура и къде и защо я изгуби навѣки.

— Наистина, мислишь ли, че и други трѣбва да знаятъ това? Ти обичашъ да използвашъ всички смѣшни митарства на любовта, но, моля те, мене пощади. Иначе ще те намразя и не си струва да се измъчвамъ повече.

— Не е много интересно и нѣма да го използвамъ.

— Ще ти бѣда признателенъ за това.

— Друго нѣщо, Борисе! Какво ще правимъ съ Валтера?

— Ти нали измисли вчера. Нали каза, че ще му се плати обезщетение и ще се прати тамъ, откъдето е дошълъ.

— Бѣхме го забравили тоя Валтеръ и сега ще го изровимъ и ще го пратимъ по дяволитѣ заради жена му. Така ще направимъ. А сега, на работа!

— Ще ти трѣбвамъ ли за нѣщо по книжата за направенитѣ сдѣлки? Мисля да отида къмъ Видинъ, Русе... Къмъ Варна. Не искамъ да съмъ тукъ презъ следващитѣ две седмици, докато ти се разправишь съ замѣняването на Валтера.

Димитъръ се засмѣ:

— Не ще ми трѣбвашъ, — рече той. — Не си ми необходимъ.

— Пожелай ми нѣщо!

— Спокойна вода, спокойни сънища, безъ никаква Шехиризада!

Борисъ се сбогува усмихнатъ и излѣзе.

* * *

Седмица следъ седмица се изнизваха — дѣлнични, сиви, еднообразни. Новосъздаденитѣ отъ Димитра предприятия запоглъщаха пакъ изцѣло днитѣ му. Понѣкога работата го задължаваше да бди неотлъчно надъ нея дни и нощи. Той проследи внимателно постъпленията отъ тия предприятия и намѣри, че нѣкои отъ тѣхъ трѣбва да се изоставятъ за смѣтка на други създадени или на мѣстото имъ да се създадатъ нови.

Срецитѣ му съ Надежда въ Бургасъ орѣдѣха. Тя се измъчваше, но му прощаваше, като виждаше пламналия устремъ у него да разшири обсега и да увеличи благосъстоянието на фирмата.

— Не всѣкога се събира богата жетва, — ъ казваше той. — Не всѣкога човѣкъ може да дочака желана жетва. Кой знае какво ще стане по-нататъкъ. Докато имамъ сили и желание да работя за по-голѣмо материално благополучие, ще работя тичешкомъ.

На Надежда бѣ обещалъ да прекаратъ заедно презъ лѣтото цѣлъ месецъ въ почивка, кждето тя избере. Тя предпочете Бургасъ.

Къмъ края на юний, твърде изморенъ и съ опънати нерви, Димитъръ внезапно реши и за-

мина една сутринъ за Бургасъ. Слѣзе отъ влака преди седемъ часа сутринъта. Остави багажа си въ хотела и заскита бавно край пристанището. Не искаше да отиде толкова рано при Надежда, за да не го видятъ хазайтъ ѝ и да помислятъ, че е билъ при нея презъ нощта.

Въ края на пристанището той видѣ старъ, лошо облѣченъ и нечистъ човѣкъ, който ловѣше попчета. Той спущаше дълга връвъ, въ края на която бѣха навързани нѣколко вждици и парче олово. Почти при всѣко изваждане на връвта, човѣкътъ откачаше по едно-две попчета. Слагаше ги въ голѣма кошница, забождаше нови примамки и спущаше пакъ вждицитѣ.

Димитъръ наблюдаваше рибаря.

— Трудно се лишава отъ здраве такъвъ човѣкъ. Той живѣе много по-природосъобразенъ животъ отъ мене, отъ Бориса и другитѣ, — мислѣше си Димитъръ.

— Добро утро! — поздрави той, като се приближи още до рибаря.

— Добрутро! — отвърна рибарьтъ и го погледна бѣгло.

Слънцето бавно и царствено напустна свѣтлия хоризонтъ на морето. Златниятъ дискъ заискри надъ тъмно-синята глжбъ. Безкрайна ведрина се разсипа навсѣкжде. Далече къмъ хоризонта, като призракъ, се придвижи малъкъ бѣлъ платноходъ. Димитъръ се загледа къмъ него. Платноходитѣ винаги сж били за него символъ на странствуване по далечни незнайни страни. Простиятъ човѣкъ има по-малко желанія. Той е

всѣкога по-спокоенъ. Като този рибарь, така спокойно съсрѣдоточенъ въ риболуването. Каточели животътъ сега не съдържа нищо друго за него, освенъ тази разнищена мокра връвъ, отъ която падатъ върху скжсанитѣ му панталони едри капки вода.

— Има ли риба всѣкога? Всѣкога хващатъ ли се попчета по вждицитѣ? — запита Димитъръ.

— Кими има, кими нѣма... Каквото даде Господы! — отвърна сухо рибарьтъ.

Следъ мигъ той се усмихна, като видѣ, че почти на всички вждици се бѣха хванали риби. Между забърканиитѣ му, провиснали мустаци се виждаха рѣдки жълти зжби.

— Колко лесно може да се зарадва! — помисли си Димитъръ.

И той си спомни познатия английски афоризъмъ, на който се спира и Байронъ въ „Манфредъ“: „Дървото на познанието не е дърво на живота“. Колкото си по-ученъ, толкова повече скръбъ ще познаешъ.

— Ето сега, — мислѣше си Димитъръ, — при този човѣкъ ти си самъ. Но, докато той си остава напълно самъ, неизмѣнно самъ, ти пакъ усѣщашъ срѣдъ слънчевия брѣгъ и утринното безвѣтріе, че твоятъ двойникъ те догонва. Той и днесъ не ще те остави. Преминалъ въ лунна полунощъ незнайни селения, задрѣмалъ предъ сребърната слънчева пжтека на утрото въ морето — той идва пакъ при тебе, безплътенъ и властенъ. Идва като безумно желание, като ужасяваща мечта. Той те увещава и моли. Той те заплашва въ

часоветъ на безплодна размисълъ. Той те закли-
на като йогъ: Прекрачи границата на своето не-
затихнало съмнение! Къмъ слънцето! Не те ли
мами малкиятъ бѣлъ платноходъ? Не би ли те
извелъ той съ възродена радостъ къмъ блѣну-
ваното безкрайно царство на миражитѣ?

Той се заплти при Надежда, понесълъ въ
себе си пробудения образъ на морето. Тя пакъ
не го очакваше и се изненада, като го видѣ.

— Ставамъ за ревизоръ. Безъ да размислямъ
нарочно, така ми върви, че вредъ правя изнена-
ди. Има хора, които винаги никнатъ, гдето не
ги сѣятъ. Има други пъкъ, които идватъ навре-
ме, но внезапно, — подхвана Димитъръ.

— Винаги така, — промълви Надежда.

— Изглежда, че и ти си станала рано. Си-
гурно мислѣше да излизащъ.

— Не. Днесъ преди обѣдъ съмъ свободна.

— Бледа си. Да не си боледувала? И ржка-
та ти трепери.

Седнаха на леглото. Той я гледаше. Прити-
сна я къмъ себе си и я цѣлуна. Тя отговори
на цѣлувката му и се усмихна болезнено.

— Защо не отговаряшъ? Ржцетѣ ти пакъ
треперятъ. Какво ти е, Надя? Идната година нѣ-
ма да учителствувашъ. Ще я наредимъ нѣкакъ.
Ще видимъ какво ще стане. Сякашъ си трими-
рила. Съвсемъ си бледа. Какво ти е?

На очитѣ ѝ се явиха сълзи, които закапаха.

— Митко!... Миличъкъ... Не искамъ да го
убия! Боже!... Срамъ ме е... Рано е, но не
искамъ да го убия.

— Кого не искашъ да убиешъ, Надя?

— Митко!... Митко!... Колко мислихъ и се
измжчихъ. Мжча се непрестанно... Преди две
седмици усѣтихъ плодъ подъ сърдцето си. Трѣбва
да стана майка... То мърда. Най-много мърда,
щомъ мисля за него. Ходихъ при лѣкаръ. Каза
ми, че може да ме освободи предивременно отъ
него. Не мога да се реша. Не искамъ да го убия.
Кажи, какво да правимъ?

— Трѣбва да се решишъ, Надя! Трѣбва да
го махнешъ, докато е рано!

— Лесно е да се каже. Не мога... Не искамъ
да го убия. То е плътъ и кръвъ отъ мене и отъ
тебе. По-рано може би можеше да се направи
това... Можеше да се реша, но сега не мога.

— Кога по-рано?

— Отъ по-рано имахъ нѣкои признаци, че
съмъ заченала, но не търсихъ лѣкаръ. Двоумѣхъ
се, срамувахъ се, отлагахъ. Сега е късно.

— Не е късно, Надя. Пакъ може. Така са-
мо ти се струва.

— Не! Не мога. Ето, то пакъ мърда. Какъ
силно!... Винаги, щомъ мислѣхъ, че трѣбва да
отида при нѣкой лѣкаръ да се освободя отъ
него, то така силно се раздвижваше. Сякашъ
знаеше какво мисля.

— Но ти трѣбва да го махнешъ, Надя!

— Не! Не искамъ да съмъ убийца. Незави-
симо отъ опасността, че могатъ да ме съдятъ
за детеубийство, не искамъ, най-вече защото го
обикнахъ.

— Така ти се струва само. Какво ще му

обичашъ, като не си го видѣла? Това е измама. Размисли и се съгласи!

— Защо толкова настоявашъ да се реша да го унищожатъ? Защото е твое дете ли? Ако не можешъ така да ме понасяшъ, изостави ме заради него. Азъ ще живѣя и ще работя за него. Докато имамъ сили...

— Два остри камъка сме ние... Два много остри камъка. Какво ли пъкъ ще е то?

Надежда го погледна. Въ тия му думи тя долови, че той е предъ отстъпление.

— Щомъ искашъ да станешъ майка...

Димитъръ вдигна рамена. Загледа се за мигъ въ нѣкаква картина на стената. Стана и се разтърква съ наведена глава.

— Азъ ще стана майка. То се вижда вече. Искамъ, не искамъ, ще стана. Но ти не искашъ ли да те знаятъ като баща на детето? То е мое, колкото и твое.

— Рано е всичко това, Надеждо.

— Но азъ искамъ заради него да узаконимъ връзкитѣ си. Иначе ще ме уволнятъ. А това дете ще иска бждеще.

— Рано е да мислимъ за това.

— После да се раздѣлимъ. Но нека азъ му бжда законна майка, а то мое законно дете!

— Колко непредвидено става всичко! Защо не ми писа?

— Азъ имахъ мисли, тревоги и терзания за двама ни. Все мислѣхъ, че ще смогна нѣщо да измисля преди да дойдешъ. Нищо не измислихъ. Напраздно страдахъ. Съ мене страдаше и то.

Димитъръ се замисли. Колко странни същества сж хората. Докато единъ живѣе всичкитѣ си дни съ неутолимата жажда да види всичко, да отпие отъ всичко, другъ иска да стане само майка. Докато единъ крѣе срѣдъ великия гладъ по миражи и шеметни върхове, другъ намира великъ смисълъ и успокоение подъ сѣнката на майчиното чувство, проявено така скоро, така внезапно.

— Да поизлѣземъ! — каза той. — Би било добре край морето, на булеварда или въ градината.

— Да! — прошепна Надежда.

Като излизаха, тя се бѣ успокоила. Каквото имаше да каже, каза го. Досега най-много я гнетѣше това, че той не знае.

Съ Димитра ставаше противното. Неговото безпокойство започваше сега. Той тръгна за радостъ и отмора, а тукъ се роди нова тревога. Вървѣше мълчаливъ и замисленъ. Но колкото повече разсждаваше, толкова повече намираше, че Надежда е права. Той си спомни една мисълъ на истока: „Плодътъ на щастието не се бере отъ дървото на неправдата“. Щомъ е незаконно предивременното освобождаване отъ бременность, за да не се доноси детето, значи това не може да се прави. Иначе ще се извърши неправда. А щастието би се подслонило върху неправдата, колкото гжската би кацнала на клонъ.

Тѣ се спрѣха на булеварда предъ морето. Седнаха на една скамейка въ края на високия брѣгъ и се загледаха въ слабо раздвижената свѣтла повърхность на морето. Безъ да си говорятъ, Димитъръ и Надежда се унесоха.

Море, пробудена властна стихия!

Въ сиво-пепелявия хоризонтъ, кждето се разстила — ленивъ и хладенъ — твоя бисеренъ безпредѣлъ, отъ прибрѣжнитѣ липи до бѣлата джга, кждето слънцето цѣлува водата, при всѣки погледъ ти пробѣсвашъ съ зеленитѣ очи на огромната морска змия на мита и зовешъ, като нѣжна сирена, малкия платноходъ на приумицата. Предъ затишието, като прелестни лжчисто-сини ржце, твоитѣ вълни милватъ брѣга съ ромона на тихия ухаещъ зефиръ.

Въ лѣтната утринъ ти си притихнало и тжжно, каточели съ вѣкове ще жалишъ по нѣщо безвъзвратно изгубено. Край пѣсѣчния брѣгъ, влаженъ отъ снощнитѣ ти сълзи, съчетаватъ се въ безкраенъ сребъренъ вѣнецъ твоитѣ тревн. Спокойнитѣ води отразяватъ тогава облика на новия день. Така приличашъ на непробудена любовъ, на вѣченъ отливъ, на заспала болка или забравено страдание. Оня, който изживява страшна скръбъ, който е изгубилъ всичко скжпо и не може да се съвземе, който нѣма сили да признае въ себе си, че свѣтътъ е угасналъ за него, въ своята още заглѣхнала тжга, той е тихъ и затворенъ. Тихо е и въ първитѣ минути сърдцето, когато остане безъ мечта, когато се крие отъ чуждата радостъ и всичко, което му напомня, че и то е имало свой собственъ животъ.

Но скръбъта бавно се разкъртва. Идватъ сълзитѣ. Човѣкъ напуща своята затвореностъ и иска да повѣри нѣкому болката си. Следъ това — презъ страданието — идва новиятъ устремъ къмъ живота.

Като тебе... Така следъ твоето утринно затишие начева пробудата. По обѣдъ те облѣятъ топлиѣ слънчеви лжчи. Вѣтъръ те погали и ромонъ отекне въ твоитѣ сини глжбини.

Привечеръ ти дишашъ бурно и твоитѣ талази сякашъ търсятъ пжтъ къмъ вѣчнитѣ бездни на времето и пространството. Съ немиренъ поривъ ти искашъ каточели да напустнешъ безкрайната си пропасть, кждето те е затворилъ Творецътъ.

Уморено въ своитѣ безплодни усилия, следъ като цѣла нощъ твоитѣ шумни талази сж се спущали гнѣвно къмъ брѣга и вѣтърътъ го е оросявалъ съ сълзитѣ на мжката ти, призори ти заспивашъ въ притихнала тежка скръбъ. Връщатъ те отново къмъ пробуда цѣлувкитѣ на слънцето и вѣтъра.

Така безъ край се нижатъ днитѣ и нощитѣ надъ тебе и въ тѣхъ мълви вѣчниятъ скитникъ — вѣтърътъ, че въ свѣта скръбъта е повече отъ радостъта.

— Никога човѣкъ не е доволенъ. Все има нѣщо, което не му достига и къмъ което той се стреми. Понѣкога дори това нѣщо е неопредѣлено, незнайно и нереално, — каза Димитъръ.

Възсепната, Надежда излѣзе отъ своя унесъ.

— Къмъ какво се стремишъ ти сега? Навѣрно е нѣщо, което може да изплаши другитѣ. А азъ бихъ била доволна и не бихъ могла да се стремя къмъ нищо друго, ако можехъ да имамъ сега една кифла. Много съмъ гладна.

— Кифла ли?

И Димитъръ се засмѣ. Озърна се насамънататѣкъ и най-после се сѣти, кжде може да

намъри нѣщо за закуска. Отиде къмъ края на булеварда, където се виждаше постройка, и скоро се върна съ кифли и нѣколко шоколада.

— Твоето желание е задоволено, — каза той.
— Сега ти нѣма къмъ какво да се стремишъ. Остава ти само да помагашъ на мене, за да се изпълни и нѣкое мое желание.

— Кажй го, за да видимъ дали е по силитѣ ни.
Надежда закусваше съ апетитъ. Димитъръ изяде само парче шоколадъ и запали цигара. Облегна се, кръстоса краката си и каза:

— Искамъ да имамъ голѣма яхта. Да скитамъ съ нея, докато ми дотегне, заобиколенъ отъ хора, които ме обичатъ и уважаватъ истински... Дяволъ да го вземе! Ето че е несъстоятелно всичко това. Конкретно, напримѣръ, не мога да кажа, къде бихъ скиталъ. Откъде бихъ почналъ и къде бихъ свършилъ. А хората сякашъ сж направени отъ ефиръ. Не мога да си помисля дори за единъ живъ човѣкъ, когото съмъ виждалъ и когото бихъ взелъ на яхтата.

— Мене не можешъ ли да си представишъ на яхтата?

— На нея трѣбва да има само мъже. Сериозни, съсрѣдоточени. На всѣко пристанище тѣ биха могли да намѣрятъ жени, но нѣма защо да ги канятъ на яхтата. Тѣ ще импониратъ силно на женитѣ и ще бждатъ търсени отъ тѣхъ. Но тѣ нѣма да проявяватъ слабости и ще отминаватъ всѣка жена, дори и по-хубавитѣ отъ Клеопатра.

— Интересно! Биха били много интересни тия мъже, съ тебе начело! Но, съ изключение

на Димитъръ Джермовъ, тѣ не сж още родени, нали? Значи, тия сериозни и съсрѣдоточени мъже трѣбва да бждатъ родени пакъ отъ жени, въпреки че имъ е забранено да отидатъ на яхтата, за да не внесатъ тамъ несериозностъ между отбраното мъжко общество.

— Чакай! Представямъ си друго. На корабъ сме. Съ дълги, разхвърлени коси. Съ метални пояси и голѣми ножове на кръста. Азъ съмъ страшниятъ пиратъ Флинтъ. И викамъ на моитѣ пирати: „Ромъ! Ромъ! Маймуни такива... Бързо ми донесете ромъ! Иначе, кръвчицата ви ще изпия!“ И сто ржде съ молба и раболепие ми поднасятъ по една бутилка ромъ... Надя, главата ме боли. Боли ме, безъ да съмъ пилъ капка ромъ. Отъ два-три дена не ми е добре. Снощи си легнахъ късно и лошо спяхъ. Не ми е добре и бръщолевя нелепости. Преуморенъ съмъ.

— Трѣбва да поспишъ и да забравишъ сериознитѣ мъже и пиратитѣ на Флинта.

— Ще спя следъ обѣдъ. Отъ днесъ почвамъ да се къпя и ще спя следъ всѣка баня. Заедно ли ще обѣдваме?

— Както искашъ.

— Нѣма ли да бързашъ за училище? Азъ ще излѣза отъ банитѣ къмъ обѣдъ.

— Имамъ работа въ гимназията къмъ три часа следъ обѣдъ. Ще те чакамъ на срещната скамейка, на сѣнка.

Димитъръ се приближи къмъ стълпалата на банитѣ и бързо заслиза по тѣхъ.

Почти до края на юлий Димитъръ прекара въ Бургасъ. Той се кълпеше редовно и заячки нервитъ си. Надежда се бѣ разхубавила повече. Той виждаше това, но демонътъ на мъжетъ не го напущаше. Докато тя отбѣгваше да говори за бъдещето, като остави всичко на него, въ нейно отсъствие той търсѣше любовни приключения. Смѣлостта му, фигурата му, паритъ му го улесняваха.

Единъ день дойде и Борисъ. Срещна ги заедно на улица „Александрова“. Той забеляза веднага промѣната съ Надежда. Въ единъ мигъ тя се отдѣли отъ тѣхъ, и Борисъ подхвана:

— Надежда... Каточели е бременна... Тия петна по лицето й...

— Забелязва ли се вече?

— Не виждашъ ли?

— Не се реши да го премахне.

— Но ти не трѣбва да я излагашъ повече.

— Искашъ да кажешъ?...

— Трѣбва да се вѣнчае!

Надежда разговаряше въ това време съ нѣкаква шивачка, която ѝ даде адреса си. Димитъръ мълчеше. Надежда се приближи до тѣхъ. Безъ да я погледне, Димитъръ каза:

— Надя, Борисъ намира, че трѣбва да се ожена за тебе.

— Само той ли намира, че трѣбва да се направи това?

— Не зная какво да кажа, — продължи Димитъръ. — Като е за вѣнчавка, струва ми се, че сж

ме гръмнали отблизо съ двуцевка. Съ дветъ циви. Съ едната нѣкой е стрелялъ патронъ отъ Хенри Бекъ и е забилъ въ сърдцето ми гадната мисль: „Любовъта минава, бракътъ остава“. Съ другата е гръмналъ дяволътъ. Намѣрилъ е патронъ отъ Байронъ и забилъ въ главата ми по-отвратителна мисль: „Любовъта свършва съ бракъ, както виното съ оцетъ“.

Борисъ махна съ ръка.

— Това сж преиначени мисли и сж казани по други случаи. Почвашъ пакъ да ме плашишъ.

Бѣха сами. Димитъръ се спрѣ на тротоара. Погледна Надежда и додаде:

— Ти никога не се оплака; никога не ме обвини. Съ нищо не ми дотегна. Рано е, но... Нека пъкъ се свърши и съ това! Да го направимъ още тая недѣля! Борисе, ти ускори вѣнчавката. Ще тичашъ сега! Трѣбва да стане всичко, както му е редътъ.

— Добре, добре!

И Борисъ погледна Надежда, която се усмихваше щастливо.

— Търсѣхъ шивачка за по-свободна рокля. Тази стана тѣсна. Вмѣсто обикновена рокля, ще поржчамъ булчина. Благодаря ти, Митко!

Съ „брачното митарство“, както се изразяваше Димитъръ, бѣ свършено отдавна. Надежда остана да учителствува и на следната година въ Бургасъ. Тя не заговори нито веднажъ, какво желае. Чакаше Димитъръ да ѝ каже. Но той идваше все по-рѣдко

въ Бургасъ, като се извиняваше съ много работа и съ грижи по отбѣгване на тежки загуби.

Надежда не направи постъпки да бжде премѣстена въ гимназията, кждето бѣ по-рано. Маркаръ и да имаше лоши спомени за хората въ тоя градъ, тя би поискала съ радостъ да отиде тамъ, за да бжде при Димитра. Но той никога не заговори за това и Надежда, скрила дълбоко въ себе си скръбъта, почна новата учебна година въ Бургасъ.

Въ началото на декемврий тя роди момиченце. Съобщиха на Димитра, и той дойде. Надежда се усмихваше весело. Тя бѣ щастлива, че той не измисли причини, за да не дойде. Димитъръ прекара около нея нѣколко дни и пакъ отпътува.

Месецитъ се търкаляха незабелязано. Детето се развиваше и крепнѣше. Надежда получаваше пари и подаръци отъ Димитра, но тѣ не я радваха. У нея отъ день на день по-дълбоко залѣгаше мисльта, че Димитъръ не се чувствува като баща. Сякашъ не бѣ го осѣнило родителско чувство. Иначе той би идвалъ по-често, вмѣсто да пита понѣкога, какъ е детето.

— Азъ щѣхъ да бжда неговиятъ завой, — мислѣше си Надежда.

Тя си спомняше думитъ му, казани въ сладкарницата: „Чувствувамъ, че искашъ, а и азъ желая да направя завой и да забравя миналото“.

Мжка изпълняше сърдцето ѝ, защото виждаше, че той не ще може да привикне къмъ по-другъ животъ и все повече се отдалечава отъ нея. Анонимнитъ писма и писмата на познати,

които получаваше отъ града на Димитра, я увѣриха, че той ще си остане непоправимъ.

— Въпрѣки, че имамъ дете отъ него, азъ ще си остана само единъ случай въ неговия животъ. Сжшо като другитъ, — бѣ писала веднажъ на Бориса. Следъ седмица Димитъръ пристигна.

— Не мога спокойно да работя, — каза той. — Борисъ не ме оставя. Непрестанно ми говори за тебе и детето. Иди! Иди и ги прибери! Какъвъ баща си ти? Защо се ожени, като ги изоставяшъ? И какво не още! Каточели той не е първиятъ виновникъ за тая женитба. И малко ли такива случаи има? Какво лошо има тука, че временно сме раздѣлени?

Бѣше слънчевъ майски день. Предъ отворения прозорець брѣмчаха пчели. Димитъръ се наведе и загледа детето. То хвана кичуръ отъ коситъ му и ги задърпа.

— Ленче, Ленче! Чакай да я оципя! Гледай я, каква се кокори!

— Азъ я наричамъ Елка, — поправи го Надежда.

— Нищо. То е все едно.

— Митко, идвай поне по-често! Тукъ съмъ така самотна!

— Нали знаешъ, че работата ми прѣчи, Надя. Все пакъ презъ лѣтото ще бжда доста време тукъ. Ще правимъ пакъ бани.

Но Димитъръ не изпълни обещанието си. Презъ лѣтото се отби само за два деня въ Бургасъ и замина за Варна. Каза, че отива по работа, но Надежда научи отъ Бориса, че е билъ повече отъ месецъ тамъ.

Малцина познаваха Надежда въ Бургастъ. Това бѣ по-добре за нея. Незадиряна отъ любознателността на близки, нейната горда душа по-леко понасяше страданието.

Понѣкога отиваше къмъ морето сама и заставаше край канаритѣ. Спрѣла край чернитѣ морски канари, тя мислѣше за морския дворецъ отъ приказитѣ. И се усмихваше, че като дете е вѣрвала. Какъ си е представяла ония бисерни дворци подъ водата!

Сега тя вижда само вълнитѣ, които биятъ съ яростенъ кѣнтежъ тъмния брѣгъ, и вѣрва само въ страданието. Въ великото човѣшко страдание.

Тя си спомня своитѣ първи мечти, рано обречени на бавна забрава. Спомня си съ скръбъ сега, че радостта и щастието ѝ се струваха близки до всички хора и цвѣтятъ въ всѣка хижка. Умрѣ тая вѣра на детството. Животътъ нѣма да я върне никогатъ. Както никогатъ вече нѣма да повѣрва, че на морското дѣно, кждето лениво почиватъ медузи и делфини, съществуватъ кристални и бисерни дворци, огласяни отъ смѣха и пѣснитѣ на весели принцеси.

*

Изминаваха месеци, а Димитъръ не идваше. Въ едно писмо до Надежда, Борисъ го оправдаваше съ пжтуването му по работа до Атина, Александрия и Кайро. Пишеше, че прекаралъ и болестъ. Тия писма на Бориса измжчваха повече Надежда. За да не ги получава, тя престана да пише на Бориса.

Бѣше следъ Коледа. Кѣсна януарска ноцъ. Снѣгъ засипваше кѣщи, дворове, улици. Надежда дочиташе нѣкаква книга преди да си легне. Позвѣни се и следъ малко при нея влѣзе Димитъръ. Бѣше пиянъ, съ разкрито лице и провиснало шалче. Никогатъ тя не бѣ го виждала такъвъ. Лицето му бѣше бледо, промѣнено. Сне шапката си и застана съ разрошени коси срѣдъ стаята.

— Ще... ще ме изпждишь ли? А? Не може така. Азъ не оставамъ, ако не зная мнението ти. Кажу, какво мислишь за мене?

— Митко, какво става съ тебе? Откъде идешъ? Сега нѣма влакъ.

— Тукъ бѣхъ... Изъ кръчмитѣ. Не се обаждашъ вече и на Бориса. Жива ли си, здрава... Пиши! Много замълча. Охъ, вредъ ме боли... Замръзналъ съмъ здравата.

Надежда го покани да седне до печката. Разплакана, тя милваше коситѣ му.

— Митко, Митко...

— Какво прави малката?

Надежда не отговори. Сълзитѣ ѝ бързо се стичаха и падаха върху килима.

Съ явно усилие, Димитъръ бавно дигна глава.

— Питамъ те за детето.

— Добре е... Утре ще го видишь.

— Не! Сега искамъ да го видя!

Той стана тежко и се заозърта наоколо.

Надежда го хвана за ржката и бавно го поведе къмъ малкото креватче. Детето спѣше спокойно. Надъ покривката се виждаха бѣлитѣ му пълни ржчици.

Димитъръ дълго се взираше въ детето. На лицето му се появи нѣщо като усмивка.

— Хубавичка е като спи. Настани и мене да поспя! Щомъ ми мине, ще ти се извиня, че пакъ пропихъ. Има причини. Никога човѣкъ не се губи безпричинно.

На сутринята Димитъръ бѣше съвсемъ отпадналъ, боленъ. Гласътъ му пресипна, лицето му имаше сухъ, болезнено-бледъ цвѣтъ. Очитѣ му сякашъ горѣха въ треска.

Надежда го гледаше изплашено. Тя навлѣче връхното си палто и забърза навънъ. Върна се следъ малко. Съ нея влѣзе въ стаята слабъ и възраст човѣкъ.

— Митко, вода ти лѣкаръ. Съседъ ни е. Докторъ Лавреновъ. Приседни на леглото, за да те прегледа.

Той се приповдигна, изохка и пакъ се отпусна на леглото. Надежда разкопча дрехитѣ му, и лѣкарътъ го прегледа внимателно.

— Изглежда, че ще имаме голѣма грижа, — рече той, когато свърши прегледа и излѣзе въ салона. — Пневмония... и то... Много лошо го сграбчила. Кога легна?

— Снощи. Той си легна почти здравъ. Бѣше само пийналъ. Не изглеждаше на боленъ.

— Лошо... Но ще се запретнемъ да го посрещнемъ, каквото и да е.

Надежда тихо заплака.

— Смѣлость, госпожо Джермова! Съ смѣлость и постоянство почти винаги се е успѣвало. Заредиха се тежки дни и нощи за Надежда.

Отъ две седмици Димитъръ бѣше между живота и смъртта. При последното съвещание на лѣкаритѣ, Надежда разбра, че болестята не ще бѣде победена. Лѣкаритѣ не знаеха, какво да ѝ кажатъ. По всичко се виждаше, че Димитъръ носѣше смъртта въ себе си.

Какво не опитаха, за да го спасятъ! Борисъ доведе прочутъ лѣкаръ отъ София. Търсѣха и използуваха най-препорѣчванитѣ нови лѣкарства. Стаята на болния се пълнѣше непрестанно съ кислородъ. Нищо не помагаше.

Единъ лѣкаръ бѣ натоваренъ отъ своитѣ колеги при консулта да съобщи на Надежда, че следъ нѣколко часа Димитъръ ще почине. Той ѝ обясняваше, какъ ще почне да хърка, да се гърчи, какъ ще се задушава и пакъ ще му попресминава, но тя сякашъ не го слушаше.

— Вие не се плашете! При такива случаи обикновено хората около болния се изплашватъ. Той ще хърка, ще хърка. Ще диша често и може да му попресминава, но въ края ще захърка силно и... така... ще умре. Но... може пакъ да почне да диша. Пакъ да почне да хърка и често да диша, да пшъка...

Надежда вече не чуваше нищо. Тя стоеше като вдървена предъ болния, който отъ два дена нито виждаше, нито чуваше. Смъртта сякашъ бѣ оставила у него само частица отъ душата му. И тази частица сега се борѣше преди да бѣде изтласкана отъ тѣлото.

Лѣкарътъ си отиде. Надежда стоеше права предъ леглото и не снемаше очи отъ болния.

До нея бѣ застанало детето и я дърнаше за роклята. Безъ да го погледне, тя го помилва по косицитѣ. То се успокои и притисна въ нея.

Тъкмо въ тоя мигъ болниятъ неочаквано се загледа въ детето. Сякашъ искаше да му каже нѣщо. Той се раздвижи слабо. На Надежда се стори, че иска да направи знакъ. Съ неспокойно сърдце, тя се приближи къмъ леглото. Детето, вплело прѣсти въ роклята ѝ, сжщо отиде напредъ съ нея. Димитъръ не откъсваше погледъ отъ малката. На очитѣ му се появиха сълзи, които започнаха бързо да се стичатъ по възглавницата. Следъ малко той затвори очи и заспа.

*

За голѣма изненада на лѣкаритѣ и всички, които следѣха болестъта му, Димитъръ отбѣгна смъртъта. Неговото силно тѣло устоя на пристѣпигѣ ѝ и сега бавно се съвземаше.

— Чудо е станало. Чудо, чудо, — казваше докторъ Лавреновъ. — Както ми разказахте, госпожо, той е откъсналъ отъ себе си готовата да го погълне смъртъ въ оня мигъ. Гледалъ е детето и навѣрно си е мислил: „Оставямъ, наистина, издѣнка на тоя свѣтъ, но — по моя вина — не смогнахъ да ѝ се нарадвамъ. Тя ще живѣе следъ смъртъта ми и ще бжде достойна брънка въ рода ни, който продължава своя животъ чрезъ нея. Но, ако тя има нужда отъ мене? Ако съмъ ѝ необходимъ, какво ще прави безъ мене? Може би я дебне лоша участъ, която бихъ сразилъ,

ако живѣехъ“. Явила се е у него жаждата за животъ и го отвърнала отъ смъртъта. Така е. Чудо е станало.

Елка все повече и повече се привързваше къмъ Димитра. Отиваше при леглото му, слагаше тамъ играчкитѣ си и плачеше, когато я отвеждаха настрана. Тя свикна на повече ласки и прекарваше щастливи дни. По-рано оставаше при чужда свѣсена жена, докато майка ѝ се върне отъ гимназията, а сега — срѣдъ възраждащото се щастие — бѣ обсипвана отъ честитѣ продължителни милувки на оздравяващия.

Причесана гладко, съ кремави чорапки и бѣли олющени обувки, съ червеното си пуловерче и синя рокличка, Елка приличаше на едъръ свежъ цвѣтъ. Тя прегръщаше баща си и пълнѣше стаята съ звуци, каквито той не бѣ чувалъ никжде.

— Писе, Писе! Писи, писи, писи! — викаше тя, увиваше ржце около шията му или тършуваше изъ коситѣ му.

Нейнитѣ ржце бѣха по-властни отъ всичкитѣ прищѣвки на Димитра. Тѣ го притегляха къмъ себе си, както огромниятъ магнитъ притегля тънката стоманена игла. Той знаеше, че не ще се отдѣли никога вече отъ Надежда и детето, и съжаляваше за изгубеното време.

Завоятъ, истинскиятъ и неизмѣненъ завой, бѣ Елка.

БИБЛИОТЕКА „ГЕОРГИ РАКОВСКИ“

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ

гр. Ямбол 2014

ЗАВОЯТЪ, РОМАНЪ ОТЪ
ТОДОРЪ ДРАГАНОВЪ,
ИЗДАНИЕ И ПЕЧАТЪ НА
ПЕЧАТНИЦА „СВЪТЛИ-
НА“ — МАРАНГОЗОВЪ —
ЯМБОЛЪ, СЕ ОТПЕЧАТА
ПРЕЗЪ МЕСЕЦЪ АВГУСТЪ
ХИЛЯДО ДЕВЕТСТОТИНЪ
ТРИДЕСЕТЪ ДЕВЕТА ГО-
ДИНА ВЪ ХИЛЯДО И
ДВЕСТЕ ЕКЗЕМПЛЯРА.

НОВА ЦЕНА

1,50 лв.